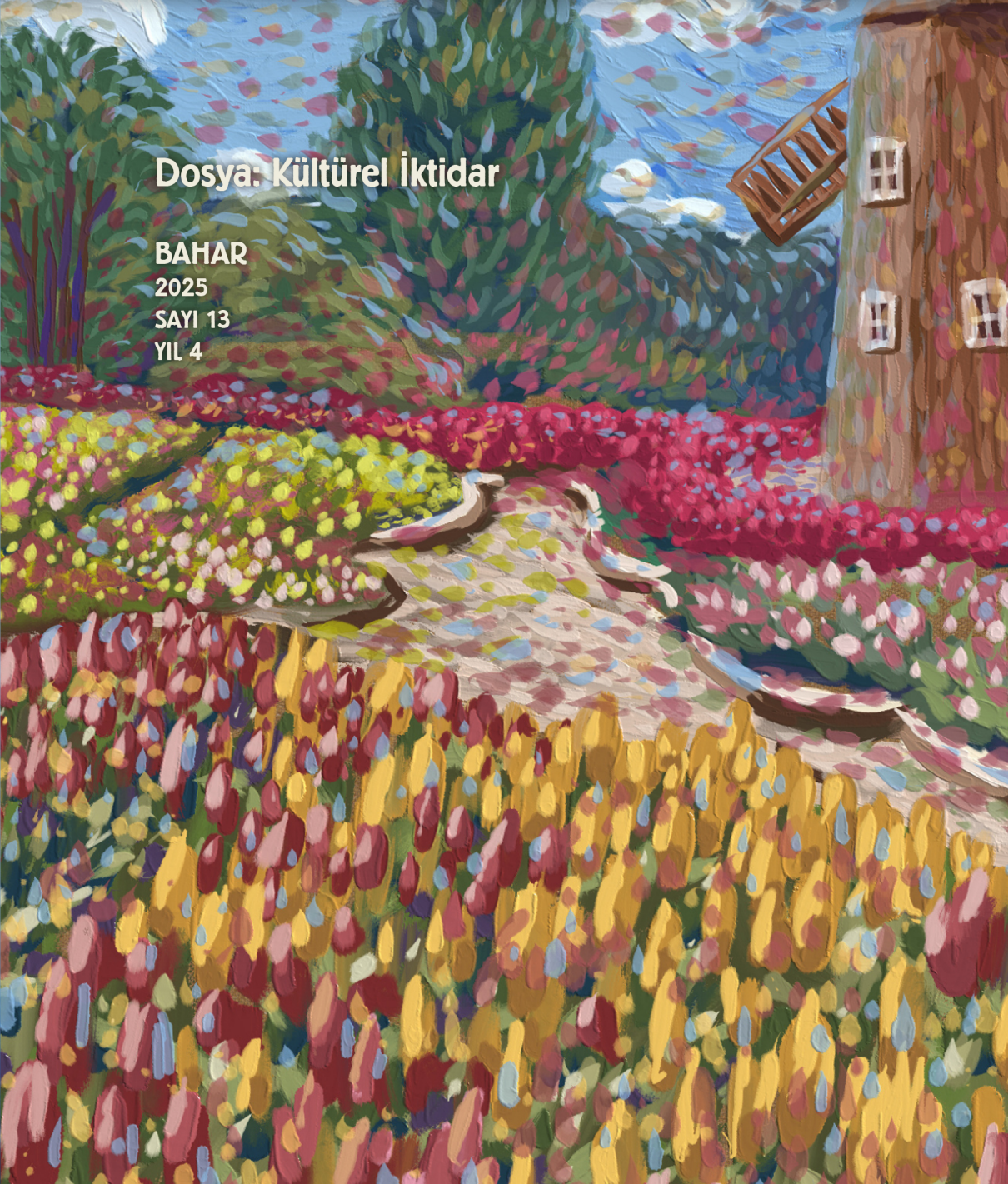

BERDÜCESİ

Mevsimlik Kültür, Edebiyat ve Sanat Dergisi

Dosya: Kültürel İktidar

BAHAR
2025
SAYI 13
YIL 4

CAHİT 2023
ZARİFOĞLU
KÜLTÜR SANAT

KAHRAMANMARŞ
KÜLTÜR
SANAT

INTERNATIONAL
KAHRAMANMARŞ

POETRY &
LITERATURE
DAYS

5.

ULUSLARARASI

KAHRAMANMARŞ

ŞİİR VE
EDEBİYAT
GÜNLERİ

“ÇÜNKÜ SÖZÜMÜZ VAR”

Edebiyat dönüştürür.

Literature
heals.

19 - 27

Nisan 2025

FIRAT Görgel
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANI

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

KAHRAMANMARŞ
Büyükşehir Belediyesi

edebiyatın
Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

BERDÜCESİ

Kültür, Edebiyat ve Sanat Dergisi

BAHAR

sayı:13

BERDÜCESİ

Sayı 13 - Yerel Süreli

İmtiyaz Sahibi
Kahramanmaraş Büyükşehir
Belediye Başkanlığı

Genel Yayın Yönetmeni
Duran Doğan

Yayın Koordinatörü
Harun Kadioğlu

Sertifika No: 44153

Editör
Bilge Doğan

Yayın Kurulu
Fatma Gülşen Koçak
Canan Olpak Koç
Aliye Uslu Üstten
Melek Demirdöğen
Esra Kirik
Tuğçe Gök

Son Okuma
Melek Demirdöğen

Tasarım
Salih Koca

Görsel-Teknik Hazırlık
Ebrar Akkaya

ISSN - 3023-6339

Baskı
Akbaba İletişim Matbaa Basım Yayın
Tanıtım Eğitim Danışmanlık ve Anket Hizmetleri
Şazibey Mah. 2. Sk. Hisar Apt. No:10/A
Onikişubat / KAHRAMANMARAŞ
Tel: (0344) 235 40 02 - 0532 517 62 24
akbabailetisim46@hotmail.com

İletişim Adresi
berducesidergisi@gmail.com

Sunuş

Doğrudur efendim, bahar geldi. Hüznün yerini tatlı bir heyecan ve neşe aldı. Berdücesi, bahar neşesiyle; yerel ve ulusaldan yazarlarımızın rengarenk eserleriyle kapılarını aralıyor size. Göz açıp kapayana kadar geçen ömre anlam katmak hiç

de zor değil. Zamana kafa tutmak mümkün değil belki ama geçen güne anlam katmak fırsatı elimizde. Edebiyat ve sanatın insan yaşamındaki derin etkilerinin farkındayız; “Hiçbir yapıt boşluğa doğmaz; akan nehre sonradan eklenir. Bu dünya bizden önce de düşünülmüştür; bütün yapıtlar kendilerinden önceki yapıtlarla yapılmış bir konuşmanın izini taşır.” düşüncesiyle kendi rengimizi yansıtan eserlerle sizlere sesleniyoruz. Meriç’in “Gerçek sanat ayırmaz, bir-

leştirir.” sözünden mülhem, sanatın heyecan verici ve birleştirici gücüyle bir araya gelmek şifamız oluyor. Berdücesi; ruhumuzun derinliklerindeki manidar gayemiz, sesimizin yankısı, okuyucularla buluşmanın keşfi. Dergimize gelen nadide eserlerin yüreklerimize damıttığı heyecanla yeni sayımızı hazırladık ve engin gönüllerinize sunuyoruz.

İyi okumalar.

Editör

Berdücesi 2025 Bahar

İÇİNDEKİLER

- 16 **DOSYA: Kültürel İktidar**
Hazırlayan: Bilge Doğan
- 18 Ali Işık
- 16 Ahmet Şevki Şakalar
- 20 Bilgin Güngör
- 21 Duran Doğan
- 24 Harun Kadıoğlu
- 26 Mehmet Narlı
- 29 Recep Ayık
- 31 Selim Somuncu
- 33 Yaşar Ercan

İNCELEME

- 11 **Canan Olpak Koç** - Modernist Roman ve Ölümün Soğuk Yüzü
- 56 **Emel Karagedik** - Üç Zaman, Üç Kadın ve The Hours / Saatler Filmi.
- 52 **Sedef Açıkgöz Çorluoğlu** - Tasavvuf Geleneğinde Kadının Konumu ve Etkisi

DENEME

- 60 **Emine Doğrul** - İnci
- 39 **Reyhan Güney Horasanlı** - Maraş'ta Bir Kahraman Silüet: Senem Ayşe
- 78 **Seda Nur Çetinkaya** - 13. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Uzanan Bir Söz Varlığı Serüveni

MEKTUP

- 72 Feyza Nur Emiroğlu - Pulsuz Mektup “Ölüler Diyarından
Diriler Ülkesine”

SÖYLEŞİ:

- 56 Eshabil Yıldız - Şehrin Ruhu Kültürüyle Şekillenir
Hazırlayan: Fatih Demirdöğen -

ÖYKÜ

- 48 Bilge Doğan - Hayat Bozumu
76 Büşra Güneş - Topuk Sesleri
69 E. Ecran Şenel - Esatirul Evvelîn
7 Fatma Ünsal - Hişt Hişt!
63 Fatma Türk - Kopsun Kıyamet
41 İlayda İrem Kargı - Rüya Frekansı
35 Zeynep Sati Yalçın - Ablamın Ninnisi

ŞİİR

- 15 Esmâ Polat - Leyla Saatleri
88 Fırat Kahveci İpbulan - Gülüşün Sahafta
6 Filiz Eneç - Pişman Değilim Söylediğim Hiçbir Şiirden
59 Müberra Karadayı - Hükmü Yok Vaktin
75 Yasemin Kuloğlu - Sandık Helvası
46 Betül Özkan - Cezayir Menekşesi

KİTAP TANITIMI

- 94 Aylin Melek Topak - Bir Davanın Kalbi: Filistin
81 Gazi Taş - Şiirsel Deneyimler Toplamı: Paris-Dağar
85 Sena Baykal - Bitmeyen Şarkımız Nuri Demirağ:
Hayatı ve Mücadelesi Üzerine
89 Tuğçe Gök - Bir Eve Dönüş Çağrısı Olarak İslamcı Şiirin
Şarkısı: Gölgelelerden Diasporaya
92 Şeyma Sarı - Rüya Gerçek Hayal Üçgeninde Bir Kitap:
İbrahim Efendi Konağı

HİÇ BİR ŞİİRDEN

Gazeteler durmadan beni yazacaklar
Okumadan şiirlerimi üstünü çezecekler
Kuralsız alıntılar diye sövecekler, anlamsızlaştıırp
Beni yok sayacaklar bilgelikten uzak
Karıncı sürüsü gibi dizilirler ağır aksak sayfalara
Şiir kendini söyler geçer, kalemim yalnız bunun içindir
Küçümseyerek bütün eleştirmenleri
Anlamazlar kılıcın kestiğı eli
Böylece yenerim sessizliğı başka bir şiirle

Aruz yazan şairlerden değilim
Belki severler şiirim tınısını duysalar
Hem ilk yolculuğum değil bu
Uzun bir koridora fırlatışım
Dağıldı gök, bozguna uğradı
Nasıl da sarı erikler dökülüyor
Nehrin serin sularına, efendisi gibi

Bense takip ediyorum her koşuyu merakla
Kendime yer bulmam vakitsizce şimdi
Feryat edip yüksek sesle
Devirerek gözleri ağız dolusu
Şairleri sevmeyebilirsiniz ben de öyle
Şiirdir öğreten bütün bunları
Ama siz anlamazsınız
Satırlara düşen kelimeler şapkanızın altında
Katran koyu renkte ağır is kokulu
Güçtür tenkit etmek şiiri sırtüstü yatışta

Çeker alırım kibrimi, gücüm yetmez cahili öldürmeye
Gövdem çatırıyor olgunlaşan başaklardan
Yükseliyor sesim, ey sesimi duyanlar
Akşamları ağır
Ve soğuk
Durgun su yüzeyine uzanır sere serpe
Parıldayan yıldızların altında
Beni yerden göğre fırlattınız
Pişman değilim söylediğim hiçbir şiirden

Filiz Eneç*

* İstanbul'da öğretmen, şair, eğitim koçu.

HİŞT HİŞT!

Fatma ÜNSAL*

Hanife Sevd'e

"Ablam, Şam Kapısı'ndan girelim diyor. Ataları Şam'dan gelme ya, hoşuna gidiyor."

Latifa ablamın eteğini bırakamam. Bırakırsam çarşıda kaybolurum. Annem iyice tembihledi. Mescidin bahçesinde ayaklarım sızlayana kadar oynayabilirmişim. Yanıma çantamı da aldım. İçine zeytin, kekikli peynir, hurma ve su koydum. Hah bir de zahterli ekmek! Bizim topraklarımızı koklarsanız zahter burnunuzu gıdıklar. Annem dedi ki, Latifa ablan bir de sana simit alsın. Böyle uzun, böyle elips gibi. Akşam ezanı okunmadan babanla ben de gelirim, dedi. Latifa ablam, komşumuzun kızı. Onu zeytin ağacım kadar çok severim.

Sahura kalktığımda evin içi mis gibi zahterli ekmek kokuyordu. Yüzümü yıkayıp koşarak oturdum sofraya. Babam yanıma minicik vururken: "Küçük Müslüman." dedi. "Yarın yine Aksa'da açacağız orucumuzu. Hı, sevindin mi?" Babamınki de soru muydu yani? Zaten ramazanlarımız Mescid'de geçerdi hep. İftar için gider, kosskocaman bir kalabalıkla iftarımızı açardık. Sonra avlu da Mescid de dolar dolar taşardı teravihte. Sahuru da orada yapardık. Ramazan, Mescid olmadan olur muydu hiç?

Ne diyorduk? Hah, Latifa ablamın eteğini bırakamam. Çarşı nasıl kalabalık nasıl kalabalık! Ablam, Şam Kapısı'ndan girelim diyor. Ataları Şam'dan gelme ya, hoşuna gidiyor. Kapı da öyle güzel ki. Ay yıldızlarla bezeli. Göz kırıyorum her ne zaman geçsem. Bir keresinde yemin ederim yıldızın teki de bana göz kırptı, yemin ederim! Latifa ablama söylediğimde gülmekten yere yapışacaktı. "Hind," dedi. "Sen biraz fazla mı masal okuyorsun? Yoksa hayali arkadaşların mı var senin?" Dudağımı büzdüm, cevap vermedim. Yıldızların göz kırpmadığı çocuk mu olurdu?

Surlardan girince burnuma mis gibi nane, fesleğen, adaçayı kokuları doldu. Bizim memleketimiz böyle kokar. Bizim memleketimiz sadece bunlardan kokar. Bir de limon ve portakal! Krem rengi taştan çarşı, ağzına kadar doluydu. Arı kovanı gibi vız vız vız. Acele ediyorlardı tabii. Daha evlerine gidecekler, iftarlıklarını hazırlayacaklar ve... Ve Mescid'e doğru yola koyulacaklardı. Ohhooo kim bilir nerelerden nerelerden de geleceklerdi. Bizim evimiz surlara yakın olduğundan hemencecik gelebiliyoruz. Latifa ablamı çekiştirip durdurdum, aklıma

* Ankara'da öğretmen. İki oğula anne. Kelime jonglörü.

*“Latifa ablam,
komşumuzun
kızı. Onu
zeytin ağacım
kadar çok
severim.”*

bununla övünmek geldi o an: “Latifa abla, biz ne nasipliyiz değil mi? Buralara hemencecik hoop diye gelebiliyoruz. Uzaktaki Müslümanlar ne de üzültüyorlardır değil mi?” Latifa ablam, eğildi gözlerimin hizasına kadar geldi: “Evet,” dedi. “Şükür ki tek derdimiz bu. İstediklerinde gelirler onlar da. Öyle değil mi?” Başımı salladım. Yani çok güzeldi onların da hemen gelivermeleri. Mescid’de itikafa girmeleri, aylarca rahat rahat kalmaları ama... Latifa abla da övünmeme hiç izin vermiyor.

Şam Kapısı’ndan girince sağdaki manava uğradık. Latifa ablamın babası manav. Rifat amca bembeyaz saçları, zayıfça vücudu ve uzun boyuyla manava hiç benzemiyor. Kime benziyor? Bunları içimden düşünüyorum tabii. Yoksa bana yine gülerler. Annem de zaten dikka-timi dağıtmamamı söyledi. Sonra sokaklarda kayboluyormuşum. Rifat amcam kimlere benziyor, kimlere... Profesörlere benziyor! Yüzümü okşadıktan sonra Latifa ablamla konuşmaya başlıyorlar. Bense onu kürsüde hayal ediyorum. Elinde kalemi koca sınıfa bir şeyler anlatıyor. Arkalarda kikirdeşiyor birileri. Kaldırıyor kalemi fırlatıyor onlara. Hahaha böyle profesör mü olur? Hayalime kahkaha attım. Onlar da konuşmayı bırakıp ilginç ilginç bana baktılar. Ne oldu, der gibi gözle-rini kıstılar. Hiç, dedim. Bir şey hayal ettim de çok komik geldi. Sonra konuşmalarına döndüler.

Rifat amcanın yanından ayrıldık. Elleri kolları doldu Latifa ablamın. Eee iftardan sonra bol bol meyve yiyeceğiz tabii. Birazını da ben

getiririm, diye bağırdı arkamızdan. Getir Rifat amca getir, bunlar elli çocuğa ancak yeter! diye bağırdım ben de. Kocaman bir kahkaha attı arkamızdan. Yakalayıp cebime koydum. Sonra hatırlayıp gülerim. Pazarı dolaşa dolaşa yürüdük labirent gibi sokaklarda. Kıyamet Kilisesi'nin yanından geçerken şöyle bir baktım. Tertemizdi. Babam diyor ki: "İslam ülkesi demek herkesin güvenden, huzurdan yana mutlu olduğu yer demek. Muhammedü'l-Emin'in ümmeti de böyle ülke yönetir." Kilisenin bahçesinde Ala'yı gördüm. Birbirimize öpücük attık.

O kadar yorulduğum ki yolun ortasında tak diye durdum. Latifa ablam da durdu. "Yoruldun mu Hind?" dedi. "Evet ablacığım," dedim. "Biraz daha yürürsek sanırım zeytinyağına dönüşeceğim. Sonra beni salatalara..." Gülümsedi. Öğle ezanı başladı o an. Öyle tatlı öyle pamuk gibiydi ki Mescid'e yaklaştığımızı anladım. Sonra diğer camilerden başladı ezan. Sonra taa uzaklardan uzaklardan Zeytin'dağının arkasından. Kudüs'ü ezanlar kucakladı. Ben de Latifa ablamı kucakladım. Olduğumuz yere oturup ezanı dinledik. İçimden yine gururlanmak geldi. "Latifa abla, buraların ezanını her zaman dinlemekle nasipli olmamız ne muhteşem değil mi?" diye kikir kikir sordum ona. O da bunu niye yaptığımı anladığından: "Ezanlar her yerde güzeldir. Ama Allah'ın Kur'an'ında geçen bir yerde dinlemek daha güzeldir evet." Bunu yaparken kalbimde büyükleme olmuyor. Çocukların kalpleri zaten büyüktür. Bunu yaramazlık olsun diye yapıyorum. Şimdi bunları başkaca yerden Müslümanlar okursa onlar da kikirdeyin diye. Ben Hind. Demiş miydim? Altı yaşındayım ve çarşıda kaybolmayı, arabamıza saklanmayı, böylece büyükleri korkutmayı çok severim. Gözlerim kapkara. Ülkemin zeytinleri gibi.

Latifa ablamla yeniden yola düştük. Biraz sonra arkamızdan "Hişt hişt!" diye bir ses işittik. Hemen arkamıza döndük ama kimsecikler yoktu. Allah Allah, dedi Latifa ablam. Üstünde durmadı. "Latifa abla," dedim. "Mescid'e varınca ben azıcık uyusam da sen beni ikindiden sonra uyandırsan? Hem annemle babam o zamana daha gelmemiş olurlar." Gülümsedi. "Orucu uykuya tutturacaksın ha?" derken yine o sesi duyduk: Hişt hişt! Hızla arkamıza döndük. Bir köpek uyuz uyuz yürüyerek arkamızdan geliyordu. Köpekler de böyle ses çıkarır mıydı? "Köpekler hiştlemeyi bilir mi Latifa abla?" diye sorunca biraz ürkmüş gözükten Latifa ablam hayır anlamında başını salladı. Zaten durunca da uyuşuk köpek bizi geçti gitti. İyice baktı aşağılara doğru. Ama ne gelen vardı ne giden. Ne olacaktı hem canım?

Nihayet Aksa'ya ulaştık. Zeytin ağaçlarıyla dolu bahçeyi görünce her seferinde içimde nane yemişim gibi bir de peşinden su içmişim gibi bir şeyler oluyor. Yeşil naneyi çok severim de. Hâlâ Latifa ablamın elinden tutuyorum. KOCAMAN KIZ OLDUM AKSA'YA HÂLÂ BİRİLERİYLE GELİYORUM. NEYMİŞ HAYAL KURMAKTAN YOLU UNUTURMUŞUM! DOĞRU MU BU YAAANİ? Doğru... Yine de izin aldım ondan. Zeytin

ağacıma koşup sarılayım, dedim. Tamam dedi, git sa... derken yine o ses: Hişt hişt! Bahçe dolu olmasına rağmen yakınımızda başka birileri de bulunmasına rağmen bizden başka bu sesi duyan yoktu sanki. Latifa ablamla göz göze geldik. "Bu sesi sadece biz duyuyoruz galiba ablacığım." dedim. O da başıyla onayladı. Sonra bir çare düşündük. Ama önce ağacıma sarılmam gerekiyordu. İşte Altın Kubbe tam karşımda! Ona bakan ağacıma koştum sarıldım sarıldım. Her gün görsem yine de özlüyorum. Ne yapayım arkadaş yüreği! Ama önce şu hişt hişt sesini çözmemiz lazımdı. Harika bir fikir geldi aklıma. Latifa ablama işaret ettim eğildi. Ve ona anlattım: Fısır fısır fısır... Kıkırdamaya başladı ama kabul etti mecbur. Çünkü ben akıllı bir kızmı.

Latifa ablamın sırtına sırtımı dayadım. Onun yarısı kadar olduğumdan kollarımın altından geçirerek kendimi ona bağladım. Başımdaki şalı çıkardım bu iş için ama bu seferlik oluversin. Böylece bu sesi çıkarana hemen yakalayacaktık. Bizi böyle görenler epey güldüler ama görev kutsaldır. Böyle böyle avluya doğru yürümeye başladık. İnsanlar; bahçede, Mescid'in avlusunda, güzelce yerleşmişler, ya Kur'an okuyorlardı ya da dinleniyorlardı. Latifa ablama dedim ki: "Biraz yolu uzatalım ablacığım. Halvethânelere doğru gidelim." Tamam, dedi sessizce. Sen gözünü dört aç. Yürümeye başladık. Tabii çok yavaş yürüyorduk böyle ama ne yapalım? Ama ses yoktu. Kesilmişti. Kubbetü's-Sahra'nın etrafında kaç tur döndük, hişt sesi kesilmişti. Tam demek ki yanlış duymuşuz diyecekken yine duyduk: Hişt hişt! Baktım iyice. Sonra bir kemerin arkasında bir gölge fark ettim. Ablamı durdurdum. Şalı çözdü. Yavaşça kemere doğru ilerledik. Ablama baktım, hafif esmer yüzü beyazlamıştı. "Korkuyor musun yoksa?" diye sordum. Yalan söyleyemeyeceği için sustu. Kıkırdadım. Gölgeye yaklaşmıştık. Benim de nefesim duracak gibiydi. Latifa ablam heyecanla atıldı: "Demek sendin ha hişt hişt deyip duran?" Ben de zıpladım diğer tarafa doğru. Baktık ki... Kim olsa beğenirdik acaba? Rıfat amcamın çırağı Hasan! Meğer Rıfat amca peşimizden yollamış poşetlerle onu. Ben bu meyveler kime yetecek deyince. Latifa ablam, kızmadı tabii. Ama ben kızdım. Çünkü ben Hind. Altı yaşındayım. Gözlerim, memleketimin zeytinlerine benziyor. Sinirlenince zeytin çekirdeği kadar oluyor.

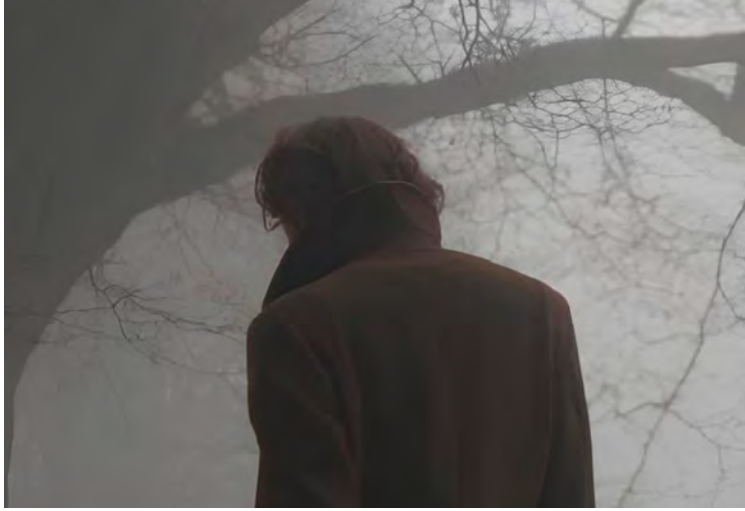
Sonra hemen affettim Hasan'ı. Çünkü topraklarımızda affedilmeyecek günahlar işlenmezdi. İftara kadar koştuk onunla. Mescid'in bahçesinde belki yüz çocuktuk. Başlarımızı bir aralık göğe doğru çevirdik. Uçurtmaları gördük. Belki on tane. Yani on tane masal. Latifa ablam diyor ki Kudüs'ün göğündeki uçurtmalar masalları getirirmiş bize. İşte o zaman hişt hişt sesini de sevdim.

Hasan'ın arkasından seğırttim seğırttim seğırttim: Hişt hişt!
Hişt hişt!
Hişt hişt!
Hişt hişt!

*"Kocaman bir
kahkaha attı
arkamızdan.
Yakalayıp
cebime
koydum.
Sonra
hatırlayıp
gülerim."*

MODERNİST ROMAN VE ÖLÜMÜN SOĞUK YÜZÜ

CANAN OLPAK KOÇ *

*”Zamanın
sınırlı olduğunu
tam olarak
anlayamayan
insan,
ortaya koyduğu
eserleri kusurlu
oluşturur.”*

Yalom “Ölüm korkusu her zaman ve her yerde bulunur ve o kadar yüküdür ki, hayat enerjisinin büyük bir bölümü ölümün inkârına harcanır.” cümlesiyle hayat içerisinde yok sayılsa da ölümün aslında insan benliğini etkileyen en önemli etmen olduğunu vurgular. Herkes farkında olsun yahut olmasın ölüm korkusunu hisseder ve bu korku birçok farklı düzeyde yaşanabilir. Yalom için bu farklılık bazen endişedir. Bitmemiş projeler için pişmanlık duyulabilir. Ya da epikuroscular gibi “Ben varken ölüm yok; ölüm varken ben yokum. O halde ölüm benim için hiçbir şeydir;” denilerek serinkanlılıkla kaçınılmaz son karşılanabilir. Bunlar ona göre yetişkin tepkisidir. İlkel ölüm endişesi değildir. İlkel tepki dehşettir.

Modern romanın da ele aldığı konulardan biri, bireyin ölümle yüzleşmesidir. Yalom’un varoluş bağlamında bir dehşet olarak belirttiği şekilde veya değil, çeşitli sebeplerle ölümün soğuk yüzüyle karşılaşan karakterlerin bilinçaltına ittiği ölüm gerçekliğiyle yüzleşmesi yeni insan tiplerlerinde olağandır. Bu durumda ölüm, temel kaygı durumuna geçer.

* Burdur Mehmet Akif Üniversitesinde akademisyen, yazar.

Çoğunlukla beklenmedik acı bir deneyim veya olay, kahramanın kendi ölüm gerçeğini hatırlamasına sebep olur. Kişi bu anda ölüm karşısındaki acizliğini fark eder. Acizlik de bir eksiklik duygusudur; dolayısıyla kişinin ölümlü olduğu için suçluluk duymasının önünü açar.

Erhan Bener'in *Kedi ve Ölüm* romanında ressam olan Zahit İloğlu adlı karakterin son üç ayı anlatılır. Kanserdir. Hastalığını öğrenmesinin ardından kendini sorgulamaya başlayan Zahit, teselli için sokaklara çıkar. Ama umduğunu bulamaz. Kendisini, seyrettiği kalabalıktan ayrı, yalnız ve kaderine bırakılmış hisseder. Çünkü bütün canlıları bekleyen ölüm, onun için artık zamanı belli bir olgudur. Doktor üç ay sonrası için her şeyin biteceğini söylemiştir. Zahit bu gerçek karşısında çaresizdir. Fakat tam da Yalom'un işaret ettiği gibi kabullenmesi kolay olmaz. Ölüm hâlâ tam bir gerçeklik değildir onun için. Umursamaz tavrını devam ettirir bir süre. Okur iç sesini duyar: "Neydi ki ölüm? Siyah, beyaz ve gri bir yığın. Bir renksiz dünya." der. Yok oluşun katı gerçekliğiyle bu denli yakın bir yüzleşme içinde bulunma, Zahit İloğlu'nu, tam bir sınır durumuna getirecektir. Algıları, hissettikleri ve yargıları katılaşıp. Bütün insanlar Zahit'e göre yalan söyler, kendini kandırır. Kaç kişi çıkar insanlar içinde hayatını pişmanlık duymadan geçiren? Bunların nedeni ona göre insanların zamanı idrak edemeyişidir. Zamanının sınırlı olduğunu tam olarak anlayamayan insan ortaya koyduğu eserleri kusurlu oluşturur.

Zahit, ölümcül hastalığıyla beraber hem ailesinin yanında hem toplum içinde kendini iyice tecrit edilmiş hissettiği bir ruh haliyle dehşetini suçlamalara dönüştürür. Genç karısıyla ilk evliliğinden olan oğlundan farklı bir yakınlık içindelermiş gibi şüphelenmeye başlar. Umursamaz tavrın yerini korkuyla karışık kaygılar alır. Gençken yaptığı haksızlıklar, bencillikleri vicdanını incitmeye başlar.

"Yatağın içinde döndü, yeniden uyumaya çalıştı. Kafasının içinde bir ağırlık, bir bulanıklık. Bir an, uyandığında önceki varlığını, yaşayışını, kimliğini unuttuğunu sandı. Geçmişle ilişkisi kesilmiş ya da ömrünün orta yerinde birdenbire yaşamaya başlamış bir insan gibi." (Kedi ve Ölüm s. 40-41)

Ölümün Zahit'te ortaya çıkardığı kendini sorgulama aşaması varoluşsal suçluluk hissini akla getirir. Yurtdışında geçirdiği öğrencilik yılları ve kalbini kırdığı kız arkadaşları ilk hatrına gelenlerdir. Sorumluluktan uzak hayatı birçok umarsız davranışa sebep olmuştur. Haberi aldığında gittiği iskelede gördüğü genç, yaşlı insan çehreleri onun sürekli geçmişle bugünü arasında bilinç akışı yaşamasına yol açar.

"Sonsuz bir boşlukta birdenbire kendini buluvermek, yeniden dünyaya gelmek gibi bir duyguydu bu, düşsüz bir uykuda, yabancı bir şeyin varlığını fark etmek. Kaygılı bir duyguydu." (Kedi ve Ölüm, s. 39)

Ölüm sadece hastalıkla hatırlanacak bir şey değildir. Tutunamayanlar'da da Turgut, ölümün bu kadar yakınında olduğunu bir zamanlar en yakın arkadaşı olan Selim'in intiharıyla hissedecektir. Ancak onun öncelikli sorgusu ölüm gerçekliğinin kendisinden ziyade Selim'in niçin intihar ettiği ve daha da önemlisi onu bu noktaya getirecek şeylerden kendisine niçin bahsetmediğidir. Fakat bu sorgulamalar sırasında aslında bilinçaltında kendi ölümüyle yüzleşmek üzere olduğunu bilemez. Okur onun yüzleşmesini, rüyası aracılığıyla anlar. "Hayat, düşünceleri yutan bir hapishanedir. İnsan, can sıkıcı bir saç demetidir, ben de akılsız bir robotum." şeklinde düşündükten sonra

"Gerçek hayatın içinde sıradan insan için seküler ya da dini tecrübeyle şekillenen ölüm gerçeği kurmacanın içinde de yüzünü benzer algılarla şekillendir."

daldığı uykuda, önce Nermin’le buluşmalarını hatırlatan rüyası yavaş yavaş bir cenaze törenine dönüşecektir. Tören ilkin Selim’e aittir. Turgut, cenaze işleriyle uğraşanlarla konuşur, tabutun ne kadar hafif olduğunu fark eder, görevlilerin gitmesiyle işi yarım bıraktılar diye kızar. Henüz ölüm diğerine aitse de birden Turgut’un gerçeği olur:ir:

“Çukura baktı: derin, karanlık ve biçimi belirsiz bir çukurdu bu. Tabut görünmüyordu. Bu karanlık kuyunun çevresinde dolandı. Yeni kazılmış toprağın çimenlerle birleştiği yere bir taş dikilmişti. Taşın üstünde kabartma bir yazıt vardı. “Hiç olmazsa yazıt koymayı düşünmüşler bu çarpık taşın üstüne. Düzgün bir yazı olsa.” Taşa yaklaştı, okumaya çalıştı. Kargacık burgacık harfleri zorlukla söktü: “Turgut Özben 1933-1962.” Geriye sıçradı: “Hayır! Olamaz!” İçinin boşaldığını hissetti birdenbire: göğsünden midesine, oradan da bacaklarına doğru bir kayıp gitme. “Hayır! Selim olmalı! Ben, Nermin’le buluşacaktım.” Birden yanında Selim’i gördü, tarifsiz bir korkuya kapıldı: acaba? Bütün gücüyle çenesini oynatmaya çalıştı: “Doğru mu bu, Selim? Nasıl olur? Sen de biliyorsun ölmediğimi, değil mi? Yoksa ikimiz de öldük mü?” Selim başını salladı. Nasıl anlamamıştı. “Demek tabut bunun için hafıfmış. Ama ben o kara adamları gördüm, konuştum onlarla.” Selim gene başını salladı: “Onlar seni görmediler ki.” “Parayı az bulduklarını söylediler ama...” “O sözler sana değildi. Cenaze memuruyla konuşuyorlardı.” Kendi ölümüne üzülmekle birlikte, Selim’i gördüğüne sevinmişti. “Belki o da ölmemiştir,” diye düşündü.” (Tutunamayanlar, s. 34)

Ölülerin edilgen yalnızlığı da yine aynı rüyada Selim’in ağzından dile getirilir ve Turgut, kendi ölüm gerçeğini benimsemeye başlar. Kendine acır, ölümün getirdiği durgunluğu yırtmak ister. Cenaze işini yapanlarca okunan hükmün onlara hiçbir yararının olmayacağını da Selim’den öğrenir. Zaten Selim’e göre öldükten sonra hiçbir şeyin yararı yoktur. Bu sırada Turgut da durumu kabullenmeye başlamıştır. Kendine ve bilemediği şeylere acıması artmıştır. Bir taraftan da bu durumdan kurtulmak için çaba gösterir. Bu sırada uyanır ve yaşıyor olmanın sevincini yaşar. Ter içindedir. Hayata dönme isteği onu kıvrandırır. Kıpırdamaz sanki. Kıpırdasa tekrar yaşayacağını zanneder. Turgut bunları düşünürken odaya dolan güneşi fark eder. Karısı vardır. Çocuklarının sesini duyar. Tıpkı Zahit İloğlu gibi katılaşacakken yazar onun için “Bu sesler ve odayı kaplayan güneş, onu yavaş yavaş ısıttı. Ne oldukları pek anlaşılmayan, fakat hayata ait sesler, rüyanın verdiği katılığı yumuşattı.” der. Turgut’un aklında bir cümle kalır: *“Güzel bir gün ve ben yaşıyorum.”* (Tutunamayanlar, s. 35-36) ölüm hala uzaktır.

Kara Kitap’ta da Celal Salik, unutmama hastalığının başlamasıyla birlikte ölüm korkusuna kapılır. Yazar Celal Salik’in Milliyet’teki köşe yazılarının ilki olan Boğaz’ın Suları Çekildiği Zaman’ın sonunda korkuyu okura hissettirir.

“O zaman, kibritimi bir daha yakmadan gerisin geriye şehrin ışıklarına dönerken, felaket anlarında ölümü karşılayanın en mutlu yolunun bu olduğunu düşünerek uzak bir sevgiliye acıyla sesleneceğim: Canım, güzelim, kederlim, sefaletler zamanı geldi çattı, gel bana, nerede olursan ol gel, ister sigara dumanıyla dolu bir yazıhanede, ister çamaşır kokuhanı evin soğanlı mutfağında, ister dağınık mavi bir yatak odasına, nerede olursan ol, vakit tamam, gel bana; yaklaşan korkunç felaketi unutmak için perdeleri çekili yarı karanlık bir odanın sessizliğinde bütün gücümüzle birbirimize sarılarak ölümü beklemenin zamanı geldi artık.” (Kara Kitap, s. 28)

Sarsıcı bir kabullenme ile beklenen ölüm Yeni Hayat’tın Osman’ıyla

reddedilir. Osman'ın yolculuklar boyunca sık sık karşılaştığı ve dışarıdan müdahil olduğu kazalar karşısından sergilediği coşkun tavrı, bu defa kendisinin de dâhil olduğu bir kazada ölmek üzere olduğunu anladığında değişecektir. “Bunun hayatımın sonu olduğunu anladım. Oysa ben evime dönmek istiyor, yeni bir hayata geçmeyi, ölmeyi hiç mi hiç istemiyordum.” (Yeni Hayat, 275) der.

Zahit'le sınırı çizilen, Turgut'ta şok etkisi yapan, Celal'de tevekkülle karşılanan, Osman'da karşı konulamaz yaşam sevinciyle körleşen ölüm Tezer Özlü'nün Yaşamın Ucuna Yolculuk'ta aranan bir şeydir.

“Kendini bana sunan her şeyi, yetişmekte, solumakta ya da ölmekte olan her şeyi ya da ölmüş olanı daha da büyük biçimlendirmem gerek. Doğanın, yaşamın, düşlerin, duyguların bana sunabildiğinden daha çoğunu yaşamam, daha çoğunu algılamam, daha büyüğünü duymam gerek. Her nesneyi, her canlıyı, herhangi bir insanı, anlık her görüntüyü yaşantıya dönüştürmeliyim. Yaşamı büyütmek, kendimce geliştirmek, derinleştirmek, genişletmek, rüzgarlarla estirmek, yağmurlarla yağdırmalıyım., ta ki kendimi canlı ya da cansız, doğmuş ya da doğmamış tek bir nokta olarak görene dek. Ve kendi üzerimde kurduğum bu egemenlikle ölümü de büyütmem gerek. Yaşamım, ölümüm her yaşam, her aşk ve her ölüm olmalı.” (Yaşamın Ucuna Yolculuk, s.33)

Karakter ölümü arzulamak veya onu yüceltmekten ziyade onu anlamaya, anlamlandırmaya çalışır. Hayat içerisinde gerekli yere oturtma gayreti içindedir. Varoluşsal açıdan bakıldığında bir suçluluk duygusu-nun aksine kendisiyle barışık bir benlik dışavurumu görünümündedir. Bu tutum tanımlanan ölüm karşılaşmalarının farklı bir cephesini okura gösterir. Öte yandan ölümü anlamlandırma gayreti de aslında hayatın somut yahut soyut gerçekliğine bir güvensizlik sayılabilir. Çünkü yaşamın sonu olan ölüm aslında karakter için hiç uzak olmamıştır. Çocukluğundan yaşamının şimdisine kadar her yüzde ve her olayda ölümü görür. Onun dehşeti büyütemediği yaşama ait bilgisidir. Ne reddediş ne yakınlaşma ne de çılgınca bir hayatta kalma arzusu yoktur. Bu haliyle sükûnetle kabullenilen ölümün öncesine dair beklentilerin artırıldığı anlaşılar.

Yalom'un işaret ettiği temel kaygı kaynağı olan ölüm modernist yazarların da ilgisini ve dikkatini çekmiştir. Gerçek hayatın içinde sıradan insan için seküler ya da dini tecrübeyle şekillenen ölüm gerçeği kurmacanın içinde de yüzünü benzer algılarla şekillendirir ve okuru hem yakın hem uzak ama hep var olacak bir olguya yaklaştırır.

Atay, O. (2014). *Tutunamayanlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bener, E. (2012). *Kedi ve Ölüm*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Özlü, T. (2014). *Yaşamın Ucuna Yolculuk*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Pamuk, O. (2014). *Kara Kitap*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Pamuk, O. (1994). *Yeni Hayat*. İstanbul: İletişim Yayınları.

LEYLA SAATLERİ*

Esma Polat **

Mukaddime

Üç ayrı tel kopardı
Süsler iken Leylâ'yı
Toprağa gömdü meşşata
Neşve-reng saçlarından
Bundandır gülibrişim
Sevdalı bakar durur
Yazların yamacından

Öğle

Sevinçten ağlar güneş
Dünyaya baka kalınca
Düşer gözlerinden yaş
Işıl ısl birikir
Leyla'nın kucağında
Tandıra döner toprak
Ham ervah yanıp pişsin
Güle dönsün açarak

Öğleden Sonra

Sevinç gerekir diye
İnsanoğluna biraz
Gölgeler uzar
Hafifçe silinir yas
Kıpırdanır göllerde su kuşları
Çöllerde serap olur
Yaşamak boşlukları
Leyla boşluktan korkar

Akşam

Kızıl bir şal ile omuzlarında
Uzaklaşıp gider gün
Meçhule meyyal yollardan
Çıkar gelir eski bir melâl
Hayâle benzer hatıralardan
İnceden başlar nevâkâr
Leyla'nın saçları uzar

Gece

Uzadıkça
Örter sahrayı saçları
Yıldızlar başı üstünde
Parlak mücevher taşları
Dilindeki tek şarkı: âh!
Gözleridir nûrusiyâh
Gölge üstüne gölge

Seher

Gün döner
Uçuşur yavaştan heves kuşları
Söner kandilleri rüya şehrinin
Diner yerkürenin kalp atışları
Yavaşlar ruhları sarsan deveran
Ağarır Leyla'nın siyah saçları

* Göl Saatleri'nin şairine saygıyla...

** Ankara'da edebiyat öğretmeni, Klasik Türk Edebiyatı doktoru, şair.

KÜLTÜREL İKTİDAR

Hazırlayan:

Bilge DOĞAN

Kültür, bir toplumun değerler bütünüdür. İktidar; bireyleri toplama ve bütünleştirme gibi işlevleriyle kültürün taşıyıcılığını yapar. 2020 yılında, III. Milli Kültür Şurası'nda, Cumhurbaşkanı Erdoğan, kültür kavramına ve Türkiye'de kültürün önemine dair bir dizi açıklamalar yaptı. Erdoğan'ın kültür iktidarı için ciddi bir emeğe ihtiyaç duyulduğunu, ülkemizdeki manzaraya bakıldığında ise milletin hâkim rengini oluşturan kesimlerin kültürel iktidardan epeyce uzakta olduklarını ifade etmesi entelektüel camianın gündemini meşgul etmeye başladı. Kültürel iktidar, iktidarda olan hâkim sınıfın kültür yoluyla kitlelerde bilinç oluşturarak kendi sınıfsal üstünlüğünü sağlaması ve bu sayede iktidarını sürdürmesidir. Kültürel iktidarın dili; toplumların, devletlerin hegemonya ilişkilerini, beğeni düzeylerini belirler. Kültürel iktidarın toplumlar ve devletler üzerindeki muktedirliği o toplumun düşünsel yapısını oluşturur. Kültürel iktidar kavramının tarihsel ve gündelik hayatta neye karşılık geldiğiyle ilgili düşüncelerini ve kavramın küresel düzeyde neyi ifade ettiğini yazarlarımıza sorduk.

KÜLTÜREL İKTİDAR ŞEHİRLERİN NERESİNDE?

Ahmet Şevki ŞAKALAR

Türkiye'de kültürel iktidar sahibi olduğunu düşünen kesim bu milletin kodlarına uygun sanat üretemeyip milletle bir türlü kucaklaşamadı, bütünleşemedi; zar zor iktidar gören, ülke ortalamasına yüksek nitelikli sanat üretemeyip etkili olamayan diğer kesim de kültürel iktidarını oluşturamadı.

Devletler, kendine göre değerli ve meşru kabul ettiği fikir ve görüşlerin toplumda hüküm sürmesi için sanatı ve kültürü kullanır. Devlet kurumları, kuruluşlar, enstitüler, gençlik oluşumları bu amaçlar için seferber edilir.

Ülkemizde tek parti döneminden sonra Batı merkezli düşünceyle gelişen ve devlet tarafından desteklenen “çağdaş” kültürün iktidarı zayıflamasına rağmen devam ediyor. Görebildiğim kadarıyla bu ülkede iki belirgin grup var: Birincisi kendi müziğine, edebiyatına, mimarisine aşağılayarak bakan ve “ne varsa batıda var, bizden bir şey olmaz, çıkmaz” ezikliğiyle baskın kültüre hizmet eden bir kitle. İkincisi çoğunluk olmasına rağmen iktidarı nadir zamanlarda gören, yaşayan, Anadolu'nun milli ve manevi kodlarıyla eser, mimari tarz, düşünce üreten, aynı zamanda “öz yurdunda parya” gibi ötekileştirilmeye aday diğer kitle. Bir de şu var; ülkede meydana getirilen kültür evreninin sadece yerli ve milli gibi özellik taşıması yetmez, aynı zamanda yüksek bir estetik ve kaliteyi de bünyesinde taşıması gerekir.

Siyasetteki husumet ve körlük, sanat ve edebiyatta da kendini gösterir. Mesela edebiyat ve sinemada sol, sağ izlemez, ona değer vermez, anlamak için değil tanımak için bile zaman ayırmaz. Sola göre sağdaki sanat, hasso memmoların yaptığı alelade şeylerdir. Sanat ve edebiyat, sola haşa tanrı tarafından bahşedilen bir nimet ve uğraş gibidir. Sağ, solun edebiyat ve sinemasını az da olsa takip eder, kendi yaptığıyla mukayese eder ancak günün sonunda yüksek sanat yapma özgüvenine ve eleştirisine bir türlü ulaşamaz. Bu durumun en büyük sebeplerinden biri eskiden beri üstümüzden atamadığımız batıya karşı kronik eziklik duygusu ve bu coğrafyanın değerleriyle vücut bulmuş sanat eserlerine karşı toplumun ilgisizliği ve vefasızlığıdır. Yine de enseyi karartmamak, “çağdaş” kültürün timsah dişlerine teslim olmamak gerekir. Bu, geçmişten ve baskın kültürel hegemonyadan intikam alınarak değil; omurgalı, şahsiyetli, nitelikli, estetik ve itibarlı sanat üreterek yapılmalıdır.

Bursa özelinde düşünenecek olursak kültürel iktidarın belirleyicileri ve taşıyıcıları olarak belediyeleri, yayınevleri, dergileri ve sanat ve fikir kaygısı da olan sivil toplum örgütlerini sayabiliriz. Tarih, maneviyat ve edebiyatla içiçeliğiyle Tanpınar'ın yazarak adeta yaşadığı/yaşattığı Bursa'dır burası. Eski zamanlarda İstanbul'dan kaçıp temiz hava almak için gelen bir yerin ötesinde kültürel bir zenginliğin de şehridir. Bir yayınevi, edebi mahfiller ve dergilerin kurduğu geniş topluluklar şehri değil şimdi maalesef. Yayınevleri ve dergiler ve sanatçıları bir araya getiren mekânlar, bir şehrin kültürel renginde ve canlılığında baş aktörlerdendir.

Yunus Emre yazmış diye bildiğimiz şiirlerin sahibi Âşık Yunus, Bursa'da medfundur. İki yayıneviyle az ama nitelikli kitaplar basan, mütevazı dükkânı birçok şair ve yazara ev sahipliği yapan Cahit Çollak, bu şehirde yaşadı. Cengiz Numanoğlu bu şehirde yazdı şiirlerini. Süleyman Uludağ, Mustafa Kara, Safiyüddin Erhan, İhsan Deniz, Metin Önal Mengüşoğlu gibi yazan/düşünen/hâl diliyle konuşan önemli şahsiyetler yaşıyor bu şehirde. Şiraze adında nitelikli bir kitap kültürü

dergisi çıkıyor. Alev Alatl Şehir Düşünce ve Sanat Merkezi'nde titizlikle hazırlanmış şehir-medeniyet-düşünce akademileri, dergi buluşmaları ve paneller yapılıyor. Bunun yanında şehrin batısından doğusuna dikkatli ve devamlı bir tiyatro izleyicisi var. Son olarak şunu söyleyebilirim: Şehirlerde kültürel iktidar oluşumu, büyük maddi imkanlar, adanmış gruplar/insanlar ve arz talep dengesiyle vücuda getirilmiş sanat mekânlarıyla birlikte ortaya çıkıyor. Devrimler, savaşlar ve toplumu derinden etkileyen büyük olayların akabinde ilk iş olarak büyük tiyatro salonları ve zengin kütüphaneler kurulmuyor maalesef. Birincil ihtiyaçlarını giderememiş bir insan topluluğuna sanattan estetikten bahsedemezsiniz. Türkiye'de kültürel iktidar sahibi olduğunu düşünen kesim bu milletin kodlarına uygun sanat üretemeyip milletle bir türlü kucaklaşamadı, bütünleşemedi; zar zor iktidar gören, ülke ortalamasına yüksek nitelikli sanat üretemeyip etkili olamayan diğer kesim de kültürel iktidarını oluşturmamıştı.

Asıl sorular şunlar: Bu ülkede kültürel iktidar var mıdır? Şehirlerimizde hangi şekillerde tezahür ediyordur bu? İktidar olan kültürel iktidarı da sağlamış mıdır? Bu sorular ve parçalı düşünceler, üzerinde uzun uzun düşünmeyi ve konuşulmayı hak ediyor.

KÜLTÜREL İKTİDAR

Ali IŞIK

Kültürel iktidar küresel düzeyde kapitalist düzenin bir aygıtı haline geleli hayli zaman oldu. Postmodernizmin bizi savurduğu yerde kültür de kalmadı onun iktidarı da kalmadı. Kapitalizme hizmet etmeyen hiçbir değer, kavramın bir karşılığı yok artık.

Kavramlar üretildikleri sebebe hizmet ederler. Kültürel iktidar; iktidarda olan hâkim sınıfın kültür yoluyla kitlelerde bilinç oluşturarak kendi sınıfsal üstünlüğünü sağlaması ve bu sayede iktidarını sürdürmesidir. Bu kavram, hâkim sınıfın tahakkümdeki edilgen yapılar için üretilmiştir. Kültürel hegemonyanın cilalanmış adlandırmasıdır. Her otorite kendi makbul ve meşru saydığı ideolojinin, tarzın, yaşam ve düşünme biçiminin toplumda egemen olması için kültürü ve sanatı kullanır.

Kültür, ülkemizde yüzyılı aşkın bir süredir sadece Batılılaşmaktan başka bir anlama gelmediği için kavramın tarihsel sürecini takip etmek oldukça zorlaşıyor. Devlet politikalarının ve kültür insanların tutumlarının edilgen tavırlarıyla Batıya bağımlılığı, bizi meselenin esasını konuşmaktan hep alıkoymuştur.

Son zamanlarda ülkemizde “kültürel iktidar” şansının muhafaza-kârların eline geçtiği düşünülebilir. Bunu düşünenler bu şansın değerlendirilemediğini de söyleyeceklerdir. Bu kavramın ismarlama bir kavram olmasından dolayı iktidarın el değiştirmesiyle kavramın yeni sahiplerince şekillendirilemeyeceği açıktır. Kavramın kimyası buna müsait değildir. Tanımı, sınırları ve imkânları başkalarının elinde olan kavramların karşılığını değiştirmek, ele geçirmek hatta onu yararlı bir hale getirmek neredeyse imkansızdır. Kültürel iktidar meselesi temelden düşünülmediği, yeniden kavramsallaştırılmadığında sonuç yine aynı olacaktır. Yeni bir kavramla ya da perspektifle bu mesele yeniden ele alınmadıkça ve kodları değiştirilmedikçe kullanılmış kapların bizi götüreceği sonuç eleştirdiklerimizinkinin kötü bir taklidi olacaktır.

Biz neden kültürel iktidarımızı kuramıyoruz, diyenlerin kahir ekseriyeti gözleri o seçkin sınıfın yerinde olmaktan başka bir şey değildir. Öyle olmasaydı bu meselede dertleri sadece orayı ele geçirmek değil köklü ve başka teklifleri olurdu. Zira modern insan, içine düştüğü bunalımdan; kullanılmış, sadece sahibi değişmiş kavramlarla çıkamayacağını elbette bilmektedir. Kendisine sunulmuş yeni bir teklif de olmadığından en azından taklitlerinden korunmak ister.

Kültürel iktidar küresel düzeyde kapitalist düzenin bir aygıtı haline geleli hayli zaman oldu. Postmodernizmin bizi savurduğu yerde kültür de kalmadı onun iktidarı da kalmadı. Kapitalizme hizmet etmeyen hiçbir değer, kavramın bir karşılığı yok artık. Kültürel iktidarın tepesinde görünenlerin de kendilerine ait bir fikirleri yok. Onlar da nihai kerte de kapitalizmin bir aygıtından başka bir şey değiller.

Bu meseleye daha sağlıklı bir yerden bakmanın şartı, bugüne dek oluşturulmuş kodların dışına çıkıp yeni teklifler üretmektir. Bu da çaba ve vazgeçişler gerektirir. Bunu göze alacak kültür insanlarıyla karşılaşmak neredeyse imkânsız gibi görünüyor. En azından benim baktığım yerden böyle görülüyor. Bir kavramın sahibinin değişmesi size yeni şeyler söyleme imkânı vermez. Yeni bir teklifimizin olmadığı yerde süregelen kültür mozağının farklı, yeni bir rengi olmaktan ileri gidemezsiniz.

Kapitalizmin köküne su taşımayı terk edemeyen bir kitlenin kültürel iktidarı ele geçirmesinin hiçbir değişikliği gerçekleştiremeyeceği aşîkardır. Bu denklemde kültürel iktidarın kurucu sahipleri hiçbir zaman değişmeyeceğe benziyor. Bu paradokstan çıkışın tek yolu yeni, başka bir tekliftir. Bu teklif, hâkim anlayışın kodlarından uzaklaşarak daha insani zeminde gerçekleşebilir. Bu kurallarla sonuç değişmeyecektir. Oyunun kuralları kavram oluşturulurken koyulmuştur. Kültürel iktidara yönelik her hamle, hamle yapanların (iyi niyetli olsalar dahi) dönüşmesi, mevzilerinden uzaklaşmasıyla sonuçlanacaktır. Mesele denklemi değiştirmektir. Denklem değişirse her şey değişir.

Hiçbir kavram masum değildir. Hakikati örtmeye yönelik oluşturulmuş kültür kavramı da böyledir. Kültürü değiştirmeyi hele de bunun iktidarını, ulaşılması gereken bir yer olarak kendisine hedef belirlemiş insanların çitle çevrilmiş bu alandan dışarı adım atmaları neredeyse mümkün değildir. Çözüm kanımca çitin dışına çıkma cesaretidir. Hakikat yolculuğu için aşınmış yollardan gitmeyi tercih etmemektir. Muhafazakâr camiada kültürel iktidarın değişmesini talep edenlerin kahir ekseriyetinin yanlarında sakladıkları esas neden oradaki seçkin zümrenin bir ferdi olma arzusudur. Bu neden değiştiğinde mesele belki daha sağlıklı bir zeminde konuşulabilir. O zaman belki denklem değişebilir. Çünkü denklem değişirse her şey değişir.

“KÜLTÜREL İKTİDAR”A DAİR

Bilgin GÜNGÖR

“Kültürün asıl öznesi veya aktörü kültür insanının kendisidir; zaten entelektüel gücü de bizzat kültür insanları temsil etmektedir. Eğer kültürel bir iktidar kurmak için ortada doğru düzgün özne yoksa ortada ciddi bir açık var demektir ve bu açık, siyasi ve ekonomik güçle kapatılamaz.”

“Kültürel iktidar” kavramından, kısaca; sanat, edebiyat, felsefe gibi daha çok düşünsellik ve estetiğe ilişkin alanlarda belli bir grubun veya grupların kurduğu hükümranlılığı anlıyorum. Bu bakımdan, kültürel iktidarın üç temel güce dayandığını/dayanabileceğini söylemek gerek: Siyasi güç, ekonomik güç ve entelektüel güç. “Siyasi güç”ten kastım, bir ülkenin veya topluluğun kültürel politikalarını şekillendirebilme potansiyeli ve iradesi olan siyasi iktidardır. “Ekonomik güç” ile aynı potansiyele sahip ve özellikle basın-yayın/medya kuruluşları çerçevesinde yoğunlaşan sermaye gücünü kastediyorum. “Entelektüel güç” ise sanat, edebiyat, felsefe, tarih vb. alanlarda otorite sağlayabilecek bilgi ve beceri gücüne karşılık gelmektedir. İşte bu üç güç, fakat özellikle entelektüel güç yoksa kültürel iktidar da yoktur.

Geniş kitlelerde şöyle bir yanlış anlaşılma durumu söz konusu: Kültürel iktidarı, siyasi ve ekonomik iktidarların doğal ve mutlak bir sonucu olarak görme. Belki ilginç gelecek ama böyle bir görme biçimi, kültürel/ideolojik üstyapıyı ekonomik altyapının doğrudan bağımlısı sayan veya “her şey”i devlet olgusunun toplumsal işleyişteki hegemonyasıyla açıklayan en vülger Marksist ve Foucaultcu anlayışlarla uyum içerisindedir. Elbette siyasi ve ekonomik gücün önemi yadsınamaz. Siyasi iktidar, eğitim-öğretim mekanizmaları, yönetmelikler vb. enstrü-

manlarla bir ülkenin kültürel politikalarını şekillendirebilir. Ekonomik gücü ellerinde bulunduranlar, benimsedikleri veya temsil ettikleri düşüncelere uygun kültür ve sanat faaliyetlerinin yaygınlaşmasına olanak sağlayabilir. Gelgelelim kültürün asıl öznesi veya aktörü kültür insanının kendisidir; zaten entelektüel gücü de bizzat kültür insanları temsil etmektedir. Eğer kültürel bir iktidar kurmak için ortada doğru düzgün özne yoksa veya var olan özneler bilgi ve beceri açısından belli bir niteliği temsil etmiyorsa ortada ciddi bir açık var demektir ve bu açık, siyasi ve ekonomik güçle kapatılamaz.

Edebiyat tarihinden iki örnek kesit: 1930'lu ve 40'lı yıllarda iktidar CHP'deydi, ekonomik güç de anılan partinin birtakım bürokratlarında veya "aferist"lerinde. Ama edebiyatta hegemonya, o yıllarda hapis, soruşturma vb. baskılarla karşılaşan, kitapları yasaklanan Nâzım Hikmet ve onun edebî çizgisinden az veya çok etkilenenlerce (serbest şiir yazarlar, "büyük insanlık"a yönelenler vb.) belirleniyordu. 1950'lerde siyasi ve ekonomik gücün odağı DP idi. Ama edebiyatın asıl panoramasını, DP'nin ideolojik çizgisinin çok çok uzağındaki modernistlerin (İkinci Yeniciler ve 50 Kuşağı) ve toplumcu gerçekçilerin (Yaşar Kemal, Kemal Tahir vb.) eserleri oluştuyordu. Neden?

KÜLTÜREL İKTİDAR ÜZERİNE: HEGEMONYA, KİMLİK VE DÖNÜŞÜM

Duran DOĞAN

Türkiye’de kültürel iktidar olabilmek için uzun vadeli, çok yönlü ve derinlikli bir stratejiye ihtiyaç var. Kültürel iktidar, yalnızca siyasi güce dayanarak elde edilebilecek bir şey değil; aksine, sanat, medya, akademi, edebiyat, dijital kültür ve popüler kültür gibi alanlarda güçlü bir üretim kapasitesi oluşturarak ve geniş kitlelere hitap edebilecek bir kültürel atmosfer yaratarak kazanılır.

Kültürel iktidar, modern ulus-devletlerin inşasından çok daha eskiye dayanan bir olgudur. Antik Yunan’dan Osmanlı’ya, Avrupa’daki feodal düzenlerden modern kapitalist toplumlara kadar kültürel iktidar, hâkim sınıfların dünya görüşlerini geniş kitlelere benimsetme mekanizması olmuştur. Kültürel üretim araçlarına sahip olan sınıflar sanat, edebiyat, mimari ve ideoloji yoluyla kendi değerlerini toplumun ortak normları hâline getirmişlerdir. Antonio Gramsci’nin “kültürel hegemonya” kavramıyla ifade ettiği gibi, iktidar yalnızca siyasal değil, aynı zamanda kültürel bir süreçtir. Kitleler, sadece zor yoluyla değil, kültürel ikna

mekanizmalarıyla da yönlendirilir ve şekillendirilir.

Türkiye’de kültürel iktidar tartışmaları, siyasal iktidarların değişimiyle paralel bir şekilde gündeme gelmiştir. 20. yüzyılın başında, modernleşme süreciyle birlikte, devlet eliyle, Batı merkezli bir kültürel dönüşüm gerçekleştirilmiş ancak toplumsal tabanda bu dönüşümün tüm katmanlara nüfuz etmesi zaman almıştır. Bugün, kültürel iktidarın kime ait olduğu sorusu, siyasetten sanata, akademiden medyaya kadar geniş bir alanda tartışılmaktadır.

Kültürel iktidar küresel ölçekte de hegemonik bir mücadele alanıdır. Günümüzde Batı, özellikle ABD ve Avrupa merkezli kültürel üretim araçlarıyla küresel normları belirlemektedir. Hollywood’dan sosyal medya algoritmalarına, moda trendlerinden popüler müziğe kadar pek çok alanda Batı merkezli bir kültürel hegemonya söz konusudur. Bu hegemonya, sadece ekonomik veya askeri üstünlükle değil, aynı zamanda dil, sanat ve medya yoluyla da güçlendirilmiştir. Türkiye gibi ülkeler, bu kültürel hegemonya içinde kendi değerlerini ve anlatılarını ne ölçüde ortaya koyabildiğiyle ölçülmektedir. Küresel kültürel iktidar, günümüzde sadece devletler arasında değil dijital platformlar, teknoloji devleri ve kültürel endüstriler arasında da büyük bir rekabet alanı hâline gelmiştir.

Kültürel iktidarın geleceği konusu da tartışmalar arasındadır. Bu konu toplumların dijitalleşme sürecine nasıl uyum sağlayacağı ve yerel değerlerle küresel dinamikleri nasıl sentezleyebileceği ile doğrudan bağlantılıdır. Geleneksel medya ve kültürel üretim alanlarında güçlü bir yer edinmek önemli olmakla birlikte, dijital dünyada yeni anlatılar oluşturabilen, alternatif kültürel mekanizmalar geliştirebilen toplumlar, gelecekte daha etkili olacaktır. Türkiye’nin kültürel iktidar perspektifinden bakıldığında sanat, akademi, medya ve popüler kültür alanlarında özgün ve evrensel değer taşıyan eserler üretilmesi, kalıcı bir kültürel dönüşüm için kaçınılmazdır.

Türkiye’de kültürel iktidar olabilmek için uzun vadeli, çok yönlü ve derinlikli bir stratejiye ihtiyaç var. Kültürel iktidar, yalnızca siyasi güce dayanarak elde edilebilecek bir şey değil; aksine, sanat, medya, akademi, edebiyat, dijital kültür ve popüler kültür gibi alanlarda güçlü bir üretim kapasitesi oluşturarak ve geniş kitlelere hitap edebilecek bir kültürel atmosfer yaratarak kazanılır. Bu konuda izlenmesi gereken yollar nelerdir diye sorduğunuzda, şunları söyleyebilirim:

Alternatif Kültürel Üretim Alanları Oluşturmak: Kültürel iktidar, sanatın, edebiyatın, sinemanın, müziğin ve akademik üretimin güçlü olduğu yerde şekillenir. Mevcut kültürel yapıya alternatif olacak şekilde kaliteli ve evrensel ölçekte etkili içerikler üretmek, uzun vadeli bir değişimi mümkün kılar. Sinemada, dizilerde, edebiyatta, tiyatrodan ve akademide güçlü eserler ortaya koyarak toplumda yeni bir kültürel kimlik oluşturmak gerekir.

Medya ve Dijital Kültüre Hâkim Olmak: Geleneksel medyada etkili olmak kadar, dijital medya ve sosyal platformlarda da güçlü bir varlık

göstermek şart. YouTube, TikTok, Netflix, podcast'ler ve bağımsız dijital platformlar üzerinden geniş kitlelere hitap edebilmek, kültürel iktidarın dijital dünyada inşa edilmesini sağlayacaktır. Kültürel iktidar, yalnızca klasik yöntemlerle değil, özellikle genç neslin tükettiği içerikler üzerinden şekillendirilebilir.

Akademik ve Entelektüel Üretimi Güçlendirmek: Kültürel iktidarın sürdürülebilir olması için güçlü bir entelektüel zemin gereklidir. Düşünce kuruluşları, üniversiteler, araştırma merkezleri ve bağımsız akademik yayınlar desteklenmeli, dünya çapında kabul gören özgün fikirler üretilmelidir. Türkiye'de düşünce ekolleri oluşturarak, uluslararası düzeyde de kabul görecektir akademik çalışmalar ortaya koymak, kültürel iktidarın kalıcı olmasını sağlayacaktır.

Kültürel Hafızayı ve Geleneksel Değerleri Yeniden Yorumlamak: Geçmiş muhafaza ederken onu günümüz dünyasına entegre edecek bir perspektif oluşturmak gerekir. Geleneksel sanatlar, halk edebiyatı, yerel hikâyeler ve kültürel miras unsurları, modern anlatılarla yeniden yorumlanarak geniş kitlelere sunulmalıdır. Batı kültürünün etkisini sorgulayan, ancak taklitçi olmayan bir bakış açısıyla kültürel üretim yapmak, özgün bir kimlik oluşturma anahtarıdır.

Küresel Rekabeti ve Etkileşimi Göz Ardı Etmek: Kültürel iktidarın sadece ulusal bir mesele olmadığını kabul etmek gerekir. Dünya genelinde kültürel bir güç olabilmek için Türkiye'nin küresel kültürel alanlarda da görünür olması gerekiyor. Uluslararası festivaller, sanat bienalleri, kültürel projeler ve ortak yapımlar gibi alanlarda daha fazla varlık göstermek, Türkiye'nin kültürel etkisini artıracaktır.

Genç Kuşaklara Yatırım Yapmak: Kültürel iktidarın uzun vadeli olması için gençlerin bu sürece dâhil edilmesi şarttır. Yeni neslin kültürel üretim sürecinde aktif rol almasını sağlamak, onları yerli ve milli değerlerle birlikte küresel rekabete hazırlamak gerekir. Eğitim sisteminden kültürel teşviklere kadar geniş bir perspektifte gençleri sanata, edebiyata, düşünce üretimine yönlendirmek önemlidir.

Popüler Kültürle Bağ Kurabilmek: Kültürel iktidar sadece entelektüel seviyede değil, popüler kültür aracılığıyla da inşa edilir. Hollywood'un dünya üzerindeki kültürel etkisi, sadece akademik veya sanatsal üretimle değil, aynı zamanda popüler kültür yoluyla gerçekleşmiştir. Bu nedenle, çizgi romanlardan video oyunlarına, dijital dizilerden sosyal medya akımlarına kadar geniş bir yelpazede üretim yapılmalıdır.

Türkiye olarak kültürel iktidar meselesinde dünyaya söyleyecek çok fazla sözümüzün ve motivasyonumuzun olduğunu düşünüyorum. Bu noktada geleneğimiz devasa bir müktesebata sahip. Yeter ki buna sahip çıkalım. Bizim Farabi, İbn Sina, Biruni, Gazali, Yunus Emre, Mevlâna, Hacı Bektaş-ı Veli, Mehmet Akif Ersoy, Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç gibi büyük düşleri olan değerlerimiz var. Bu değerlerimizin beslendiği İslamiyet, tarih boyunca bilimi, sanatı, siyaseti ve şehirleşmeyi şekillendiren bir medeniyet üretmiştir. Ancak kültürel

iktidar oluşturabilmek için bu mirası bugünün ihtiyaçlarına uygun şekilde yorumlamak ve popüler anlatılara entegre etmek gerekiyor. İslam medeniyetinin mirasını sadece bir nostalji unsuru olarak görmek yerine, onu yeniden yorumlayarak, günümüz dünyasına yenilikçi ve evrensel bir perspektifle sunmamız gerekir.

Selçuklu ve Osmanlı'nın bilim ve sanat hikâyeleri, Hollywood veya Netflix kalitesinde dizilere ve animasyonlara uyarlandığında; Türk mitolojisi ve İslamî anlatılar, Marvel ve DC gibi popüler kültür figürleriyle yarışabilecek yeni karakterler ve hikâyeler yaratmak için kullanıldığında; dijital çağın ruhuna uygun mobil oyunlar, çizgi romanlar ve interaktif hikâyeler geliştirildiğinde; yeni kurulan şehirlerde Türk-İslam mimari estetiği modern mimariyle sentezlenerek özgün bir şehir dokusu oluşturulduğunda; hat sanatı, minyatür, ebru ve çini gibi geleneksel sanatlar, modern grafik tasarım ve moda endüstrisiyle birleştirilerek küresel pazara açıldığında; Mevlana, Yunus Emre ve Hacı Bektaş-ı Veli gibi tasavvufi figürlerin sanat ve edebiyat yoluyla evrensel değerlerle buluşturulması sağlandığında hikâyenin nasıl da değiştiğini göreceğiz.

Batı'nın kültürel ve medenî hegemonyasına karşı kendi medeniyet köklerinden beslenen ama evrensel olabilen bir kültürel model öneren, Doğu-Batı çatışmasını aşarak, İslam medeniyetini yeniden canlandırmayı savunan Sezai Karakoç'un yaklaşımları esas alındığında hikâyemiz nasıl da değişiverecek.

Türkiye'de kültürel iktidar olabilmek için öncelikle güçlü ve özgün bir kültürel üretim sürecinin başlatılması gerekiyor. Sadece siyasal güce dayanarak değil, entelektüel derinlik, sanatsal üretim, dijital medya hâkimiyeti ve popüler kültür stratejileriyle uzun vadeli bir kültürel dönüşüm sağlanabilir. Kültürel iktidar, ancak toplumun geniş kesimlerinde karşılık bulan ve nesiller boyu sürecek bir kültürel yapı inşa edildiğinde mümkün olabilir.

KÜLTÜREL İKTİDAR: BİLGİ, DÖNÜŞÜM VE GÜÇ İLİŞKİLERİ

Harun KADIOĞLU

Bir kültürün değerleri, bilgi üretim süreçlerini ve toplumsal normları belirlerken, edebiyat bu kültürün bir yansıması olarak toplumsal yapıları, insan ilişkilerini ve iktidar dinamiklerini işler.

Edebiyat yalnızca estetik üretim alanı mıdır? O meşhur soruyla devam edersek sanat sanat için midir yoksa sanat toplum için midir? Bu soruya şöyle bir ekleme yapılabilir: Sanat hem estetik bir üretim

alanı hem de topluma hizmet eden, toplumsal yapıları, değerleri, bilgi üretim süreçlerini ve iktidar ilişkilerini sorgulayan bir araç olabilir mi? Sanat eserinin sosyal ortamlarla şu veya bu şekilde bağı olan bireylerce yaratımının meydana getirildiği düşünüldüğünde, sanatçının dünyayı anlamlandırma biçimlerinde toplumsal normların etkisinin olmaması düşünülebilir mi? Böyle bir etkiden söz edebildiğimizde bunun tabii sonucu olarak sanatçı ile muktedirler arasında bağ, kopukluk, çıkar ilişkileri, dava, devrim adına ne denirse bir ilişkiler ağı veya çatışma kaçınılmaz olmayacak mıdır? Siyasi iktidarlar toplumu görüşleri ile şekillendirirken epistemik cemaatler fikirleri ile sosyal yapıları dönüştürmek istemeyecekler midir?

Bilgi üretme, doğrulama ve paylaşma süreçlerinde ortak bir anlayışa sahip olan bireylerden oluşan toplulukların meydana getirdiği epistemik cemaat kavramı daha çok bilimsel topluluklar için kullanılsa da daha geniş anlamıyla toplumdaki kültürel, sosyal ve politik bilgi yapılarının şekillendiği bir alana da işaret eder. Bir epistemik cemaat, toplumsal olarak geçerli bilgi normlarını, sanatsal ürünlerin güzel yahut çirkin algısını belirler ve bunların doğruluğunu ya da yanlışlığını onaylar. Böylece bir anlamıyla bilgi ve kültür alanında iktidar klikleri oluşur. Zamanla hem bireylerin dünyayı algılayışını hem de toplumsal yapıların işleyiş biçimini etkileyen bir muktedir yapıdan söz edilmeye başlanır. Edebiyat ve sanatın da böylesi bir ilişkiler dünyasında yalıtılmış halde kalması düşünülemez: Kültür artık epistemik cemaatlerin etkisi altında bir alan olarak karşımıza çıkar. Yazarlar ve sanatçılar toplumun bilgi yapıları ve normları içinde şekillenirken, bu cemaatlerin belirlediği doğrulara ve yanlışlara göre metinlerini oluştururlar. Peki, kültürel iktidarı kırıncı bir etki göstermek, epistemik cemaatlerin belirlediği kalıpları sorgulamak mümkün müdür? Birçok edebiyatçı ve sanatçı toplumsal normları, eser üretme süreçlerini ve bu süreçlerdeki kültürel iktidar alanlarını eleştirerek daha geniş bir düşünsel özgürlük alanı yaratmaya çalışır: Peki sonuç, “beyhude ömrüm” müdür?

Kültür, bir toplumun ortak değerlerini, inançlarını, geleneklerini ve bilgi birikimini ifade eder. Edebiyat, kültürün önemli bir parçası olarak, toplumsal değerlerin yeniden üretildiği ya da bu değerlere karşı başkaldırılan bir alan olabilir. Kültür, aynı zamanda bir toplumun bilgi üretme biçimlerinin ve epistemik cemaatlerin dinamiklerinin de bir yansımasıdır. Bir kültürün değerleri, bilgi üretim süreçlerini ve toplumsal normları belirlerken edebiyat bu kültürün bir yansıması olarak toplumsal yapıları, insan ilişkilerini ve iktidar dinamiklerini işler. Bu noktada edebiyat, kendine bir işlev öngörerek bireylerin toplumsal yapılarla olan etkileşimlerini gözler önüne sermek ve toplumsal normlara karşı bir eleştiri geliştirmek isteyebilir. Birçok edebiyatçı, toplumsal eleştirilerini yerleşik normlar ve norm belirleyici kültürel iktidarlar üzerinden yaparak okurlarına yeni bakış açıları sunabilir. Ancak, bu durumun sürdürülebilir olması ne kadar mümkündür? Akıntıya karşı kürek çekmek denebilecek

bu durum edebiyatçılar, kültür adamları, sanatçılar için bazen aşılması güç engellerle karşılaşmak demektir. Zira iktidar, yalnızca devlet ve politik yapılarla değil, aynı zamanda toplumsal normları ve bilgiyi kontrol etme biçimleriyle de ilişkilidir. Yıllara dayanan bilgi ve kültürün iktidar alanlarını sorgulayan yeni bir edebi ve sanatsal soluk mümkün müdür? Özellikle çağımızın kapitalizmle imtihanı insanlığı çepeçevre sarmışken. Sorunlar, sorular... Sanat ve edebiyat bu tür baskılar altında bile toplumsal yapıları sorgulama gücünü kaybetmemelidir. Çünkü sanat, sadece bir estetik ifade biçimi değil, aynı zamanda toplumsal yapıları dönüştürmeye çalışan bir güçtür. Bu güç, zaman içinde değişim yaratabilir, bir sistemin yıkılmasına ya da dönüşmesine önayak olabilir. Belki de sanatçılar ve edebiyatçılar için en önemli soru, bu mücadelenin sonunda "beyhude ömür"ün yerine, insanlığın daha özgür bir geleceğine dair bir umut bırakıp bırakamayacaklarıdır.

KÜLTÜR, İKTİDAR, KÜLTÜREL İKTİDAR, KÜLTÜR POLİTİKALARI

Mehmet NARLI

Türkiye'deki kültür politikaları, Batılılaşma serüveniyle ilişkili olarak daha çok Avrupa milliliğinin yol açtığı bir bakış açısının rengini taşır.

"Kültürel iktidar" kavramının, laik-batıcı ve siyasal elitler eliyle işleyen devlet iktidarını sarstığı; ekonomiyi, hukuku, eğitimi ve nihayet devlet yönetimini yeniden biçimlendirdiğini kabul eden muhafazakâr, modern, demokrat, İslami ve milli karakterini vurgulayan yirmi yıllık iktidarın, "kültürel konularda başarılı olmadığı" anlamındaki bir öz eleştirisi etrafında ve kültürel kimliğinin hâlâ baskın bir kabul edilebilirliğe ulaşmadığını düşünen ve niteliğini vurguladığımız iktidarı kendi iktidarı olarak kabul eden, okur yazarlık, sanatkârlık, kültürel yaşanılabilirlik açısından bir vasata ulaştığını var sayan kesimlerin de katılımıyla gündeme taşındığını söylemek mümkündür. Kavramın ortaya çıkış ve yayılış biçimi, gündemin nitelikli tartışmalarla ilerlemesini elbette olumsuz etkilemiştir. Ama konunun sağlıklı biçimde ele alınamamasının asıl sebebi, kavramı oluşturan her iki kelimenin de Türkiye toplumunun hafızasında, tefekküründe ve hayat pratiğinde güvenilir, belirli açılardan dil içinde yuva kurmuş ortak bir anlam değerinin olmaması ile ilgilidir.

Kültür davranışlarımızı, eşyayı kullanma biçimlerimizi, eğitim süreçlerimizi, sosyal ve ekonomik ilişkilerimizi içine alan bütün hayatımız ise tabii bir şeyden söz ediyoruz demektir. O zaman kültürümüzü önemsiyorsa hayatımızı beğeniyoruz demektir. Kültürümüzle ilgili şikâyetlerimiz varsa hayatımızı çeşitli yönleriyle beğenmiyoruz demektir. Bu noktada idrakimiz sorunlu gibi görünüyor. Çünkü aslında hayatımızın güzel olduğunu ama bazı yaşama biçimlerinin güzel hayatımızı tehdit ettiğini varsayıyoruz ya da eskiden hayatımızın güzel olduğunu, laik ve batıcı yaşama biçimlerinin hayatımızı bozduğunu düşünüyoruz. Fark edilsin veya edilmesin, dile gelsin veya gelmesin, ikinci düşünüşümüzün bir zorbalığı, en azından bir ayartmayı içerdiği açık. Bu demektir ki, laik-batıcı dediğimiz yaşama biçimini hazırlayan modern ideolojiler ve bu ideolojilerin iktidarlara, kültürü en güçlü toplumsal aygıt olarak kurgulamışlardır. Eğer böyle ise bizim kültürel iktidar sahibi olmamız, başkalarının hayatlarına yönelik bir ayartma ve zorbalık olmayacak mıdır? Aslında tartışmayı alevlendiren politik ve sosyolojik vasatın üzerinde neredeyse hiç durmadığı başka bir konu var: Teknoloji ve kültür ilişkisi. Dini referanslara dayalı değerlerden, geleneğin manevi değer eksenli söyleminden ve bize mahsus ölçülerden söz ediyoruz ama sonuna kadar açtığımız teknolojinin modern/postmodern bir kültür ürettiğini es geçiyoruz. Yani, eşyaya sahip oluyoruz, bu sahiplikle çeşitli imkanlara ve ayrıcalıklara kavuşuyoruz, bunları ortaya koyan yığınla gösterge içinde yaşıyoruz ama yine de bize mahsus bir kültürel üstünlüğün hayaline kapılıyoruz.

“Kültürel iktidar”, son yıllarda bizdeki bir içerikle tartışılmasa da küresel düzlemde kültür ve siyaset (kültür politikaları), kültür ve teknoloji, kültür ve çevre, kültür ve ekonomi bağlamlarında konuşuluyor. Modernliğin kültür bağlamındaki hegemonik tavrı nereye evrildi? Postmodernliğin eleştirileri kültürel çoğulculuk bakımından neleri gösterdi? Kapitalizmin ürettiği kültür endüstrisi, dünyadaki yaşama biçimlerini nasıl değiştirdi gibi. Kültür eleştirisi bağlamında değerlendirilebilecek bütün bu literatürün göreceli olarak ideolojik bakış açılarından kurtulduğu vurgusu dikkat çekse de küreselciliğin de postkapitalist bir ideoloji olduğu ortada. Çünkü kültürlerarasılığın, çoklu kültürçülüğün, kültürel etnisitelere özgürlüğün gelip çatdığı yer, gerçekten kültürlerin özgünlüğüne ve özgürlüğüne değil benzeşmesine ve yok olmaya yönelmesine yol açtı. Bunun içeriksiz bir folklorlaşmayı doğurduğu da görülmeye başlandı.

Kültürü, bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlak, gelenek, ekonomi, teknoloji ve bireysel/toplumsal yetenekler oluşturur. İktidar ise kelime bağlamıyla bir görüş, tercih belirtebilme, bir eylemde bulunabilme gücü, yetisi ve yetkisidir. Siyasal iktidar ise coğrafya, dil, hukuk gibi yapısal unsurlar konusunda yeterli bir sözlü veya yazılı anlaşmaya ulaşmış, bir siyasal bütünlük önerisinde bulunmuş, kendini ülke olarak kimliklendirmiş toplumsal yapıyı yönetmektir. Bu iki temel tanımla-

manın özündeki anlamlardan kopmayan ama her hangi bir alandaki yönlendirmeyi, yönetmeyi hatta egemen olmayı içeren birleşimler de var: Akademik iktidar, ekonomik iktidar ve nihayet kültürel iktidar gibi. Bu birleşimlerin her birinin bir “ağ/şebeke” sistemiyle işlediğini de unutmamak gerekir. Her iktidar iradesinin muhatapları ile ilişkisinde çeşitli tasarruflarda bulunması, hak veya sonuç olarak vardır. Bir aile içindeki, sosyal gruplar arasında, öğrenci öğrenmen arasında, ekonomik sosyolojik gruplar arasında, devlet ile halk arasında muktedirliğin çeşitli biçimleri görülür. Ancak siyasal iktidar kişiler, topluluklar ve kurumlar üzerinde daha kapsayıcı ve daha yasal bir işleyişe sahiptir.

Bu birleşik kavramı iki boyutlu olarak görmek istiyorum 1. Kültürün iktidarı 2. İktidarın kültürü. Birincisinde kültürün hayat içindeki işlevini ve gücünü, ikincisinde bir iktidarın kültürü güçlü bir aygıt olarak kullanmasını işaret ediyorum. Hemen belirteyim: Kültür elbette sanat ve edebiyatı da kapsar ama sanat, edebiyat ve kültür aslında üç kafası olan tel bir bedendir ve bu özelliği ile son derece güçlüdür. Her insana, gruba, olaya, olguya renk ve biçim veren ve ikincisine göre son derece tabii bir muktedirliktir; sürekliliğin de özgünlüğün de kaynağıdır. Son yıllarda “kültürel iktidar” bu bağlamda konuşuluyorsa ve olmadığı söyleniyorsa mesele devlet ve siyaset alanından çok, kültür (sanat, edebiyat, eşya, düşünce) üretme yeteneğimizle ilgidir ve buradaki yetersizliklerin siyasal iktidarın müdahaleleriyle doğrudan çözülmeye indirgemek büyük yanılgıdır. Kuşkusuz devlet mekanizmasını işleten iktidardan söz konusu üretimlerin desteklenmesi bağlamında söz edebiliriz. Ama anlaşılmış olmalı ki kültürün varlığı ve üretimi çok daha yatay bir alt yapı gerektirmektedir. Eğer “kültürel iktidar” tartışmasını iktidarın kültür politikaları bağlamında konuşuyorsak biraz faklı bir durumdan söz ediyoruz demektir. Her devlet, her ülke iktidarı, kültür konusunda bazı politikalar geliştirir ve bu politikaların esasını da devletin halkının politik, tarihsel ve kültürel niteliğini nasıl gördüğü belirler. Örneğim Japonya, İngiltere gibi ülkelerde iktidarların kültür politikaları, geleneklerin ve kuralların ağırlığı bakış açısıyla belirlenir. Fransa ve Almanya’da kültür politikalarında millilik baskındır. Çok kültürlü ve etnik kaynaklı Amerika’da yurttaşlık temel vurgudur. Türkiye’deki kültür politikaları, Batılılaşma serüveniyle ilişkili olarak daha çok Avrupa milliliğinin yol açtığı bir bakış açısının rengini taşır. Fakat tuhaf olan Türkiye iktidarları “milliliğin” içeriği konusunda ortak bir tonu paylaşamamışlardır. Atatürk, İnönü, Menderes, Demirel, Özal, Erdoğan dönemlerinin milliliği oldukça farklıdır. Bu yüzden Türkiye’nin kültür politikaları da zaman zaman baskıcı bir egemenliği, bazen gevşek bir liberalizmi içermiştir. İşte son yıllardaki “kültürel iktidar” kavramının gündeme girmesi bu bağlamda anlam kazanır. Ak Parti iktidarı, önceleri liberal sosyo-ekonomik içerikleri ve Avrupa’yla ortaklık vurguları üzerinden daha önceki laiklik ve batıcı ama biraz jakobenik renkli gördüğü milliliği de İslam birliğini işaret eden Erbakan milliliğini

de geriye çekti. Sonra yöneldiği Batı karşısında özgün tarihsel varlığını yeniden inşa etmek için ekonomik kültürel ve siyasal bağımsızlık fikrine yöneldi. Bu yöneliş elbette siyasal ve kültürel olarak milliliğin merkeze alınmasını zorunlu kılıyordu. Kendinden öncekilerin milliliğinden ayrılmak için tarihsel birikimlerini ve birlikteliklerini de kapsayan “yerlilik” kavramını tedavüle soktu. Böylece ekonomide, siyasette olduğu gibi kültürde de “yerli ve milli” bir bakış açısına yaslandı. Bazı alanlarda, özellikle, yasalarla, tavır alışlarla ve maddi bazı imkânlarla değişebilecek alanlarda “yerli ve milli” üretimlere geçmeyi başardı. Fakat kültürel göstergelerin bu mukteditliği yansıtmadığı tespitine ulaştı. İktidarı kendi iktidarı olarak gören kitleler de aynı görüşte idi. Aslında tartışmanın özü şu idi: “yerli ve milli” kültür politikalarını nasıl belirleyeceğiz?

“KÜLTÜR” BİR İKTİDAR ALANI MIDIR?

Recep AYIK

Kültürün kapitalizmin sünneti olma vasfı veya Protestanlıkta din addedilmesi tartışılmadan, kültürü bir hakikat kabul edip üzerine iktidar kaftanı dikmek, saltanatın seküler yani fani olduğunun alamet-i farikası değil midir?

Türk şiirinin kurucusu Yunus Emre'nin okullarda öğretildiğinin aksine çoğu şiirini aruzla yazması mühimdir. Divan şiirine bigâne kalmaz ki Yunus'a sorulsa ben şairim de demeyecektir. O, ona yazdırılanı yazmıştır. Türk şiirinin mümtaz şairi Fuzûlî, divanını tertip ederken yeni bir mazmun kullanmanın zorluğundan bahseder. Eski tarz mazmunlar kullanıldığında taklit, yeni tarz mazmunlar kullanıldığında anlaşılma tehlikesi vardır. O, bu zorluğun üstesinden ilmi ve hikmetiyle gelerek zirvelerdeki yerini kalıcı kılar. Bugün dahi diline hayranlıkla bakılan Nedit, mahalli bir dili kurarken dönemin âşıklarından nasipdâr olmuştur.

Divan şiirinin ilk örneği sayılan Kutadgu Bilig'den son büyük anıtı Hüsn-ü Aşk'a kadar yedi yüz yılı aşkın bir süreçte aynı geleneğin formları görülür. Yine aynı yüz yıllar içerisinde bir diğer gelenek olan halk şiiri geleneği Karacaoğlu, Aşık Ömer gibi şairlerle şiirin çitasını yükseltir. Şiirimizin iki sarmaşığı olan bu gelenekler birbirlerine sarılıp daha yukarı çıkmanın azmi içinde olmuştur. Birbirine üstünlük kurma iddiasını taşımaz. Birbirlerinden beslenir, birbirini kurutmaz.

Şiir, edebiyattan önce gelir. Edebiyat kelimesinin tarihi de bunu doğrular niteliktedir. Edebiyat kelimesinin gölgesindeki ayrımlar da

Tanzimat ile başlar ve “Harabat”ı “Tahrip” hareketleri revaç bulur. Değişen bu dünyada bir şeyler daha yukarı taşınmalıdır, bir şeylerin daha üstün olduğu kabullenilmelidir. Edebiyatımızdaki ilk kültürel güç mücadelesi belki de budur.

Şiirimizin, sonrasında edebiyatımızın ve ardından kültürün günümüze kadarki seyrine nereden bakıldığına göre güç mücadelesinin kazananı değişecektir. 1982’de Sezai Karakoç için “yazınsal iktidarı dışlayan, yazınsal iktidar tarafından dışlanan şair” diyen Ahmet Oktay’a, Karakoç ne gibi bir cevap vermiş olabilir? Yahut Oktay, hangi cepheden bakıp Karakoç’u iktidar dışında görmüştür? Ki Karakoç 1982 itibarıyla otuz yıl şiir yayımlamıştır.

60’ların, 70’lerin güdümlü kültür ortamları estetik bir yücelik ortaya koymaktan ziyade günün hayhuyuna adanmış gibidir, birkaç istisna dışında. Hangi kamptaysanız, iktidar sizin için odur. Bir yandan ABD’nin fonları bir yandan SSCB tarassutu şiiri kötü bir araç haline getirir. Güdümlü bir kültür dünyası hanelere hâkim olur.

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle Amerikan hayat tarzının daha hızlı bir biçimde dünyaya yayılması, dünyada var olan tek tarzın bu olduğu inancına kapılmaya götürür. Amerikan etkisi denilen şey, gerçek bir vakıadır. Vakıayı tek gerçek kabul etmek de anlamsız olan bu hayat tarzını anlamaya yönelik boş çabalarla dolacaktır. Mesele, Türkiye’nin gerçeğini bulmaktır.

Kültürel iktidar tartışmaları öteden beri var. Cemal Süreya, kültür hayatından ilk ayrılanların Müslüman şairler olduğunu söyler. Niçin? Neyi kabul etmedikleri için? Karakoç sağ çizgide yayın yapan bir dergide yazı yayınlama teklifine “Ama biz Müslümanız.” cevabını vermiştir. Karakoç’un dünyasında böyle suni ayrımlar, seküler iktidarlardan yoktur; hatta böyle bir tartışma da yoktur. O, yapması gerekeni yapmıştır. Bugün bile Türkiye’de yayın yapan edebiyat dergileri arasında Diriliş veya Edebiyat’ın çapına erişebilecek çok az dergi vardır. Kültür denilerek kastedilen o şey, bir iktidar alanı olmaktan daha başka bir şeydir çünkü. İktidar için bu kadar karşılıksız çile çekilmez. Bu kadar çile çekilmişse ve sonunda iktidar elde edilmemişse kulvar terk edilir fakat ne Karakoç ne Pakdil kulvarı terk etmiştir.

Bütün bu tartışmaların evvelinde belki de sorulması en mühim sorulardan biri kültürün ne olup olmadığıdır. Şiir, edebiyatın ve kültürün her cüzünü asırlarca kapsamakla beraber neden bu iki kavramın ardında kalmıştır? Kültürün kapitalizmin sünneti olma vasfı veya Protestanlıkta din addedilmesi tartışılmadan kültürü bir hakikat kabul edip üzerine iktidar kaftanı dikmek saltanatın seküler yani fani olduğunun alamet-i farikası değil midir?

KÜNHÜNE VARILAMAYAN BİR TARTIŞMA: KÜLTÜREL İKTİDAR

Selim SOMUNCU

İdeolojik ayrım gözetmeksizin bütün bir entelektüel camianın kabul ettiği bir hakikat, iktidarın yıllarca sarıldığı çok güçlü bir argüman bile olsa yeri geldiğinde bunun ulu orta dillendirilmesi aynı iktidarın işine gel-meyebileceği gibi bunu dillendirenler de politik hırs uğruna harcanabilir.

Türkiye’de kültürel iktidar tartışmalarının hepi topu bir birkaç yıllık mazisi var. Bununla birlikte bu çerçevede ortaya atılan savlar, aslında neden spesifik bir alanda iktidar olunmadığını gösterdiği gibi kültürel iktidara talip olunma düzeyine erişilemediğini de göstermektedir. Kültürel iktidara ilişkin birtakım tartışmalara girişmeden önce kavrama ilişkin önemli bir ayrıma değinmek yerinde olacaktır. Hiç şüphesiz kültürel iktidar kütüphane yapmak, kültür merkezi, sinemalar, tiyatrolar açmak, yayınevi sayısını çoğaltmak vb. şeyler değildir. Bunlar sadece siyasal bir iktidarın kültür mekânlarını ve materyallerini çoğaltması, niteliğini arttırmasıdır. Ayrıca kültürel iktidarı bunlardan ibaret görmek kültürü bir müteahhitlik işine indirgemektir.

Günümüzde kültürel iktidar noktasında özeleştirici yapanlar genelde; son çeyrek asırda “şunu yapabildik mi, bunu gerçekleştirebildik mi” şeklinde çuvaldızlarla konuşur ve bu bağlamda “haklı” denebilecek eleştirel bir söylem geliştirirler. Eğer siyasal iktidar kendi kültürel iktidarını “içeriden aydın”ların söylediği gibi “layıkıyla” kurabilmiş olsaydı bu çok daha vahim sonuçlar doğurabilir, Türk entelektüalizmi açısından daha kötü sonuçlara neden olabilirdi. Çünkü genetiği gereği salt kültür veya daha spesifik söylemek gerekirse hakiki sanat iktidarla koşut bir düzlemde yer alacak cinsten bir nosyon değildir. Bir yönüyle iktidar kültürün içine karışıkça, kültür iktidarın içine meylettikçe bütün bu kalboluşlarda kaybeden, özünü yitiren kültür olacaktır. Çünkü kültürün parametreleriyle siyasetin, hele de güncel politikanın parametreleri neredeyse taban tabana zıttır. Tarihin bütün evrelerinde iktidar monarşiye eğilimli olmuştur oysa kültür monarşiyi sevmez. İktidarı ekonomiyle yan yana getirebilir yahut ekonomik işlevsellik üzerinden bir iktidar tasarısı yapabilirsiniz ama kültürel işlevsellik üzerinden yapılacak bir iktidar tasarısı salt iktidar tekniklerine yönelik olacak, gerçek anlamda kültürün hayrına sonuçlar doğurmayacaktır.

Kültür iktidar ilişkisini bürokratik tasarımlar özelinde açıklamak kültürü politik hiyerarşinin oyuncağı haline getirmek demektir. Bu bağlamda modernizmde önemli bir tamamlayıcı unsur olan bilginin alt dalı kültürdür. Kültür olmadan siyasal iktidar olmaz. Hiç şüphesiz Fukoyan teoriye göre iktidar bir söylem üretmelidir. Bu söylem kültürü de kapsayan bir nosyondur. İktidarın bir söylem üretmesi, bir kültür üretmesi anlamına gelebilir fakat bir kültürü dayatması anlamına gelmez, gelmemelidir.

Salt kültürel iktidar kültürün bütün organlarını yöneten, yetke kuran, gündem tayin eden ve kontrol eden bir iktidar biçimi olarak teşekkül eder. Dolayısıyla salt iktidarın yönelimleri doğrultusunda sürekli kendini yenileyen, değişen zemine ve zamana göre kendini güncelleyen bir kültürden bahsetmek gerekecek. Hele gündemin ve politik argümanların çok hızlı değiştiği bir iktidar ortamında kültürün buna ayak uydurmasını bir tür kültürsüzleşme ve köksüzleşme olarak değerlendirmek gerekir. Politika bugün kara dediğine yarın ak diyebilir ama kültür böylesi bir konformizmi doğası gereği kaldıramaz. İdeolojik ayırım gözetmeksizin bütün bir entelektüel camianın kabul ettiği bir hakikat, iktidarın yıllarca sarıldığı çok güçlü bir argüman bile olsa yeri geldiğinde bunun ulu orta dillendirilmesi aynı iktidarın işine gelmeyebileceği gibi bunu dillendirenler de politik hırs uğruna harcanabilir. Çünkü kültürün doğası bazı değişmez hakikatleri içerir. Ama siyasa'da değişmezlik diye bir şey yoktur.

Hiçbir nitelikli sanat ürünü -kültürel- iktidarın desteğiyle ortaya çıkmamıştır. Bilakis iktidarın desteğiyle cıllanan dönemin “yazınsal eser”leri iktidarlardan sonra esamesi okunmaz bir “siyasal retoriğe” dönüşmüştür. Meşrutiyet ile 1923-60 yılları arasında buna örneklik teşkil eden onlarca metinden bahsedilebilir.

Fakat yukarıda zikrettiğimiz, içeriden aydınların bir kültürel iktidara sahip olamayış bağlamında geliştirdikleri özeleştiril söylem hiç şüphesiz bir yönüyle iktidarla gelecek olan bir kültürlenme biçimine şüpheyi yaklaşmayı gerekli kılıyor. Böylesi bir kültürlenme biçiminin manipülatif ve tahakkümcü olması kaçınılmazdır. İktidarın kültür üretecek kurumları kültür ve eğitim bürokrasisi yapacaktır ki bu kültürün müteahhitlik boyutu olup bir müfredat ya da prosedüre tabiidir. İşin içinde müfredat ve prosedürün olması tahakkümcü uygulamaları kaçınılmaz kılar. Geriye kültürü bir prosedüre tabi olmadan üreten entelektüalizm, sivil toplum ve kısmen sosyal bilime öncülük eden akademya kalıyor. Bu ideal kurumların işlevi bir kültür pratiği zorlaması ve bürokratik tahakküm içine girmeden kültürü inşa etmeye devam etmek olmalıdır.

TOPLUM OLMA BİLİNCİNİN ÜST BASAMAĞINDAKİ MUKTEDİR

Yaşar ERCAN

Kültürel iktidarı yakalamak için derin bir toplum eleştirisi ve bu eleştiriyi baş üstünde taşıyarak geçmişle gelecek nesilleri ortak bir paydada buluşturabilecek bir değerler bütünü oluşturmak elzemdir.

Yeni bin yılın başında bir lastik markasının reklamında şu slogan yankılanır dururdu: Kontrolsüz güç, güç değildir. Bu slogan o dönem sade, hatta bayağı geliyordu kulağa, ancak özünde vurguladığı gerçeği idrak edenler için çok etkili ve yoğun bir anlamı olan slogandı. Sorunuzu okurken “Evet bir kültüre sahibiz ama bu kültürü yönlendiren, şekillendiren, yöneten güce sahip miyiz?” sorusunu sordum kendime. Kültür, toplumsal değerlerin zamanla içselleştirilip nesilden nesle aktarılmasıyla mümkün olan bir davranış göstergesidir. Bu bağlamda düşünecek olursak, baskın kültürlerin küresel ölçekte kültürel zayıflığı bulunan ülkeleri etkilemeleri kaçınılmaz bir sonudur. Toplumlari oluşturan bireylerin yaşadığı ortamlardan, doğaya ve insana karşı sergiledikleri tavırlardan, çağın gerektirdiği yaşam becerilerini ele alış biçimlerinden kültürel çıktıları okunabilir ve o toplum hakkında derinlemesine bir analiz yapılabilir. Kültür her şeyden önce yaşayan, içinde bulunulan, etkilenen ve etkileyen bir dolaylı öğreticidir.

Köklerinden uzaklaşmış, yaşadığı çevreye yabancı, yetinmeyi ve değer vermeyi bilmeyen toplumlar kültür oluşturabilir mi? Toplumsal değerlerini unutan, gelenek ve görenekleri küçük görerek sözüm ona demode bulan, yaşamını anlamlandıramamış bireylerden kültürlü bir toplum elde edilebilir mi? Dilinin kudretinin farkında olmayan, kültür aktarımının nasıl ve hangi araçlarla yapıldığından habersiz bir halk kendini gerçekleştirebilir mi? Ne yazık ki bu ve benzeri sorulara yanıt vermek yerine sırtımızı döndüğümüz sürece insan hayatını olumlu etkileyen herhangi bir kültürel girişimden söz edemeyiz. Bana göre kültürel iktidarı yakalamak için derin bir toplum eleştirisi ve bu eleştiriyi baş üstünde taşıyarak geçmişle gelecek nesilleri ortak bir paydada buluşturabilecek bir değerler bütünü oluşturmak artık elzemdir. Binlerce yıllık birikimimizi bir Hollywood film efekti kadar değerli ve etkili kılamıyorsak, toplumsal manevi değerlerimizi henüz çocuk yaşta insanlara aşılayamıyorsak buradaki en büyük kusur mikro

güçten makro güce devlete hükmedenlere; politikacılara, aydınlara, iş verenlere, öğretmenlere, ebeveynlere aittir. Ağaç yaş iken eğilir. Kültürel iktidar tek başına ne diplomayla ne ekonomik durumla ne yayımlanan özgün eserlerle ne de dini değerlerle ölçülür. Kültürel iktidar bunların bir arada yükselmesinin ahlaki seviyesiyle ölçülür. Muktedir kültürün yaşantıya yansımaları her alanda eğitimle, eğitime yansımaları yaşantıyla olur.

Finlandiya'nın yüz sene önce eğitime yaptığı yatırım günümüz Fin toplumunu nasıl oluşturduysa toplumun dinamiklerini göz önüne alarak uzun vadeli planlanacak ve plana sadık kalarak verilecek disiplinli bir eğitimle unutulmuş ve yeni keşfedilen öz değerlerimiz kültürel silkinme, kendine gelme, kendini bulma yolunda değerli olacaktır. Bu konudaki cehaletimizi kabul ederek işe koyulabilir, öncelikle dilimizin bizde karşılığı olmayan yabancı sözcükler ve söz kalıplarının tutsaklığından kurtarabiliriz. Dile sahip çıkarak konuşma dilindeki erozyonu durdurabilir, örneğin görsel çöplüğe dönen iş yeri tabelalarındaki yabancı sözcükleri kaldırarak işe başlayabiliriz. Gözün alıştığı görseller insana sıradan gelmeye başladığında yaşantıya yansımaları da sıradanlaşır. Görselliğin insanı etki alanında tuttuğu bir çağda şehir planlamasından tutun mimariye, televizyon programlarından sosyal medya içeriklerine birçok konuda bilinçli bir müdahaleye ihtiyaç var. Tabii bu bir kesimin politik arzularına hizmet etmek yerine ülkemizin bir bütün olarak ele alınması ve her vatandaşın eşit yaşam hakkına saygı duyularak tasarlanması gereken bir girişim olmalıdır.

Kültürel iktidarı sağlayan toplumların ortak özelliklerine bakınca geçmişle güçlü bir bağ kurma, toplumu toplum yapan ortak değerleri yüceltme, insan başta olmak üzere bilime, sanata, doğaya değer verme, en az kendine yeten bir üretim ağına sahip olma, ekonomik olarak dışa bağımlı olmama, inançlara, temel insan haklarına saygı gösterme, bence en önemlisi etik değerler ya da ahlaki öğretilere sahip olma gibi çeşitli göstergeleri fark edebiliriz. Olması istenenle olan arasındaki makas açıldıkça kültürün yönlendiricisi ile kültürü yaşayan hiçbir zaman bir araya gelemeyecektir. Kültür demek toplu yaşam becerileri demektir. Bence bu da toplum olma bilinciyle oluşur.

Bir milletin kimliğini dili, kültürel kimliğini ise o dilin zenginliği oluşturur. Dilin özellikle sözlü kültür geleneğinden etkilenen, anlatım yoluyla öğrenen geleneksel toplumumuzun hafızası yine aynı izlekten ilerliyor. Kültür inşa etmek, içselleştirilmiş duygu ve düşüncelerde vücut bulurken kültürel iktidarı da yine milletin içselleştirdiği toplumsal değerler oluşturur. Kültürel iktidar sahip olduğumuz tüm toplumsal değerlerin gücünü ortaya koyan köklü, etkili, zengin bir yaşamın etik ve estetik görünüşüdür. Bu yönüyle kültürel iktidar için birikim yoluyla içselleştirilmiş gizil güç demek daha doğru olacaktır.

ABLAMIN NİNNİSİ

Zeynep SATI YALÇIN*

Birkaç gecedir ablam odama geliyor.

Anneme anlattım ama bana inanmıyor.

Yüzüm pencereye dönükken kanepeden kurulu yatağımda, aydan süzülen ışıklara dalıp uykuya geçecekken ablamın ağlar, içlenir gibi sesiyle irkildim, kalbim gülm gülm.

-Nenni, nenni, nenni, nenni, nenni, nenni...

Usulca odaya döndüm yönümü. Ablam yerde oturmuş, ayağında bir yastık, bebek sallıyor. Onu görünce korkum geçti, sevindim, gidip sarılmak istedim.

-Abla, dedim, demek geri döndün, her yerde seni aradık. Sessiz ol, babam duymasın, sana çok öfkeli.

Ablamın gözleri kedi gözleri gibi olmuş, ay ışığında yanıp sönüyor. Eskiden böyle değildi yaprak yeşiliydi gözleri, sevgi akardı bakarken, erik ağacının çiçekleri gibi ıgıl ıgıl, ıslıl ıslıl bakardı.

Bana cevap vermedi, nenni diye bağırmaya devam etti, babamdan hiç korkmuyor o. Ama ben sesinden ve gözlerinden korktum, yatağımdan inemedim, geri yatıp arkamı döndüm.

-Nenni, nenni, nenni, nenni, nenni, nenni...

Hiç susmuyor, aynı makamda, aynı kelimeyle devam ediyor.

-Nenni, nenni, nenni, nenni...

Ben ona dönünce sesi hızlanıyor, sesi hızlandıkça ayakları da hızlanıyor, bana doğru uzattığı ayaklarının üstündeki bebeği adeta çalkalıyor. Ablama bir şeyler olmuş. Galiba delirmiş...

Bebek hiç ağlamıyor, öksürmüyor, hapşırmıyor. Ritimden, sarsıntıdan, sesin şiddetinden uyanmıyor. Belki de o böyle uyuyordur.

-Nenni, nenni, nenni, nenni, nenni...

Başka kelimesi olmayan bu ninninin n'leri toplaşıyor, kenarları çentikli, yuvarlak, bulutsu bir top şeklinde duvarlara çarpıyor, oradan dönüp dolabın kapağına, oradan küçük masama, kapıya, sandalyeme, raftaki üç beş kitabıma, yattığım kanepeye çarpıyordu. Çarpma sesini

* Amasya'da öğretmen, yüksek lisans öğrencisi, öykücü, yetişkin ve çocuk edebiyatı.

duyuyorum, nenni kelimesinden, ablamın sesinden daha yüksek değil ama. Çatal zıpkın gibi ağzından çıkıp eşyalara çarpıp dönüp çabucak kayboluyor top. Yalnız nenni, nenni sesi kalıyor. Bütün dünya odama yayılan bu sert sestən ibaret sanki. Elimle kulaklarımı kapatıyorum, bitmiştir diye açıyorum, bitmemiş.

-Nenni, nenni, nenni, nenni...

Eğilip ablama sarılayım istiyorum, sarılınca delirmesi geçer sanıyorum. Doğrulmaya çalıştığım anda nenni deyişi daha sert bir hâl alıyor. Döver gibi çarpıyor sesi yüzüme. Kabalaşıp sertleşen sesinin n'leri aramızda camdan yapılmı kalın bir duvar oluyor.

Aniden ısıldayıp kararan gözlerinden korkup geri çekiliyorum. O hiç yorulmuyor, hep ninni söylüyor.

-Nenni, nenni...

Bari bebeği alayım yanıma, o biraz rahatlasın, uyusun, ablamın sesi kesilsin, nenni kelimesini duymayayım istiyorum.

Bebeğe yaklaşıyorum korkarak, sesi daha kalın çıkıyor ablamın. İnsan gibi olmayan boğuk sesi, ayağını sallama hızı yükseliyor.

Geri dönüp yatıyorum. Pencereye dönünce yumuşuyor sesi, ağlamaklı, gerçek. İçim eziliyor, ona acıyorum. Ablam gerçekten delirdi artık diye çok üzülüyorum. Battaniyeyi kafama çekip ağlıyorum.

Canım ablam, annemle babam ona bağırıp çağırdığında “delirteceksiniz beni” deyip dururdu. Sonunda olan oldu, delirdi işte.

Daha bebeğin yüzünü görmedim, ona hiç dokunamadım. Kime benziyordur? Kız mı erkek mi, nasıl ağlıyor, nasıl gülüyor bilmiyorum.

İlk geldiği gece heyecanla sevinçle yatağımdan kalkıp sarılmak istedim, ama aynı şimdiki gibi nenni, nenni diye bağırınca ve ısıldaklı kedi gözlerini görünce korkup geri yattım.

Altıma kaçırdım o gece. Islak ıslak uyumuşum.

Sabah anneme söyledim, ablam geldi odama korktum diye. Kafama yumruğunu vurdu,

-Yalancı velet hem işersin hem yalan söylersin ha! Baban duymasın, dedi. İnanmadı anlattıklarına, ben ağlarken o önüme çamaşır attı, çarşafı değiştirdi, yine de masamın altına eğildi, dolabımın kapaklarını açıp baktı. Ben küçülüp büzüldüm köşeye, annem bana kızınca ufalıyorum, parmak çocuk kadar kalıyorum.

Okula göndermedi annem, kimseyle oynamadım, erik ağacının altında oturdum karıncaları seyrettim. Annem bakkala gönderdi iki kez, ekmekle yoğurt aldım, gelince yemek yemedim diye kafama vurdu, oturup yine karıncaların koşmasını seyrettim.

Akşam babam gelmedi, sabah olunca gelecekmiş, benimle konuşacakları varmış. Baban sana kızacak der gibi söyledi annem bunu. Baban seninle konuşacak demezdi hiç, babam istediği zaman benimle konuşabiliyordu. Belki rüyamı sorar, çünkü her yerde ablamı ve nişanlığını arıyorlar.

“Başka kelimesi olmayan bu ninninin n’leri topluyor, kenarları çentikli, yuvarlak, bulutsu bir top şeklinde duvarlara çarpıyor...”

*“Pencereye
baktım, güneşin
parlaklığından
başka bir şey
yoktu; kanca
gagalı koca
kanatlı akbaba
gözlerimi
yemeye gelirse
camı kırıp girer
mi?”*

Annem kafama vurmasın diye yoğurtlu çorbadan azıcık yedim, hiç konuşmadık, eli yanağında, kaşları çatık, yüzü asık, dalgın dalgın durdu. Beni uyumaya yollayınca ağladım.

-Yalnız yatmam ben, dedim pijamamı giyince.

-Kocaoğlan, eşek kadarsın, anneyle yatmaya utanmıyor musun? diye uzandı annem yanıma. Kafama vurmuyınca şımarıdım, uyumadan komik bir masal anlat dedim.

-İyi ki ninni istemiyorsun kocaoğlan, dedi.

Ninni der demez içim ürperdi. Ablamın gelmesini mi gelmemesini mi isterdim bilemedim. İki de bir de annemin kolunun üstünden eğilip yere baktım, ablam geldi mi diye. Yoktu. Annem varken gelse belki onunla konuşur.

Annem bir masala başladı, hiç komik değildi, tersine korkutucuydu. Eli saçımda olmasa korkudan ölürdüm.

Yaramaz ablası olan, çok akıllı, kıvrıkcık saçlı, kara yağız bir çocuk vardı masalda, ablasının karnında da bir bebek. Herkes ablasına çok kızgındı, çocuğun ablasını yok etmesini istiyorlardı. Çocuk aynı bana benziyordu, ama ben olsam ablama zarar vermem ki... Çocuk ablasını yok etmek için yola çıkınca yemek için çocuk gözü arayan koca pençeli, çengel gagalı bir akbaba gelip çocuğun gözlerini gagalayıp yutuyordu.

-Anne, bunu anlatma, bu çok korkunç, yenisini anlat, dediğimde saçımı öptü. Annem beni sevince çok güçlü oluyorum, elim ayağım kocaman olmuş gibi büyüyorum.

-Yenisinde akıllı çocuk dolabına saklanıp ablasıyla ötekine hiç dokunmuyormuş. Koca pençeli, kanca gagalı akbaba, çocuğu arayıp bulamadığından ağaçlar kadar büyük kanatlarıyla uçup çok uzaklara gidiyormuş.

-Çocuğun babası kızmıyor muymuş?

-Gözü çıksın babasının, dedi, akbaba uçup uzaklara gidince...

Çocuğa ablasına, ötekine ne oldu? Akbabanın uçtuğu uzaklarda ne vardı? Annem gerisini nasıl anlattı hiç hatırlamıyorum, uyumuşum.

Nenni, nenni diyen ablamın içli sesiyle uyandım. Annem yanımda yoktu. Camdan süzülen incecik ay ışığın ortasında ablam yine halının üstüne oturmuş bebeği sallıyordu. Yatağımdan inecek oldum. Nenni diye bağıınca arkamı döndüm, ses yumuşadı. Pencereden ağaç dalları gibi uzun uzun gölgeler geçti. Ben yine altıma kaçırdım.

Oda aydınlık olunca ses kesildi, döndüm, ablam yoktu. Yorganın altına gömüldüm, ıslaklığım kötü kokuyor. Ne yapacağımı bilmeden ağlıyorum. Annem bir türlü gelmiyor.

Babamın keyifli sesi geldi aralık kapıdan,

-Yerlerini bulduk, diyordu, söyledin mi akşam oğlana, ikisinin de işini bitirecek bugün.

Ablamı ve eniştemi seviyorum, onlara bir şey yapmak istemiyorum.

-Kıyma yavrularıma! diye ağlıyor annem. İki canlı o, günah. Sen kendin verdin kızı zorla, sonra da nişanı sen bozdun...

Ablam gitmeden önce her gün ağlıyordu, ayrılmam diyordu. Nişanlanmadan önce de ağlıyor, o adamı istemem diyordu. Herkesin fikri değişiyor durmadan.

Perdenin kenarından gün ışığı dökülüyor yatağıma. Erik ağacının altına çiçeklerin yaprağı dökülmüştür şimdi, beyaz yağmurlar gibi serilmiştir toprağın üstü. Karıncalar yine koşturup duruyordur. Annem kesik kesik ağlıyor, ne zaman gelecek yanıma...

-Oğlan şimdiden kâbus görüyor, delirsin mi istiyorsun? Kızı delirtip kaçırttın zaten...

Gözüm dolabıma kaydı, annemin anlattığı masalda çocuğun dolabı benimki gibi miydi?

Pencereye baktım, güneşin parlaklığından başka bir şey yoktu; kanca gagalı koca kanatlı akbaba gözlerimi yemeye gelirse camı kırıp girer mi?

Annemle babam evde, beni korurlar.

Korurlar mı?

Annem bir türlü yanıma gelmiyor.

Dışarda durmadan bir şeyler devriliyor. Annemin ağlamalarına pat küt sesleriyle babamın küfürleri karışıyor.

Bense ıslaklığımın içinde gözüm bir pencerede bir halıda ağlayıp duruyorum. Beni kimse duymuyor...

MARAŞ'TA BİR KAHRAMAN SİLÜET: SENEM AYŞE

Reyhan GÜNEY HORASANLI*

Kadim Türk tarihi sayısız kahramanlık hikâyeleri ile doludur. Anadolu'nun her yerinde genç, yaşlı, kadın, erkek, çocuk çocuk demeden her yaştan topyekûn verilen vatan mücadelemiz birçok kahramanlık hikâyesini de beraberinde getirmiştir. Özellikle Türk kadını cesur, korumacı ve anaç ruhunu, çok sevdiği vatanına da göstererek destansı yeni hikâyeler ortaya çıkarmıştır. Nene Hatun, Kara Fatma, Şerife Bacı, Görteli Makbule, Halime Çavuş, Tayyar Rahmiye ve daha niceleri... Bu hikâyelerden biri de Kahramanmaraş'ın kadın kahramanlarından Senem Ayşe'nin hikâyesidir. Maraş'ın Senem Ayşe'si...

Senem Ayşe 1879 yılında doğmuştur. Babası Adıyaman Haveydi aşiretinden Yusuf, annesi ise Senem'dir. Hasan ve Ayşe adında iki çocukları olan aile Adıyaman'dan Maraş'a göç eder. Küçük Ayşe annesinin adını da taşıyarak "Senem Ayşe" olarak anılmaya başlanır. Senem Ayşe daha sonra amcaoğlu Ramo (Mehmet Ramazan) ile evlenir. Bu evlilikten yedi yıl sonra Ökkeş adında bir oğulları olur.

Tarih 22 Şubat 1919. Anadolu'nun birçok şehri gibi Kahramanmaraş da artık işgal altındadır. İngilizler Maraş'ı işgal etmiş, 1919 yılının Ekim ayında şehri Fransızlara bırakmıştır. Bundan sonra Maraş için yeni bir işgal süreci başlar. Maraş halkı bir yandan Fransızlarla mücadele ederken bir yandan da yıllardır beraber yaşadıkları Ermenilerle de silahlı mücadele etmek zorunda kalır. Anadolu'nun her yerinde Kuvay-ı Milliye birliklerinin başlattığı büyük mücadeleye, Maraş

* Kahramanmaraş'ta yaşıyor, tarihçi.

halkı tüm gücüyle destek verir. Senem Ayşe'nin eşi Ramo Ağa da kendi aşiretinden ve ailesinden oluşturduğu çete (Maraş savunmasında görev alan düzensiz birlikler şeklinde mücadele eden halk) ile işgale karşı direniş başlatır. Ancak Ramo Ağa mücadelesinin beşinci gününde Ermenilerle girdiği silahlı bir sokak çatışmasında şehit olur. Senem Ayşe'ye Ramazan Ağa'nın şehadet haberi gelir. Senem Ayşe hemen eşinin yanına koşar ve başucunda yasını tutar. Ramo Ağa'nın silahını kuşanır ve çetenin başına geçerek mücadeleyi devam ettirir. Oğlu Ökkeş'i ise köyüne gönderir.

Bu arada kurulan Kuvay-ı Milliye Birlikleri ile Anadolu'nun her yerinde işgallere karşı direniş tüm hızıyla devam eder. Maraş'ta ise Kuvay-ı Milliye birliklerinin başında Mustafa Kemal Paşa'nın kumandanlarından Kılıç Ali Paşa vardır. Senem Ayşe liderlik ettiği çete ile beraber vatan müdafaasına devam ederken cephaneleri biter. Kılıç Ali Paşa'nın huzuruna varıp savaşmaya devam edebilmek için cephane ister. Karşısında cephane isteyen bir kadın gören Kılıç Ali Paşa çok şaşırır. Ve Senem Ayşe'den evine geri dönmesini ister. Ancak Senem Ayşe'nin ısrarı ile önüne bir hedef tahtası konur. Senem Ayşe hedefi tam isabet vurarak Kılıç Ali Paşa'yı bir kez daha şaşırtır. Böylece istediği silah ve mühimmatı da alarak geri döner.

Senem Ayşe, Maraş savunmasında daha nice başarılı işler yapar. Evinin yakınlarında bulunan bir Ermeni evinin cephane deposu olarak kullanıldığını fark ettiğinde kendi elleriyle evini ateşe verir. Alevler cephane olarak kullanılan Ermeni evine sıçrar ve cephanelik büyük bir gürültü ile patlar. Hemhane Kilisesi'ni Ermenilerin ve Fransızların elinden alarak kilise ve çevresinde hâkimiyet kurar. Nihayet tarihler 12 Şubat 1920'yi gösterdiğinde Maraş müdafaası sonuç vermiş, Fransızlar Ermenileri de yanlarına alarak Maraş'ı terk etmiştir. Bundan sonra oğlu Ökkeş'i de yanına alan Senem Ayşe, vatan uğruna ateşe verdiği evinde, şıfalı otlardan ilaçlar yapıp elde ettiği kazanç ile geçinmeye çalışır. Tam 34 yıl hayatını bu şekilde devam ettirdikten sonra 8 Şubat 1954 yılında çok yorulduğu, çok zor günler geçirdiği dünya hayatına gözlerini yumar.

İşte Maraş'ın Senem Ayşe'si arkasında böyle bir hikâye bırakır...

Tam yüzyıl önce, 5 Nisan 1925 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Maraş'a İstiklal Madalyası verilir. Böylece Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası alan ilk şehir Maraş olur. Ardından da 7 Şubat 1973 tarihinde yine Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Maraş'a "Kahraman" unvanı verilerek adı "Kahramanmaraş" olarak değiştirilir. Bu madalya; vatan ve bayrak uğruna her şeyini ortaya koyarak savaşan Maraşlı Senem Ayşelerin, Sütçü İmamların, Rıdvan Hocaların, Arslan Beylerin, Yörük Selimlerin, Abdal Halil Ağaların ve daha nicelerinin madalyasıdır. Maraş halkından her bir ferdin madalyasıdır...

Kutlu Olsun...

"Senem Ayşe, Maraş savunmasında nice başarılı işler yapar. Evinin yakınlarında bulunan Ermeni evinin cephane deposu olarak kullanıldığını fark ettiğinde kendi elleriyle evini ateşe verir."

RÜYA FREKANSI

İrem İlayda KARGI*

Rüde her zamanki köşesinde oturmuş, insanlara en doğal hakları olan ama parayla almak zorunda oldukları rüyalarını satıyordu. Cebime baktım 60 rp vardı. Bir şekilde Rüde'yi ikna etmem gerekiyordu. Kalan 15 rp'yi daha sonra vereceğimi söyleyebilirdim ama gıcık bir adamdı. Kabul etmeyebilirdi. Benim bugün mutlaka rüyama dönmem gerekiyordu. Kendime dönmek için.

Ne demişti profesör? Vereceğim formül sizi kurtaracak. Onun sayesinde her şeyden haberdardım. Öğrendiklerimle kurduğum ekibim gerekenleri hazır etmişti. Artık son aşamadaydık. Bu beladan yakında kurtulacak olmanın mutluluğu bir saattir bitmeyen sıranın verdiği sıkılmışlığı unutturmuştu bile. 15 rp'yi de. Sıra bana gelince elimdeki parayı uzattım. Büyük bir suç işlemişim gibi yüzüme baktı Rüde.

"15 rp daha lütfen."

Babadan miras kalan pazarlığı konuşturma vaktiydi. Bu konudaki tüm bilgilerimi açığa çıkarmak için derin bir nefes aldım. Yok olmuyordu. Ne miras vardı ne de bilgi. Ben pazarlık nedir bilmeyen bir insandım. Beş kuruş için açıklama ya da pazarlık yapmak zorunda kalmamıştım daha önce. Pazara gitmeyen insan nereden bilsin pazarlığı. Yine de şansımı denemek istedim.

"Bak Rüde. Ben buraya yaklaşık bir senedir düzenli olarak geliyorum. Hiç eksik para vermedim değil mi?"

Kendinden emin bir şekilde bıyık altından güldü.

"Eksik para vermediğin için bir yıldır düzenli olarak gelebildin ya zaten."

Haklıydı. Hiç acıması yoktu bu adamın. Bir keresinde adamın biri 5 rp daha az vermek için inatlaşmıştı da yaka paça dışarıya atmışlardı. Titredim. Aynı olayın böyle kritik bir durumda başıma gelmesini istemezdim.

"Evet haklısın bundan sonra da öyle olacak. Sadece bu seferlik senden bana izin vermeni istiyorum. Gel el sıkışalım."

Rüde'nin hafiften sinirlenmeye başladığını hissediyordum. Şansımı biraz daha zorlamam ama aynı zamanda da buradan atılmamam gerekiyordu.

"El sıkışmak istiyorsan bak şu ileride koyun pazarı var. Hadi bacım meşgul etme bizi."

"Tamam tamam indirim istemiyorum. Daha sonra vereceğim. Bunu kabul et en azından."

"Rüde her zamanki köşesinde oturmuş, insanlara en doğal hakları olan ama parayla almak zorunda oldukları rüyalarını satıyordu."

* Kahramanmaraşlı, Niğde'de bir yaşıyor, psikolojik danışman, yazar.

“Onun için de şu caddenin arkasında mafya var. Bu masada indirimi de pazarlığı da ancak rüyanda görürsün. Rüya görebilmen için de senin bana 75 rp vermek lazım. Anlatabildim mi?”

“Anladım.”

Paramı elime uzattığında hâlâ bir ihtimal arıyordum. Bugün o rüyayı görmek zorundaydım. Bugün belki de bu sırada son bekleyişimdi. O kadar yol kat ettik. Şimdi 15 rp için... Ağlamaklı oldum. Bu gözyaşları 15 rp eder miydi?

“Tamam gidiyorum. Nişanlım çalışmak için Wakanda'ya gitti. Tek isteğim yüzünü görmektir.”

Bu cümleyi kurduktan sonra hüngür hüngür ağlamaya başlamıştım. Meğer bende baba mirası oyunculukmuş. Ama Rüde'nin yüzünde mimiği bile kıpırdamadı.

“Bak şu sokağın başında psikolog var. Git ona ağla.”

Sanırım vazgeçmeliydim. Ama profesör ile nasıl iletişim kuracaktım? Tam umutlarım tükenirken arkadan bir ses yeniden umudum oldu.

“Hanımefendinin parasını ben tamamlayacağım.”

Mutluluktan eteklerim zil çalıyordu. Ya da midem. Açlıktan. Neyse. Teşekkür etmek için dönmüştüm ki ne göreyim! Sürekli her yerde karşıma çıkan beyaz takım elbiseli adamdı bu. İlk zamanlar beyaz takım elbisesi yüzünden dikkatimi çekmişti ama sonra hoşlanmaya başladığımı fark etmiştim. Ya da aşk tesadüfleri sever efsanesine kapılıp çok sık karşılaştığımız için kendimi hoşlanmak zorunda hissetmiş de olabilirim. Ortama kattığı gizem de etkili olmuştu. Kapalı alanda bile taktığı o güneş gözlükleri yok mu, ahhhh. Aman Allah'ım kapalı alanda güneş gözlüğü takan birini övüyorsam kesin âşık olmuşum. Ve ben onun yanında bağıra çağıra ağlayarak olmayan nişanlımdan bahsetmişim. Aferin Esra, tam senlik hareket.

“Teşekkür ederim beyefendi. Ama bunu sadece borç olarak kabul edebilirim.”

Gururlu davranarak telefon numarasını almak mı? Esra, sen bu çakallıkları nereden öğrendin? Kıkıkkıkkı.

*“En son
Yozgat’taki
görevimizi de
tamamlamışken
bana evlenme
teklif etti.
Dünyanın
başkenti
Yozgat’ta.”*

“Gerek yok. Lütfen acele edin.”

Sert ve net. Bir miktar gururum kırılrsa da nişanlı bir kadına hiçbir şekilde ümit vermemesi hoş bir davranıştı. Teşekkür ederim. Bu şimdilik yeterli.

Rüde’ye imalı ve agresif bir bakış atıp kabinime geçtim.

Görevli gelip rüya serumunu taktı ve gitti. Serumun bitmesi ve benim profesöre ulaşmam için tam bir saatim vardı. Doğru frekansı yakalamalıydım. Zihnimden anahtar kelimeleri tekrar ettim. Uçurum, yeraltı, kornişon. Uçurum, yeraltı, kornişon... Serum damarlarıma ulaşmış olmalıydı. Yavaş yavaş uykuya bıraktım kendimi.

İşte profesör karşımdaydı. Son aşamanın da sonuna gelmiştik.

“Merhaba Esra, hoş geldin.”

“Hoş buldum. Hadi hemen son formüle geçelim. Çok vaktim olmayabilir. Az kalsın gelemiyordum. Neyse. Evet profesör sizi dinliyorum.”

“Son aşama hem en kolay hem de en zor. Şöyle ki...”

Profesör bir anda yok olmuştu. Kendimi bambaşka bir mekânda buldum. Tam karşımda ak sakallı bir dede vardı. Bana gülümsedi.

“Rüyada beni görmek çok zordur kızım. Nasıl yaptın bilmiyorum ama istersen sana piyango numaralarını söyleyebilirim.”

O kadar acelem vardı ki bu teklifi geri çevirmek zorunda kaldım.

“Dedecim o şanslı ben değilim. Bana bir iyilik yapmak istiyorsan beni olmam gereken yere gönder. Lütfen.”

“Peki.” dedi ve parmağını şıklatmasıyla gizemli beyin kafasına düştüm. Neyse ki hayattaydı. Dede n’apıyorsun sen? Suç bende. Olmam gereken yer dedim, açık adres vermedim ki! Dede de romantik çıktı. Acelem olmasa bu jesti hoşuma giderdi ama şu an hiç sırası değildi.

“Ne yapıyorsunuz hanımefendi? Kafamıza taşlar yağdı.”

Ayağa kalkmış kafasını ovuyordu. Utandım. Taş derken iltifat etmiş olmasını çok isterdim ama yüz ifadesi pek öyle durmuyordu. Biraz kendine gelince yüzüme tekrardan baktı.

“Senin şu an profesörle olman gerekmiyor muydu?”

“Se-se-sen nasıl?”

“Vakit yok Esra. Hemen dönmelisin. Kelimeleri tekrar et içinden. Yolu bulacaksın.”

Doğru ya kelimeler. Bunu nasıl unutmuştum? Uçurum, yeraltı, kornişon...

Yeniden profesörün karşısındaydım.

“Oh şükürler olsun. Lütfen artık şu formülü verin. Vaktimiz yok.”

“Esra artık konuşmamız güvenli değil. Al bu kâğıdı ezberle. Sakın unutma. Az önce seni bilerek gönderdiler. İfşa olduk. Frekansı bozuyorlar. Uyanınca hemen kaç.”

Yine ak sakallı dedenin yanındaydım. Kâğıda baktım ezberledim. Sonra dedeye baktım.

“Dede gönder beni.”

Tamam işareti yaptı ve bu kez daha insani bir şekilde gizemli beyin yanına gönderdi.

“İfşa olduk kaçmalıyız.”

“Biliyorum. Kâğıdı benim de ezberlememi istedi.”

Elindeki kâğıdı gösterdi.

“Uyanınca arka sokakta buluşuyoruz. Laboratuvar ifşa olmadı. Oraya gitmemiz lazım. Formülü tamamlayıp bu işi bitiriyoruz. Tamam mı?”

Tamam anlamında başını salladı. Sürenin dolmasını beklemek daha güvenliydi ama o sırada bizi yakalama ihtimalleri aklıma güvensiz bir fikir getirdi. Odadaki pencereyi açtım. Tahminimce onuncu kattaydık.

“Hadi atlayalım.”

“Ne, delirdin mi?”

“Bekleyemeyiz. Rüyalarda atlarken hep uyanılır.”

“Ya uyanmazsak?”

“Risk almak zorundayız.”

İstemeye istemeye yanıma geldi.

“3-2-1”

Nefes nefese uyanmıştım. Serum henüz yarısındaydı. İyi ki atlamışız diye düşündüm. Koşa koşa arka sokağa geçtim. Orada bekliyordu. Bu kez beraber koşmaya başladık. Laboratuvar en kalabalık caddenin köşesindeydi. Bir senedir göz önündeydik ama asla dikkat çekmemiştik. Şimdi de koşarak dikkat çekmek istemiyordum. Takip edilmediğimizden emin olunca normal hızda yürümeye başladık.

“Adın ne?”

“Froda.”

“Laboratuvarı da biliyorsun değil mi? Nerede olduğunu hiç sormadın.”

“Biliyorum.”

“Bunca zaman neden beni takip ediyordun?”

“Profesör her ihtimale karşı korunman gerektiğini düşündü.”

Bu beni mutlu etti. Birileri tarafından düşünülme alışık olduğum bir durum değildi.

“Görevin sadece beni korumak mıydı?”

“Hayır. Seninle aynı anda rüya kabinine gidip Profesörle frekanslarınızı tek bir mekâna odaklamaya çalışıyordum.”

“Havalı. Şeyy yani güzel demek istedim.”

Laboratuvarın önüne gelmiştik. Giriş normal bir mağaza idi. Geçitten laboratuvara gidiliyordu. Kimsenin dikkatini çekmeden aşağıya inmeyi başarmıştık. Ezberi hatırlamakta sorun yaşamadık. Mühendis arkadaşlar hemen son formülü de ekleyip karışımı hazırladılar. Son görevimiz bu karışımı ülkenin dört bir tarafındaki içme sularına karıştırmaktı. Froda ile beraber çok kısa sürede bunu da halletmiştik. Bu karışım sayesinde insanlara rüyaları yeniden dönmüştü. Froda ile aramızdaki ilişki de gelişmeye başlamıştı. En son Yozgat’taki görevimizi de tamamlamışken bana evlenme teklif etti. Dünyanın başkenti Yozgat’ta. Mutluluğum tarif edilemezdi. Parmağımdaki yüzüğe baktım. Kocaman bir beştaştı. Ama bizim bunu alabilecek kadar paramız yoktu. O an bazı anormallikleri fark etmeye başladım. Gezimizin çoğunu hatırlamıyordum mesela. Düşünmeye zorladım kendimi, yine de hatırlayamadım. Ayrıca yaşamımın hiçbir dönemi hayatım bu kadar yolunda gitmemişti. Rüya gibi... Ya da rüyanın tam olarak kendisi.

Vücudumda yoğun ağrılarla uyandım. Tıpkı yüksek bir yerden düşmüşüm gibi. Rüyada yüksek bir yerden atlamak iyi bir fikir değilmiş. Muhtemelen serumdan dolayı uyanmamıştım ama sistemin de kafası karışmış uyandığımı düşünmeme sebep olmuştu. Froda ne durumdaydı

*“Utandım.
Çok sürmedi.
Koşarken
utanmak zordu.
Onun yerine
izimi kaybettirip
laboratuvara
gitmeyi
düşündüm.”*

acaba. Seruma baktım, bitmişti. Gitmek için ayağa kalktım. Hemen Froda'yı bulmam gerekiyordu. Kapıya çıktığımda Rüde ve yanında oldukça cüsseli bir adamın bana doğru geldiğini gördüm. Kaçmak için yeterli sürerim vardı. Arka sokağa doğru koştum. Bir umut Froda'yı orada bulmayı umuyordum. Ama yoktu. Atladıktan sonra gördüğüm rüyanın gidişatına bakarsak bu rüyayı sadece ben görmüştüm. Utandım. Çok sürmedi. Koşarken utanmak zordu. Onun yerine izimi kaybettirip laboratuvara gitmeyi düşündüm. Bir hoşlanmadan çok daha önemli bir görevim vardı şu an. Koşarken ayağım taşa takıldı ve düştüm. Canımın acısı ile yeniden uyandım.

Gözlerimi açtığımda kabindeydim. Serum bitmişti. Kapıda Froda belirdi.

"Hadi Esra koşşş."

Hemen harekete geçtim. Elimden tuttu koşmaya başladık. Parmağımdaki beştaşa takıldı bakışlarım. Olduğum yerde kalakaldım. Froda hadi dercesine yüzüme baktı. Gerçek değildi. Bu kez kalbimin acısıyla uyandım.

Gözlerimi açtığımda rüya kabininin içindeydim. Serum bitmişti. Rüde başucumda beni bekliyordu. Yanında cüsseli bir adam vardı. Cüsseli adam silahını çıkardı ve beni vurdu. Artık rüyada olduğumu biliyordum. Hiç acı hissetmedim.

Yeniden uyandığımda Froda karşıladı beni. Serum yine bitmişti. Bu kez hareket etmedim öylece tavana baktım.

"Esra hadi acele et."

Dinlemeye hiç niyetim yoktu. Yüzüne bile bakmadım. Yanıma geldi beni sarstı.

"Hadi kendine gel."

"Nasıl olsa rüyadayız. Boş versene."

"Ne rüyası Esra? Koşmamız lazım."

"Amannnn nasıl olsa vuracaklar bizi. Atlamak gerçekten çok kötü bir fikirmiş."

Derin bir iç çektim. Froda'nın beni bırakmaya niyeti yoktu. Kollarımı daha da sıktı, biraz canım acıdı. Yoksa...

"Bana sağlam bir tokat at."

"Olmaz ben kadınlara el kaldırmam."

"Beni döv demiyorum. Uykuda olmadığımı ikna olmam lazım."

Hayır anlamında başını salladı. Kendime güçlü bir çimdik attım.

"Ahhhhhhh. Canım çok acıdı."

Gülerek beni izliyordu. İkimiz de kaçmamız gerektiğini bir anlığına unutmuştuk.

"Rüyada değiliz. Koş Froda koşşş."

Birlikte koşmaya başladık. Köşeyi dönerken Rüde'yi gördüm. O bizi görmedi. Az kalsın yakalanacaktık. Ne olur ne olmaz diyerek koşmaya devam ettik.

"Esra sana bir şey söylemem lazım."

"Nefesini idareli kullan. Sonra söyle."

"Önemli."

"Tamam söyle."

"Şu işleri halledince Yozgat'a gidelim mi?"

Not: Rüde: Rüya denetçisi. Rp: Rüya parası. Froda: Frekans Odaklayıcısı

Cezayir Menekşesi

B e t ü l Ö z k a n *

Senden sonra büyüdüm tekrar
Altı çocuklu bir sınıfım bir de çocukluğum var
Küskün ve baş eğmez kız, mazinin ortasından bir rayiha

Senden sonra çiçeklerin defterini dürüyorum
Ağrı çiseliyor omuzlarıma, layık değilim
Güneş göynütüyor ciğerlerimi
Büyüttüm ellerimi
Eller ki nar çiçeğini ezemez
Bir çam kesiyor gibi
Külhanda kül, bahçede diken

Senden sonra üşüdüm her sabah, her gece
Kış azığı topladım şairlerden
Önce bakır bir kazan sonra ateş
Marmelat diye doldurdum kavanozlara umutlarımı
Kış çetindir her dünyalıya
Çalı çırpı biraz ve hayal

* Sivas'ta köy okulunda öğretmen.

Senden sonra tebdili mekanın ferahlığına sığınamadım
Beni doğduğum yere bağladılar
Seni görmediğim yerlerden geçerek ezdim kırmızı pabuçlarımı
Yol gittim yoldan geldim bir senden dönemedim

Senden sonra hiçbir şey aynı olmadı
Güneş daha çok yaktı soğuk daha çok üşüttü
Daha çok ezildim mevsimlerin altında
Selamladığım her mısra başıma bir giyotin
Buğulu bir camın ardında eridi gençliğim
Yirmi altı bahar gören saçlarım
Aklarını saydım kırmızı bulutlar kadardı

HAYAT BOZUMU

Bilge DOĞAN*

Kişi kendisine benzeyende sükûnet bulur¹

Durup düşünmek için yola çıktın. Gece ağlayanın olmasa da gündüz soranın var. Hep şimdide yaşamının verdiği ıstırapla rüyaya uyanmak için çıktın yola. Şöyle diyordu yazar, “Neyse rüyaymış’ demek ve aynı yerden uyumaya devam etmek...”²

Kaybettiğin ve özlediğin şeyler uzakta kalmıştı, çok uzakta. Seni yine öyle seveceklerini bilsen, adını sesleneceklerini bilsen bir an ayrı kalır mıydın hiç onlardan? Aklından hiç çıkmıyordu gidenler. “Kimse beni ilgilendirmez” çağında, onlarla bir zamanlar bulmuştun güzelliği.

Suyun dolduğu kaptaki kalması gibi günlerce aynı yerde kalmıştın da sonra ani bir kararla yeniden yola çıkmıştın. İstirap veren ve sonu gelmeyen dünyadaki dertlerinden böyle kaçıp kurtulacağını sanmış, gitmiştin. Yola çıkınca seni cehennemî bir kaosa sürükleyen dertlerin gram gram eksiliyordu sanki. Kuş gibi hafifleyen bedeninde gönlün düşünüp konuşmaya başlamıştı. Gökyüzünde manalar arayan gözlerin, müziği dinleyen kulağın, kıyafetlerini güzel taşıyan bedeninin, yekvücut iyi hissediyordun işte şimdi.

Seni güzel bir şeyler bekliyor, böyle düşünüyordun, ne kaldı ki son-suza uyanmamıza, bu sıradan dertler son bulacak, karanlık kalkacak gerçek görünecek, düşünüyordun bunları, ne üzülmeye değer ki...

O kapıyı çalmasaydın, üzerlik olan üzerinde ve hafif eğilip girdiğin küfle karışık ahşap kokulu kapıdan hani. Bir güzelliğe daha rastlamadan geçip gidecektin dünyadan. Fakat o yolculuğa çıktın, o kapıyı çaldın ve Nahya’yla tanıştın. Dünya derdiyle yorulan bedeni ve inançla ayakta duran ruhuyla muhabbet çiçeği kadınla.

* Kahramanmaraş’ta KSÜ’de akademisyen, Yeni Türk Edebiyatı alanında doktora öğrencisi, editör, yazar. İ. Yağmur’un annesi.

¹ İbni Hazm

² Şule Gürbüz, Coşkuyula Ölmek

*“Uçurumlar
aşıp kaderine
razı olduktan
sonra
çanta gibi
koluna takıp
taşıyordun
sen acıları.”*

“1986’da başladı benim hikayem, belki sen daha yoktun o zaman...
“ derken sana Nahya, arkasında kocaman bir kadın büyüdükçe büyüyordu. Sesinde cennetin izleri, gözlerinde kalu beladan kalma yaşlarla anlatıyordu. Artık çoğu şeye şaşırmayan kalbin sızlamış ve nemlenmeyen gözlerin buğulanmıştı.

Nahya; okuyan ya da asker kardeş, muhtaç anne, erken göçen baba derken kendinin yaşadığını çoktan unutmuştu. Onca şeye rağmen, “Allah beni seviyor, hiç bırakmadı, bak şimdi ta Maraş’tan seni yolladı” diyor tüm yüreğiyle.

Yaşayan insan hazinesi Nahya, “hocam” diyordu ya sana; ezildikçe eziliyordun. Depremden sonra yaşadığı pek çok sıkıntıdan sonra hacizli olan küçük bahçesinde defne, nar, ejder meyvesi, safran, kaktüs ve senin bilmediğin bitkileri yetiştiriyordu. Organik tarımı yurt dışında nasıl ve ne zaman öğrendi; nasıl yorgan ustası olup ödül aldı; Arabistan’a gelinlik dikmeye hangi yıllarda gitti; depremde Antakya’da neler yaşadı, annesi ne zaman bakıma muhtaç oldu, ne zaman işsiz kaldı... Başlıkları koyup sonra konuşacağınız konulardandı... Biricik ve en önemli hikayeyi öğrenmiştin; sana Nahya’yı anlatan ve ona gönderen pek kıymetli Baba’yla Nahya’nın tanışmasını. Baba’ya

rüyasında emanet edilmişti Nahya. Baba, depremde sonra Nahya ailesiyle Sivas'a sığındığında gelip bulmuştu onları.

Beş keçisini yılanın sokup öldürdüğünü anlattıktan hemen sonra sana yemek hazırlamaya koyuldu. Mahcup oldun, onu görüp hâl hatır sorup dönecektin. Bilmiyordun tabii, içini sessizce dökeceğin bir hazineye kavuşmuşsun, gölgesinde huzurla dinlenmiştin.

Her şeyi değerlendirmiş, dönüştürmüştü Nahya. Artan kumaşları toka yapmıştı misal. Valilik ona konteyner dükkân vermişti, sevinçten çok ağlamıştı yakın zamanda. Annesine bakacak biri olursa, mesela kardeşi Atra, o dükkânı açmak istiyordu. El emeği yorganları, nar ekşilerini, safranı, defne sabunlarını ve göz nuru onca şeyi arabası olan birini buldukça taşıyordu dükkânına. Sana da hediye etti hepsinden.

Yeşil mercimekli bulgur pilavını yerken sen, nazar ve gıpta var üzerinde çok oku kendini, diyordu. Yatakta inleyen anne de misafir sevinciyle kalkıp oturmuştu, sizle yemek yemeğe başladı. Dualar etti sana. Yaşlı, hasta ve huysuz annesinin bu hâline şaşırdı Nahya. Sevdini senin vallahi, diyor ve annesini anlatıyordu. Emek emek topladığı zeytinlerle yapılan mis zeytinyağı kokusunu içine çeke çeke yediğin yeşil mercimekli bulgur pilavının büyüsiyle onu bazen duymuyordun. Tere, yeşil soğan, bu yeşillikler bizim sofralarda da olur kışın, dedin sen çok sustuğuna utandığından. Aynı toprakların çocuğuyuz ya, dedi Nahya kardeşçe yaşlar gözlerinde.

Çayına pekmez kattı zayıfsın diye. Buraya gelip süvari içmeden olmazdı. Çay bardağına kahveyi yıllardır yakıştıramasan da süvarinin lezzeti başkaydı. Market uzaktı sonradan mahalle olan bu köyde, bakkal da yoktu pek. Ona rağmen kahve ne kadar taze ve leziz. Bu Antakya'ya mahsus bir durumdu, kahve her yerde her daim lezzetli.

Hayatında tek çiçek dikmemiş sen, bahçeyi gezerken ve onu dinlerken epey daha mahcup oldun. Yine de ejder meyvesi, kaktüs falan derken hediye ettiği bitkileri de kabul ettin. Sen görünene hayrandın, portakal ve limon ağaçlarına bakıp vurulmuşsun. Emekli olunca ben de gelsem buraya, bakkal açsam, bana bahçesinde limon ve portakal ağaçları olan ev bulur musun, derken Nahya'ya gayet ciddiydin.

Nahya'nın hazırladığı eşyaları dükkânına taşıyacak ve orayı da görüp eve dönecektin. Ahşap görünümlü, konteynerin soğuk görünümünden uzak, bir çarşı kurulmuştu, ne kadar hoş olmuştu. "Daha önce hiç bilmediğim birini, seni, Allah bana yolladı..." diye hamdediyordu Nahya. Düşündün, öyleydi, seni ona hizmet edesin diye yollamıştı.

Karşısında hocam dediği cici bir genç kadın. Nahya bilmiyordu önceki, öyle değildi. Uçurumlar aşır kaderine razı olduktan sonra çanta gibi koluna takıp taşıyordun sen acıları. Aynı anda iki şeyi pek çok

*"İyilikler
azimle ve
mücadele ile
hayatınızda
vücut
buluyorken;
kötülük
aniden
geliyordu."*

kez yapamayız. Görmek ve dinlemek mesela. Hem görüp hem dinleyemeyiz. Acı çekip aynı anda hem de gülebiliyoruz oysa... Sen de acıları takip koluna gülümseyerek devam ediyordun hayata. Nahya hocam, diyordu; sen cici kadın gülümseyerek onu dinliyordun. Nasıl olduğunu soruyordu?

Hocam demese sana diye düşünüyordun. Aynı yaştaydınız çünkü, karanlık bir harpte aydınlık ruhlara sahip iki ruh. Hikayesi gözlerini kamaştırıyordu. Demir bir yumruk gibi göğsünüze kaç kez inmişti yaşadıklarınız? Yaratın, onun ağzıyla sizinle konuşuyordu sanki. Hayatında ilk kez çiçek dikme tecrübesini ailesinin mezarına yediveren dikerek deneyimleyen sen; Nahya'nın verdiği kaktüs, skulent, size şifa olabilecek ejder meyvesi, çiçek açarsa ev sahibine şans getiren kılıç çiçeği gibi onca bitkiyi evinin hangi köşesinde, nasıl yeşerttiğini düşünüyordun. Yatalak anne Meryem'in inlemeleri geri döndürüyordu seni dünyaya. Antakya Defne'de, Samantaş'ta, Nahya'nın yanındasın.

Nazik Nahya ile bahçeye çıkıyorsun. Defne sabununu ve yağın nâsıl yaptığını soruyorsun. Biraz zeytin de istiyorsun. Zamanın acı dolu sesiyle anlatıyor. Dünyaya geri döndüğünde bunları yazacaksın. Yazacaksın ki Nahya ölümsüz olsun. Şimdi zamanın portakal ve limon kokulu dalları arasında Nahya ve yatalak annesi Meryem'in rüyasındasın. Dünya seni bu rüyadan çekip çıkardığında onları anlatacaksın.

İyilikler azimle ve mücadele ile hayatınızda vücut buluyorken; kötülük nereden geldiği belli olmadan aniden geliyordu. Şimdi sen Nahya'ya kırk yıllık ömrünü nereden anlatmaya başlayacaktın... Beklemeyi bıraktıktan sonra kuş gibi hafiflemiştin ve daha keyifli olmuş-tun. Tuhaf; sadece yorgunum, bana çok dua et, diyebildin.

Seni sükûn minderine oturtup sımsıkı tutacak hikâyeni yaşamak için bekledin. Dünyaya sıkışıp kalmışken ve gitmek isterken bir ışık aniden her şeyi gösterecek gibi bekledin. Tuhaf bir müjde, iyi bir haber gibi gelecekti. Söyledikçe ağzının tatlandığı şarkıyı mırıldanı-yordun. Yaşıyorken gönlünde, uyuyorken rüyanda, ölünce ahirette; işte her yerde seni ısıtacak hikâyeni yaşamayı bekliyordun. Aynı rüyayı görüp aynı duayı ettiğin nadide insanlardan, gönlünü tutup doğ-rultan imandan; hikâyene katkıda bulanacak işte her şeyden bunu diliyorsun. Bulma isteğini içine düşüren de O değil miydi? Ne varsa yolda görecektin, hazır ve orda seni bekleyen, hatırlamak içindi her şey... Nahya tüm bunlar için dua eder miydi sana?

Sen, sarı tozla kaplı güzel Antakya'dan Maraş'a doğru dönerken bu hikâyeyi yazmayı düşünecektin. İki kadının dünya ile sonsuz arasın-daki öyküsünü yazacak mıydın? Hayatının Nahyası vücut bulmuştu. İyilik bulmanın güzelliği ile normal hayatına dönerken gördüğün rüyayı yoksa unutacak mıydın?

SUFİ KADINLAR VE RABİA: TASAVVUF GELENEĞİNDE KADININ KONUMU VE ETKİSİ

Sedef Açıkgöz ÇORLUOĞLU*

“Allah’ı o kadar çok seviyorum ki,
şeytandan nefret etmek için vaktim yok.”

Tasavvuf, aşk ve hikmetle yoğrulan, insan ruhunun derinliklerine inen bir yolculuktur. Genellikle erkek sûfilerin isimleri öne çıkmış olsa da kadın sûfiler de bu manevi yolun sessiz rehberleri olmuşlardır. Onlar yalnızca bireysel ruhani yolculuklarında değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümlerde de etkili olmuş; aşk, tevazu ve hakikat arayışlarıyla çevrelerine ışık saçmışlardır. Kadın sûfiler, tekke ve dergâhlarda öğretileriyle yol göstermiş, sözleriyle gönülleri uyandırmış ve eserleriyle tasavvufun derinliklerine ışık tutmuşlardır. Derviş meclislerinde, sohbet halkalarında, şehir meydanlarında hakikat arayışını sürdüren bu öncü kadınlar, tasavvufun sınırlarını genişleten birer ışık olmuştur. Bilgelik ve aşk ile yoğrulmuş hayatları, sûfi yolunun unutulmaz rehberleri arasına girmelerini sağlamıştır. Carl Ernst’un ifade ettiği gibi: “Gerçek şudur ki, kadınlar, erkeklerin saygısını kazanmış seçkin mânevi öğretmenlerdir. Menkıbelerin içine gizlenmiş ve sıklıkla başka kadınların marjinalleştirilmelerini haklı göstermek için kullanılmış olmasına rağmen, Râbiatü’l-Adeviyye’nin hikâyeleri, onun erkeklerin hocası (müeddibe) olduğunu açıkça göstermektedir.”

Bu rehberlerin en önemlileri, elbette ki Camille Helminski’nin de ifade ettiği gibi “Peygamber’in yüreğinde” var olan, onun kutlu ve aynı zamanda sancılı yaşamına eşlik eden, destek olan, inanç davasında bir kadın olarak nadide bir duruş sergileyenler: Başta eşi Hz. Hatice, kızı Hz. Fatıma ve son eşi Hz. Aişe’dir. Annemarie Schim-

*“Tasavvuf,
aşk ve
hikmetle
yoğrulan,
insan
ruhunun
derinliklerine
inen bir
yolculuktur.”*

* Hamburg’da yaşıyor, Germanistik, komparatistik, tasavvuf ve sinema üzerine çalışıyor.

mel'in, belirttiği gibi "ana veli" kavramı, özellikle manevi yükseliş döneminde ve Peygamberlik görevinin zorluklarıyla karşılaştığında, Peygamber'i hiçbir koşulda yalnız bırakmayan ve ona ilk inanan kişi olan eşi Hz. Hatice ile başlar. Tüm süfi kadınlar için nadide bir örnektir o.

Aziz sahabe kadınların ardından, kendini tamamen Allah'a adanma fikrini tasavvufun merkezine yerleştirerek devrim niteliğinde bir bakış açısı sunan Râbiatü'l-Adeviyye ile devam eder. Onun hayatı, yalnızca ibadetle sınırlı kalmamış, Allah'a duyulan aşkın dünyevi hiçbir çikara bağlı olmaması gerektiğini savunan felsefesiyle, tasavvuf düşüncesine yön vermiştir. Elbette Râbia yalnız değildir. Fatıma en-Nisâibiyye, Şeyha Ümmü'l-Hayr ve daha niceleri, zahidlikleri, bilgeliğe dayalı öğretileri ve toplumlar üzerindeki etkileriyle bu mistik dünyanın ayrılmaz bir parçası haline gelmişlerdir. Peki bizler neden bu isimleri çok az duymuşuzdur, hatta hiç duymamışızdır? Bunun cevabı, kadının, tarihin türlü dönemeçlerindeki yerinde kendinden, dünya anlayışından, hayal dünyasından yahut ibadetlerinden bahsetmek için büyük engellerle karşılaşmış olmasıdır.

Râbia'nın yaşam hikayesi, pek çok süfi, âlim ve edebiyatçı tarafından anlatılmış ve nesilden nesile aktarılmıştır. Ferîdüddin Attâr, *Tezkiretü'l-Evliyâ'da* Râbia'nın ilahi aşkına dair sözlerini ölümsüzleştirirken, onun tevazusu ve fakrını derinlemesine tasvir eden hikâyeler sunar. Attar, Râbia'nın gözyaşlarını, dualarını ve Allah'a olan tutkusunu, şiirsel bir dille anlatır. İmam Gazzâlî de *İhya-u Ulumi'd-Din'de* Râbia'nın ilahi aşk anlayışına yer verir ve onun dünyevi bağlardan nasıl uzak durduğunu örneklerle açıklar. Mevlana Celaleddin Rumi, *Mesnevî'sinde* Râbia'nın aşkını, bir mumun kendini yakarak etrafını aydınlatmasına benzetir; onun fedakarlığını ve ilahi sevgiye adanmışlığını övgüyle anar. İbn Arabî ise *Fütuhât-ı Mekkiyye'de* Râbia'nın ruhani yolculuğunu, vahdet-i vücud düşüncesiyle harmanlayarak anlatır ve onun Allah'a olan yakınlığını tasavvufun derinlikleriyle yorumlar. *Ebu Talib el-Mekki, Kutü'l-Kulub* adlı eserinde Râbia'ya birkaç kez değinir. Bu büyük isimler, Râbia'nın yaşamını ve öğretilerini, birer inci tanesi gibi işleyerek, onu tasavvufun ebedi yıldızlarından biri olarak müslümanlara anlatmışlardır.

Çile ve Sabır ile Ruhu Yeşeren Bir Kadın Veli

8. yüzyılın başlarında Basra'da doğan Râbia, fakir bir ailenin dördüncü çocuğu olarak dünyaya gelir. Doğduğu gece, ailesinin onu saracak bir örtüsü bile yoktur. Çocukluğu zorluklarla geçerken bir yangın sonucu ailesinden kopar ve köle olarak satılır. Küçük yaşta esaretle tanışan Râbia, özgürlüğünü kaybetmesine rağmen içindeki ilahi aşkla Allah'a yönelir. Bir gece, köle olarak çalıştığı evde ibadet ederken, efendisi başının üzerinde parlayan bir nur görür. Bu olay karşısında derin bir şaşkınlık ve hayranlık duyan efendisi, ona özgür-

lüğünü verir. Ancak Râbia, dünyevi özgürlüğün ötesinde bir hakikat arayışındadır. Basra'dan ayrılarak çölde yalnız bir hayat sürmeye başlar, kendini bütünüyle Allah'a adar. Râbia, yaşamı boyunca ibadetini yalnızca Allah için yapmış, ne cennet arzusu ne de cehennem korkusuyla hareket etmiştir. En meşhur duası da bu teslimiyetin göstergesidir: “Ya Rabb'im! Bana dünyada ne vereceksen düşmanlarına ver. Ahirette ne vereceksen dostlarına ver. Sen bana yetersin.” Onun Allah'a olan teslimiyeti, büyük alimleri bile etkileyerek tasavvuf tarihinde eşsiz bir figür haline gelmesini sağlamıştır. Râbia'nın hayatı, ilahi aşkın ve tevekkülün en saf örneklerinden biri olarak, tasavvuf yolunda yürüyenler için bir rehber olmuştur.

Teslimiyet, sevgi, sabır, şükür ve tövbe. Râbia'nın yaşamını bazı kelimelerle izah edecek olsak en belirgin kelimeler bunlar olacaktır. Kaldı ki onun tövbe konusundaki yaklaşımı, ders çıkarılması gereken bir ölçüt ve rehber niteliğindedir. “Ey kalplerin Sevgilisi, Senin gibi yok biri, affet bugün sana günahkâr geleni, umudum, huzurum, mutluluğum, gönlüm sever yalnız seni.” Bu dua/şiiiri Râbia'nın birçok yazar tarafından alıntılanmıştır. Râbia'nın Allah'a seslenirken “ruhların şifası” demesi ve neden çok sık ağladığı sorulduğunda ise “O'ndan uzaklaşmaktan ve ölüm anında bir sesin O'na layık olmadığımı söylemesinden korkuyorum” demesi, yaşarken affa ne kadar çok önem verdiğinin en güzel kanıtıdır. Tövbeyi bir kula Allah'ın bahsettiği en önemli armağan olarak görür. Tövbe konusunu ele alan Kuşeyrî, Râbia'nın görüşünü yansıtan bir rivayetle bu konuyu açıklar. Hikâyeye göre, bir adam Râbia'ya gelir ve şöyle der: “Çok günah işledim, Allah'a karşı geldim. Eğer tövbe edersem, Allah benim tövbemi kabul eder mi?” Râbia, bu soruya şu cevabı verir: “Hayır; fakat eğer Allah seni affederse, o zaman sen tövbe edebilirsin.” Bu söz, Râbia'nın Allah'ın rahmeti ve affediciliği üzerine derin bir anlayışa sahip olduğu-

“Kadın sûfîler tekke ve dergâhlarda öğretileriyle yol göstermiş, sözleriyle gönülleri uyandırmış ve eserleriyle tasavvufun derinliklerine ışık tutmuşlardır.”

*“Râbia’nın
hayatı ilahi
aşkın ve
tevekkülün
en saf
örneklerinden
biri olarak
tasavvuf
yolunda
yürüyenler
için rehber
olmuştur.”*

nu gösterir. Ona göre tövbe, insanın kendi çabasından önce, Allah’ın lütf ve merhametinin bir sonucudur. İnsan, ancak Allah’ın kendisine tövbe etme imkânı ve ilhamı vermesiyle gerçek bir tövbeye yönelebilir. Râbia’nın bu yaklaşımı, tasavvufta tövbenin sadece bir pişmanlık değil, aynı zamanda Allah’ın yardımı ve rehberliğiyle gerçekleşen bir içsel dönüşüm olduğunu vurgular.

Margaret Smith Râbia eserinde şöyle bir rivayet aktarır: Arkadaşları ile tevekkül konusunda sohbet ederken, Râbia, onların söylediklerini yetersiz bulur ve kendi görüşünü ortaya koyar. Hasan-ı Basri: “*Rabbinin belasına sabır göstermeyen, iddiasında samimi değildir.*” der. Râbia ise bu sözde bencillik olduğunu hissettiğini söyler. Çünkü sabır, kişinin kendi nefsiyle ilgili bir durumdur ve hâlâ benlik duygusunu içerir. Şakîk Belhî: “*Rabbinin belasına minnet duymayan, iddiasında samimi değildir*” der. Râbia ise bunun da yeterli olmadığını söyler. Çünkü minnet duymak da hâlâ bir nevi kişinin kendi durumuyla ilgilidir. Mâlik Dinar: “*Allah’ın belasına sevinmeyen, iddiasında samimi değildir*” der. Râbia bunun da yeterli olmadığını söyler. Çünkü sevinmek de hâlâ bir duygusal tepkidir ve kişinin nefsinin hoşuna gidebilir.

Tasavvuf öğretisinde, insanın nihai gayesi, benliğini aşarak fenâ mertebesine ulaşmak ve bu yokluk içinde Allah ile “bir olmaktır”. Bu, insanın nefsini yenerek, kendi varlığını feda edip Yaratıcı’nın varlığında erimesi anlamına gelir. Peki, insan bu yokluğu nasıl alt edebilir? Tasavvufa göre bu, nefsin yenilmesiyle mümkündür. Nefs, insanın benlik duygusu, arzuları ve dünyevi bağlılıklarıdır. Nefsi yenmek, bu benlik duygusunu aşmak ve Allah’a tam bir teslimiyetle ulaşmak demektir. Nefsin yenilmesi ancak “aşk” ile mümkündür. Tasavvufta aşk, Allah’a duyulan derin bir sevgi ve bağlılıktır. Bu aşk, insanın kendi hakikatini yeniden keşfetmesini sağlar. İnsan, ilahi aşk sayesinde kendi benliğini aşar ve Allah ile bir olma mertebesine ulaşır. Ruh güzeli Râbiatü’l-Adeviyye tüm yaşamıyla bu sürecin canlı ve mukaddes örneğidir.

Son olarak bu yazının yazarı kendisine seslenecek olsa naçizane şöyle derdi: Ey güzelim kalp bekçisi Râbia! Sen, ilahi aşkın ateşiyle yanan, dünyevi hiçbir şeye bağlanmadan yalnızca Allah’a yönelen bir gönül sultanısın. Gözyaşlarınla ruhunu arındıran, dualarınla Hak’ka yaklaşan ve tevazunla insanlığa ışık tutan bir yol göstericisin. Senin gibi bir âşık ne cennetin nimetlerine ne de cehennemin korkusuna aldırmadan, yalnızca Allah rızasını aradı. Senin hayatın, ilahi sevginin en saf örneği, teslimiyetin en yüce timsalidir. Ey Râbia! Sen, gönülleri aydınlatan bir kandil, hakikate giden yolda bir rehbersin. Senin mirasın, yüreğiyle bakmak isteyen herkese ışık tutuyor ve bize, gerçek aşkın ne olduğunu öğretiyor. Seni saygıyla anıyor, yolundan ilham alıyoruz.

Selçuk Üniversitesi Sanat Tarihi Arkeoloji bölümü mezunu Eshabil Yıldız özel ilgisi nedeni ile kültür sanat merkezli sivil toplum kuruluşlarında yöneticilik ve proje yürütücüsü olarak görev yaptı. Kahramanmaraş ve Konya Büyükşehir belediyelerinde kültür sanat üzerine çalıştı. Hz. Mevlana'nın hayatının ve felsefesinin işlendiği Rumi dizisinde danışmanlık/koordinatörlük görevini üstlendi. Boğaziçi Üniversitesinde kültür, sanat faaliyetlerinin yönetiminde yer aldı.

Şubat 2025'den itibaren Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürü olarak görev yapmaktadır.

İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRÜ ESHABİL YILDIZ İLE SÖYLEŞİ:

ŞEHRİN RUHU KÜLTÜRÜYLE ŞEKİLLENİR

Hazırlayan: Fatih DEMİRDÖĞEN

Tanpınar, "Ecdadımız inşa etmiyor, ibadet ediyorlardı; taşa geçmesini istedikleri bir ruh vardı" der. Bu söz bağlamında bugünün mimari, estetik ve sanat üretimi için ne söylersiniz?

Tanpınar'ın bu sözü, mimariyi yalnızca teknik bir inşa süreci olarak değil, bir inanç ve ruh hali olarak gören bir bakış açısını yansıtır. Selçuklu ve Osmanlı mimarisine baktığımızda, yapıların yalnızca işlevsel değil, aynı zamanda derin bir anlam taşıdığını görürüz. Bir caminin kubbesine bakınca sonsuzluğu, bir taç kapıda estetiği, bir çeşmenin kitabesinde hikmeti, bir köprünün kemerinde tevazuyu görebilirsiniz. Çünkü o yapılar, sadece malzemenin bir araya getirilmesiyle değil, ruhun taşa nakış nakış işlenmesiyle ortaya çıkmıştır.

Ancak modern dönemde, şehirlerimizi hızla inşa ederken bu ruhu göz ardı ettik. Fonksiyonel yapılar üretmek adına sanatı ve estetiği ihmal ettik. Oysa ki, bir medeniyeti kalıcı kılan, inşa ettiği binalar değil, o binaların insanlara hissettirdiği duygulardır. Bugün estetik kaygıyı tekrar ön plana almak, şehirlerimizi ruhsuz beton yığınlarına dönüşmekten kurtaracak en önemli adımlardan biri olacaktır.

Medeniyet kavramında sanatın ve kültürün yeri, karşılığı nedir sizce?

Medeniyet, yalnızca teknolojik ilerleme ya da ekonomik büyüklükle tanımlanamaz. Bir toplumu medenileştiren şey, onun sanat ve kül-

"Bir medeniyeti kalıcı kılan binalar değil, o binaların insanlara hissettirdiği duygulardır."

türle kurduğu ilişkidir. Sanat, bir toplumun ruhunu yansıtır; edebiyat, müzik, mimari ve görsel sanatlar o toplumun duyarlılığını, insan ve tabiat ile kurduğu ilişkiyi gösterir.

Sanatın olmadığı bir medeniyet, yalnızca teknik bir organizasyondan ibarettir. Bir şehri yaşanır kılan şey, yolları ve binaları birlikte meydanlarında yankılanan müzik, duvarlarında asılı tablolar, kitapçılarında okunan şiirler, sahaflarında aranan kaybolan hikayeler ve sokaklarında hissedilen tarihsel birikimdir. Eğer bir toplum sanatı/zanaatı kültürel dokuyu ihmal ederse, zamanla kendi ruhunu da kaybeder. Kültür ve sanat, bir milletin halısına dokunmuş renkler gibi kilimine atılmış düğümler gibi mezar taşlarına işlenmiş motifler gibi medeniyetin hafızasıdır; geçmişle geleceğe taşıyan en önemli unsurdur.

İnsanlar için her geçen gün bir tür köleliğe dönüşen dijital yaşamların zamanında dil, kültür, estetik ve sanatın vaadi ne olabilir?

Dijitalleşme, hayatımıza birçok kolaylık getirirken aynı zamanda bizi kültürel ve sanatsal bir erozyon tehlikesiyle karşı karşıya bırakıyor. Artık her şeyin hızla tüketildiği bir çağda yaşıyoruz. Eskiden bir kitabı okurken sindirmek, bir besteyi dinlerken hissetmek, bir tabloya bakarken anlamlandırmak gerekirdi. Şimdi ise sanat, birkaç saniyede göz gezdirilen, anlık tüketilen bir nesneye dönüştü.

Günümüz dünyasında sanat topluma yavaşlamayı derinleşmeyi vadeder. Bizi dijital dünyanın hızlı akışına kapılıp gitmekten kurtaran şey, bir şiirin anlamında kaybolmak, bir melodide eski bir hatırayı bulmak, hüsnü hatta estetiği hissetmek, minyatürde tarihin derinliklerine yolculuk yapmak, ebrunun lalesinde öde karışmak, ya da bir heykelin detaylarında ustalığı hissetmek olabilir. Sanat, insana unuttuklarını hatırlatan inceliklerdir.

Şehir, kültür, mekân, estetik ilişkisi üzerine ne düşünüyorsunuz? Kahramanmaraş özelinde tespitleriniz nelerdir?

Bir şehir, yalnızca binalardan ve caddelerden ibaret değildir; onun ruhu, kültürüyle şekillenir. Bir şehrin kimliği, orada yaşayan insanların kültürel üretimiyle, sanatsal birikimiyle anlam kazanır. Kahramanmaraş, bu açıdan çok özel bir şehir. Kadim tarihi, kültürü, edebiyatı, mutfağı, sanat ve zanaatlarıyla derin bir geçmişe sahip olmakla birlikte mekânlarında anlam bulduğumuz bir şehir. Ulu Cami'den kaleye haykırışın adıdır. Hatuniye Camii'nde

“Kahramanmaraş kadim tarihi, kültürü, edebiyatı, mutfağı, sanat ve zanaatlarıyla derin bir geçmişe sahip olmakla birlikte mekânlarında anlam bulduğumuz bir şehir.”

bekleyişin, saraçhanede kapalı çarşıda gezintinin soluklanmanın adıdır. Pınarbaşı'nda bir çınarın gölgesinde su şırıltısında firik yemektir. Ancak ne yazık ki, bu kültürel dokunun giderek modernleşmenin baskısı altında silikleştğini de gözlemliyoruz.

Kültürel mirasımızı yaşatabilmek için şehirlere ruh katan mekânları korumamız, geleneksel sanatları teşvik etmemiz ve yeni nesillere bu kültürü aktarmamız gerekiyor. Aksi halde, şehirlerimiz kimliksizleşecek ve ruhunu kaybedecektir.

Kahramanmaraş'ta kültür, edebiyat geleneğinden bahsedilebilir mi? Var ise bu gelenek nasıl çoğaltılabilir?

Elbette bahsedilebilir. Kahramanmaraş, edebiyatın kalbi olan şehirlerden biridir. Necip Fazıl Kısakürek'ten Sezai Karakoç'a, Abdürrahim Karakoç'tan Cahit Zarifoğlu'na, Nuri Pakdil'den Rasim Özdenören ve Aşık Mahsuni gibi geleneğin temsilcileri olan pek çok büyük şair ve yazar bu şehirde yetişmiştir.

Bu geleneği devam ettirebilmek için gençlere edebiyatı, şiiri türkiyi sevdirmek, onları yazmaya teşvik etmek ve bu alanlarda destek mekanizmaları oluşturmak çok önemli. Kültürel etkinlikler, şiir dinletileri, edebiyat günleri gibi insanı içine çeken organizasyonlarla bu gelenek güçlendirilebilir. Gelenek kültürün devamlılığı açısından çok elzem bir durumdur. Aksi takdirde en güçlü gelenekler bile zamanla unutulmaya yüz tutar.

Günümüz insanının turizm anlayışında hep bir şenlik olsun beklentisi artıyor. Kültür turizmi bu durumu dengeleyebilir mi?

İnsanlar artık sadece görmek değil, yaşamak istiyor. Kültür turizmi bu noktada büyük bir fırsat sunuyor. Bir şehri gezmekten öte, onun ruhunu hissetmek isteyenler için geleneksel sanat atölyeleri, tarihi mekânlarda kültürel etkinlikler ve otantik deneyimler sunulmalı. Bu sayede, turizm yüzeysel bir eğlence olmaktan çıkıp derinlemesine bir keşfe dönüşebilir.

Şahsınızın kültür adamlığı anlamında rol modelleri kimlerdir?

Tanpınar'ın derinlikli sanat anlayışı, Sezai Karakoç'un medeniyet bilinci, Cemil Meriç'in entelektüel duruşu ve Yahya Kemal'in tarihsel hafızası, Ahmet Hamdi Tanpınar'daki anlam arayışı, Turan Koçun, Beşir Ayvazoğlu'nun estetik bakış açısı, Doğan Kurban'ın Turgut Cansever'in mimariye yaklaşımı benim için çok kıymetlidir. Onların eserleri, düşünce dünyamı besleyen önemli kaynaklar olmuştur.

Türkü, türkü dinlemek ve kültür arasında bir bağ var mıdır?

Türküler, milletin en derin hafızasıdır. Bizi biz yapan değerleri, duyguları ve hikâyeleri içinde barındırır. Bir türkü, bazen bir destanın, bazen bir aşkın, bazen de bir isyanın sesi olur. Kültürel hafızamızı canlı tutan en önemli unsurlardan biri de bu yüzden türkülerdir. Eğer türkülerini yaşatırsak, kültürümüzü ve kimliğimizi de yaşatmış oluruz.

"Tanpınar'ın derinlikli sanat anlayışı, Sezai Karakoç'un medeniyet bilinci, Cemil Meriç'in entelektüel duruşu, Yahya Kemal'in tarihsel hafızası, Turan Koç'un estetiğe bakışı, Turgut Cansever'in mimariye yaklaşımı benim için çok kıymetlidir."

Hükümü Yok Vaktin

Müberra Karadayı *

Suskunluğun kıyılarında oyalanırken zaman
Aynı şiirin dizelerini
Söküyorum yine kalbimden
Dişlerimi sıkıyor kemiklerimin nabızı
Yitirmedim
Sonsuz bir buluta adadım umutlarımı
Kapandı sandığım oyuklardaki
Aynaların tozunu sildim
Yankılanmış bir çığlık düştü geceye
Ben hep kimsenin olmadığı yerlerde bekledim

Yürüdüm
Tay ürkekliği bağladım adımlarıma
Rüzgâra direndim
Her durakta bir çizik attım boşluğa
Buğulu mermilerle
Uzun soluklu menziller kurşunladım
Kalbimi yıkadım
Kanayan kanatlarıyla sığırcık kuşlarının
O rüyaydı bildim okşayan kirpiklerimi
Ben hep suyun olmadığı yerlerde çiçekler açtım

Soluklanırken dünyanın kamburunda
Karanlık yaslar deldim güneşin hançeriyle
Ey! Vakti hükümsüz kılan sancı
Doğruları bileyen yanlış
Nasılsa tamamlayacaksın deveranını

Bitmedi, bitirmedim
Köze bulanmış sözcüklerle
Sonsuz bir şiiri fısıldıyor sırtımdaki ayna
Ama sen yine de
Yaz(n)acak bir şey bırakma bana!

* İskeçe'de yaşıyor, öğretmen, şair.

İNCİ

Emine DOĞRUL*

Love cannot be written down, Mührüban.

A. Karakoç

Tüm dünyanın yükünü, büktüğü beliyle tek selam ile yerlere dökten bir derviş misali üstüne usul usul yağan karların ağırlığıyla eğilmiş dalların altında yürürken bir gün zihnime bir şehir düştü. Bir şehir düştü gönlüme sıcakık, soğuk bir kış gününde yüzüme vuran ayazın tam aksine. Kuzey Almanya'nın soğuk, sakın sokaklarında yuvam dediğim yere doğru ilerlerken hikâyemin bir ucuna kor düştü. Sâni olan O bu faniye kader çizgisinde Maraş diye bir not düştü.

...

Denn ein Gott hat

Jedem seine Bahn

Vorgezeichnet,

Die der Glückliche

Rasch zum freudigen

Ziele rennt

J.W. von Goethe

Çünkü bir Tanrı

Herkese kendi yolunu

Önceden çizmiştir.

O mutlu olan ki

Hızla o sevinçli

Hedefine koşar.

J.W. von Goethe

...

"Kışın Harz Seyahati" şiirini yazarken bu satırları Goethe'ye ilham eden neyse Maraş'ı düşünürken ilk cümlelerimi yazdıran da oydu belki de kim bilir. Goethe'ye Broken Dağlarına bakıp da cadıların ve cinlerin dansını hayal ettiren neyse Ahır Dağının gölgesinde Şevket Bulut'a gerçek ve dehşetin, hayal ve cinnetin birbirini körüklediği o öyküyü, *Al Karısı'nı* yazdıran oydu belki de. Faust'un yaşadığı varlık sancısını Necip Fazıl'ın *Çile*'sinde görememek ne çeşit bir körlüktür. İbn Haldun'un toplum denilen örüntüler ağının ilmeklerini çözüp sosyoloji ilmini kurarken yolumuza koyduğu taşta dinlendirsek zihnimizi; neredeyse biz de edebiyatta da kaderdir coğrafya diyeceğiz. Fakat bunca şair ve yazar havasından mı, suyundan mı, toprağından mı etkilenmiş de yar olmuş dar ve yokuş sokaklarına bu tarihine baş-

*Hamburg'ta öğretmen, Sofya kitabının ve Telve dergisinin ödüllü yazarı.

*“Sânî olan
O, bu faniye
kader
çizgisinde
Maraş diye
bir not
düştü.”*

kent imzası atılmış bu şehrin? Kaç tane yüce dev barındırmış Maraş'ın sıra dağları ortasında? Bu şehirde üç kapının ikisini çalanın şiir dökülürmüş avuçlarına, ama nasıl? Akıl almıyor, peki gönül?

Kapatıyorum gözlerimi, zihnimi yokluyorum. Uçaktan indiğimde yüzüme vuran meltem tekrar ısıtsın diye tüm iyi niyetlerimi. Bir tasavvur değil: gördüğüm, gezdiğim, dokunduğum, kokladığım, hissettığım ve ne gariptir ki sevdiğim Maraş'ı anımsıyorum adım adım. Kalbimin çektiği anıya dönüşmüş an fotoğraflarını toparlıyorum bir bir. Ve en çok kurduğum cümle geliyor aklıma? “Nasılsınız?”

İkinci bir kez sormuyorum, ısrar etmiyorum. Merak denilen çirkin kediye yem etmiyorum nezaket denen periyi. O peri ki her birinin omuzuna konmuş şehrin sakinlerinin. Evet, ben gördüm bu kentte metanet denen şeyin ete kemiğe bürünmüş halini. Patlamaya hazır yanardağı zapt eden katılaşmış lav gibi yutkunuşları gördüm tebesümü kendine hal edinmiş dudakların ardında. Bir şubat sabahının şah damarlarına kenetlediği gam yükünü vakarla kaldıran nice insan gördüm, üç saniyelik suskunluğunda ömürlük hikâyeler barındıran. Harcı şiirle yoğrulmuş bu şehrin halkının çenesi göğsüne değmemiş hiç, bükmemiş boynunu çevirmiş göğşe gözlerini.

*“Kara gündür gelir geçer
Gam yeme gönül, gam yeme
Gam yeme gönül, gam yeme
Divane gönül”*

Aşık Mahsuni Şerif

İnsan evladının hayata karşı direnme gücünü günümüzde bilim “rezilyans” olarak adlandırıyor. İçimizde barındırdığımız, her insanda farklı kuvvette olan bu gizli silahın asıl kaynaklarından birinin bize güvenen insanlar olduğu biliniyor. Kahraman olan bu şehre ise tüm bir ülke canı gönülden inanıyor, güveniyor.

Bir de güç toplamak için insan diyor uzmanlar, kendi kaynaklarının farkına varmalı ve zor anlarında kullanmalı. Düşüğünde o ânı hatırlayarak ayağa kalkacak gücü bulmalı, adeta dizleri titreyen ninenin duvara dayadığı yumruğu gibi dayanak ve gücü o anlarda kendinde bulmalı. Karını kendi taşıyan dağ olabilme savaşını verirken, hafıza sepetine attığı inci tanelerinden destek almalı. Benim de birkaç tane inci tanem var sepetimde; örneğin biri sıcak bir son bahar akşamında Akdeniz’de sahile koşarken seyrettiğim çocuklarımızın görüntüsü. O gamsız, beklentisiz, huzurlu an. Yüreğimin karanlıkları gözlerimin önündeki ışığı kapatmaya başladığında yaktığım acil durum el feneri.

Nasıl oluyor da bir ân rezilyans sepetinde bir inciye dönüşüyor, bilemiyorum. Uzun yokuşlar, harabe binalar, derme çatma bir çatırda dalgalanan şanlı bayrağım, ölü bir kedi, yıkılan bir harabenin üzerine serptirilen su, inadına havaya kalkan toz dumanı, yüzlerce yıldır ayakta durup artık yerle bir olmuş binaların arasından geçtikten sonra varılan bir mekân, bir an nasıl inciye dönüşür bilmiyorum. O küçük ahşap köşkün yeşil yapraklar altındaki avlusu, karton bardaklarda gelen Türk kahvesi, hayretine kelime bulamayan Maraşlı ablanın tatlı yüz ifadesi, onlarca ülkeden gelmiş pür dikkat dinleyen kalem ehli, dudaklardaki tebessüm, mutluluğun hüznle ve utançla karıştığı o tarifi imkânsız duygu... Bu ân incilerden bir inci, meşakkatten sonra gelen bir cennet tasavvuru. Aldım, kalbimin, aklımın bir köşesine koydum; saklayacağım.

Yetmedi farkındayım. Tesadüfen de geçmedi hiçbir yol. Ve kimse zaten tesadüfen geçmez Maraş’tan. Hakikat ki hakikat. Yedi güzel adam, Necip Fazıl, Sezai Karakoç ve daha nicelerinin izini sürmeye; heybemizde belki yaslanacak bir omuz, dinlemeye hazır bir çift kuktan başkasıyla ile gitmediğimiz bu şehirde götördüğümüzden ve hayal ettiğimizden çok daha fazlasını bulduk.

Gönül hanemize nice inciler atacağımız güzel günlerde tekrar buluşmak üzere

Ey şiirin başkenti,
Maraş
Kahramanmaraş
Hoşça kal.

“Bu şehirde üç kapının ikisini çalanın şiir dökülürmüş avuçlarına, ama nasıl?”

KOPSUN KIYAMET

Fatma TÜRK*

„Griff nur im Notfall ziehen und Tür von Hand öffnen
Mißbrauch strafbar“

*(Kolu yalnızca acil durumlarda çekin ve kapıyı elle açın
Kötüye kullanım cezaya tabidir.)*

Uyarı levhaları nezaketsizdir. Okuyanın, kafasına balyoz yemeden anlamayacağı bilindiğinden, çoğunlukla emir kipi tercih edilir. Ayrıca noktalama işaretleri de pek kullanılmaz, okuma cüreti gösterenlerin imla kurallarına kör olduğu yüz yıllardır bilinir. Ünlem iliştirenler de yok değildir ama! Merhametin kibirli hâli, suratımıza bağırان ünlemler.

Yirmi beş yıldır gözüme çarpmayan bu levhayı neden şimdi görmüştüm? Neden balyozu yedikten sonra uyarılıyordum? Hem niye ünlem işareti yoktu bu uyarıda! Niye bağırıyordu bu levha!

*“Bugün
caddelerden,
duraklardan
değil içimden
geçti tramvay.”*

Metruk da olsa binalarım vardı benim, çimentosunu bizzat kardığım, sevmesem de rengini, pembe düşlerim vardı bir sürü, yapabilseydim çoğunu maviye çevirirdim. Düşlerime bile yerleşmiş kıtlık bilinci, payansız ve uçarı hayaller kuramadım. Vardı işte ardımda yarısı yaşanmış bir hayat; kırık dökük,

* Almanya'da yaşıyor, tıbbi ürün danışmanı, teknik asistan, okur-yazar.

yarım yamalak, kendine münhasır ve umumiyetle özüne hoyrat. Ama benimdi işte! Bendim bu hayattan geçen, başkalarıyla yan yana lakin yine de kopuk, yine de uzak. Kimseye değmeden, bodoslama biraz, bir miktar örtük evhamlı, bakar kör azıcık, anlaşıldığı gibi kıt akıllı, evet, evet, bendim ben! Bütün sarı ışıklara, ikazlara rağmen büyük resmi göremeyen, on metre ötedekinin kokusunu alıp da burnunun dibindekini hissetmeyen, duyularının üstündeki opak perdeleri şu ufacık, kıyırık levhayla kafasına saksı düşmüş gibi bir anda fark eden, hayatımda gördüğüm en alık insan, zatılim, ben, kendim!

Bugün caddelerden, duraklardan değil içimden geçti tramvay. Hüzünleri bana koca güneş diye yutturan o güvenilir çatlaktan sıyrılıp çıkmaya çalışırken, acil durum kolunu ansızın gözüme sokan şey neydi? Görünüşe göre durumum gerçekten acil! Yirmi küsur yıllık bir aciliyet bu. Nedense imdat çılgılığını yeni duyduğum... Yine de kolu çekemiyorum. Henüz durmaması gereken bir tramvaydayım. Yolcuların hiçbirini sarsmak istemem. Hem ille de gürültülü mü olmalı her şey! Kıyameti koparmadan da inebilirim. Yeni dalmış olanlar var aramızda, uyanmak istemeyenler, telefonunun ekranını kaydırarak vakit öldürenler, eski bir kitabın sayfasında gezinenler, çocuğuna çubuk kraker yediren anneler, yanındaki oğluna söven babalar, çarkın dönmesini sağlayan işçiler, boğmaca türü bir şey geçiren ve muhtemelen doktora giden hasta, refakatçileri, öğrenciler, emeklisi, yaşlısı, genci... Yani sırf benim için durmamalı bu tramvay. Vakti geldiğinde

*“Önüme
dizdiğim
paravanlar
yüzünden
kaçırdığım
durakların sayısı
yaşıma eklendi,
nüfusta yazılı
olandan çok
daha büyüğüm
artık.”*

uyansaymışım da inseymişim o zaman. Bunca insanın rahatını bozmaya ne hakkım var!

Bineceğin tramvayı, gideceğin güzergâhı seçebilseydin de inmen gereken durakta inmediğin sürece varman gereken yere de varamamışsın. Öyle martaval okumaya gelmiyormuş işte hayat. Biri bende ki kolu çekti. Kafamın içindeki düğmeye kimin veya neyin bastığını bilmeden, etrafımdaki insanların görüntülerini emiyorum durmadan. Ne arsızca bir hareket! Elimde olmadan yapıyorum ama. Görüntü haznem çoktan doldu üstelik, bundan böyle ne kimseyi görme, ne de hayatlarını tahmin etme gibi bir arzum var. Tanımadığım bu insanların hayatlarını paravan yapmak istemiyorum kendime. Önüme dizdiğim paravanlar yüzünden kaçırdığım durakların sayısı yaşama eklendi, nüfusta yazılı olandan çok daha büyüğüm artık.

Şu karşımdaki adamın paltosu kim bilir kimin eskisi. Emanet durmuş üstünde. Vatkalar bile yetmemiş omuzlarını dikleştirmeye, zaten sevmem vatkaları. Bana ait olmayan duruşu taklit etmekten başka bir işe yaramazlar. Bir dakika, bir dakika! Farkında olmadan vatkalı bir yaşam sürmüş olabilir miyim? Dik durduğumu düşünürken çoktan çökmüş olabilir miyim? Hem dışarıyı hem içeriği aynı anda kandırılmışsam, omuzlarıma yapışan vatkalardan şimdi, şu anda kurtulabilir miyim? Hay Allah! Sahibi olduğumu sandığım şeylerin emanetçisi çıktım. Kimin hayatını sürüyorum ben?

Elini, evet tırnaklarını değil, hatta daha açık söylemek gerekirse, baş parmağıyla işaret parmağı arasında kalan, o ince derili bölgeyi kemiren şu kadını aylar önce bir kere daha görmüştüm. Maskesi simsiyah olmuştu kirden. Bütün küstahlığım, iyilik dolu ve mütebessim suratımla yardım etmek istemiş, yedek maskelerimden birini uzatmıştı ona. Hiç tereddüt etmeden küt diye elime vurmuş, düşürmüştü maskeyi. Neye uğradığımı şaşırmış, öylece bakakalmıştım. Bir şeyler gevelemişti hemen üstüne. “Ne haddine!” demişti belki de. “Sen kimsin ki, yardım ediyorsun bana! İstedim mi?” Haklıydı da. Talep edilmeyen şey verilmez. İsteseydi değiştirdi bir şeyleri. İsteseydi yıkardı yağlı saçlarını, çıkarıp atardı mikrop yuvası maskesini, kemirmeyi bırakırdı yaradan iltihap kaplamış ellerini. Henüz vakti değildi, henüz durağında değildi. Ünlem işareti de olsa uyarıyı göstermezdi o.

Bazıları açık yarayla dolaşır durur hayatta. Çekip alamaz hançeri saplandığı yerden. Yarayı açıp kanatan da kanı durduran da aynı hançer olunca elden pek bir şey gelmez. Ölmeyecek kadar yaşarsınız. Ta ki bir gün böyle yaşamının yetmeyeceğini görene kadar... İşte o gün paldır küldür kalkar ve o kolu/hançeri çekersiniz. Bırak vatmanı ferishtahı da gelse fark etmez. Durum acildir; tramvay durmalı, rahatsız olan olmalıdır. Varsın kopsun kıyamet! Hakkını almak, kabahat değildir.

*“Ölmeyecek
kadar yaşarsınız.
Ta ki bir gün
böyle yaşamının
yetmeyeceğini
görene kadar...”*

ÜÇ ZAMAN, ÜÇ KADIN VE THE HOURS/SAATLER FİLMİ

Emel KARAGEDİK*

“Aramızda her zaman yıllar var.
Her zaman yıllar. Her zaman aşk.
Her zaman saatler.”

Leonard Woolf’a, 18 Mart 1941

“Sevgilim, yine çıldırmak üzere olduğumu hissediyorum. Yaşadığım o korkunç anlara geri dönemem artık. Ve ben bu kez iyileşemeyeceğim. Sesler duymaya başladım. Odaklanamıyorum. Bu yüzden yapılacak en iyi şey olarak gördüğüm şeyi yapıyorum. Sen bana olabilecek en büyük mutluluğu verdin. Benim için her şey oldun. Bu korkunç hastalık beni bulmadan önce birlikte bizim kadar mutlu olabilecek iki insan daha düşünemezdim. Artık savaştacak gücüm kalmadı. Hayatını mahvettiğimin farkındayım ve ben olmazsam, rahatça çalışabileceğini de biliyorum. Bunu sen de göreceksin. Görüyorsun ya, bunu düzgün yazmayı bile beceremiyorum. Söylemek istediğim şey şu ki, yaşadığım tüm mutluluğu sana borçluyum. Bana karşı daima sabırlı ve çok iyiydin. Demek istediğim, bunları herkes biliyor. Eğer biri beni kurtarabilseydi, o kişi sen olurdun. Artık benim için her şey bitti. Sadece sana bir iyilik yapabilirim. Hayatını daha fazla mahvedemem. Bizim kadar mutlu olabilecek iki insan daha düşünemiyorum.”

Virginia Woolf’un bilinç akışı tekniğiyle yazdığı kült romanı “Mrs. Dalloway”, 1925’te yayımlandıktan yıllar sonra başka bir yazara ilham olur. Amerikalı yazar Michael Cunningham “Saatler” adlı romanını bu önemli eserden beslenerek yazar. 1998’de yayımlanan ve yazarına kurgu dalında Pulitzer ve PEN/Faulkner gibi iki önemli edebiyat ödülünü kazandıran “Saatler” romanı daha sonra bir sinema yönetmenin dikkatini çeker ve birbirini doğuran bu eserler iç içe geçerek psikolojik derinliği olan bir dram filminin çıkışını sağlar. 2002 yılında çekilen Stephen Daldry’nin yönettiği “Saatler” filmi, farklı zamanlarda yaşayan üç kadının yaşadıkları bir günü anlatır.

Filmde ilk olarak Virginia Woolf’ün hayatına tanık oluruz. Virginia

“İntihar etme düşüncesiyle evden ayrılan Laura, bir otel odasına gider ve çantasından başucu kitabı Mrs. Dalloway’le birlikte birkaç ilaç şişesi çıkarır.”

* Konyalı, Kahramanmaraş’ta MEB’de Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni, yazar.

*“Hayatın
zorluklarına
direnen,
sevdikleri için
çalalayan
ve hep güçlü
olması
beklenen
kadınların
tükenen
tarafını
gösteren çok iyi
bir fotoğrafıdır
Clarissa.”*

rolünde karşımıza çıkan Nicole Kidman'ı ilk etapta tanımakta zorlanırız, çünkü ünlü aktrist çok başarılı bir makyaj sanatıyla son derece gerçekçi ve depresif bir görüntüye bürünerek Virginia Woolf olmayı başarmıştır. Sene 1941'dir; Virginia Woolf, İngiltere'ye bağlı Sussex'teki evinde ünlü romanı Mrs. Dalloway'i yazmak için saatlerini harcamaktadır. Romanına ilk cümleyi bulmak için sürekli düşünmekte; bir elinde sigarası, diğer elinde divit kalemi kendini, kendi dünyasına hapsedmiş durumdadır. Virginia'nın gözleri derinliği ölçülemeyen iki ayrı göl gibi gizemlidir. Yalnız yürüyüşlere çıktığında bir eli daima çiçekli entarisinin cebinde olan Virginia'nın bu yürüyüşlerde tek düşündüğü şey, yazmakta olduğu romanıdır. Ağır bir bunalımın ortasında ve doktor kontrolünde olup zor günlerden geçen bu sancılı yazara en büyük destek, yayıncılık yapan kocasından gelmektedir.

1951 yılında, karşımıza Los Angeles'ta yaşayan Laura Brown adlı bir ev hanımı çıkar. Küçük bir oğlu olan Laura, ikinci çocuğuna hamiledir. Laura'nın elinden düşürmediği bir kitap vardır: Mrs. Dalloway. Laura, doğum günü olan eşini sabahleyin işe uğurladıktan sonra akşam için hazırlığa başlar. Pasta yapmak isteyen Laura'nın en tatlı yardımcısı oğlu Richie'dir. Richie'nin koyu mavi gözleri dikkat çekicidir. Filmin başında adını annesinin ağzından bir türlü duyamadığımız Richie'ye annesi “tatlım” ya da “ufaklık” diye seslenir. Laura'nın ruh hâli iyi değildir, kafası karışıktır. Pasta yaparken durgundur, pasta yapmaktan anlamıyor gibidir. Düşünceli hâli, ne yapmak istediği ile ilgili kararsızlıkları, buğulu bakışları izleyiciyi filmin ilerleyen dakikaları için tedirgin edebilir. Bu tedirginlik hissinde küçük Richie'nin sürekli annesini izleyen korkak bakışlarının da etkisi olabilir. Laura mutsuzdur. Evine, eşine, oğluna, karnındaki kız bebeğe ait değil ya da onları tam anlamıyla sahiplenememiş gibidir. Ölümle yaşam arasında tercih yapma aşamasına gelmesi, her şeyi terk etme isteği başarılı oyuncu Julian Moore'un gözlerindeki ifadede ve mimiklerinde çok net hissedilmektedir. İntihar etme düşüncesiyle evden ayrılan Laura, bir otel odasına gider ve çantasından başucu kitabı Mrs. Dalloway'le birlikte birkaç ilaç şişesi çıkarır. Romanı kaldığı yerden

okumaya başlar: “Bond Caddesine doğru yürürken o zaman fark eder mi diye sordu kendi kendine, kaçınılmaz olarak tamamen yok olması gerektiğinin bir önemi var mıydı; tüm bunların o olmadan devam etmesi gerekecekti; buna güceniyor muydu; ölümün her şeyi mutlak olarak bitirdiğine inanmak avutucu olmuyor muydu?”

2001 yılında Mrs. Dalloway’daki kadın karakterle aynı adı taşıyan Clarissa Vaughan’la karşılaşırız. Londra’da kızı ve kız kardeşiyle yaşayan Clarissa editörlük yapmakta ve AIDS hastalığıyla mücadele eden eski kocası Richard’a bakmaktadır. Clarissa dışarıdan gayet güçlü görünen bir kadinken yalnız kaldığı anlarda onu sessiz ve çaresiz bir hâlde ağlarken görürüz. Hayatın zorluklarına direnen, sevdikleri için çabalayan ve hep güçlü olması beklenen kadınların tükenen tarafını gösteren çok iyi bir fotoğraftır Clarissa. Richard’la aralarında Mrs. Dalloway üzerine kurulu bir bağ vardır. Romanın ilk cümlesi olan “Mrs. Dalloway çiçekleri kendisinin alacağını söyledi.” onlar arasında bir parola gibidir âdeta. Richard ünlü bir şairdir. O gün prestijli bir şiir ödülü alacaktır. Ödülünden sonra Clarissa evde bir parti vermeyi planlamaktadır. Richard’ın yanına uğramadan önce Clarissa ona çiçekler alır. Renk renk seçtiği kucak dolusu çiçeklerle Richard’ın evine gider, kendi anahtarıyla eve girer, çiçekleri vazolara yerleştirir. Hasta adamın kahvaltısı yapıp yapmadığını, ilaçlarını alıp almadığını kontrol eder, bu sırada etrafı toplar bir yandan da onu ödül törenine gelmesi için ikna etmeye çalışır. Koyu mavi gözleri dikkat çekici olan Richard; perdelerini hiç açmadığı yarı karanlık evinden çıkmayan ve çocukluğundan bu yana kafasındaki sesleri bir türlü susturamayan örselenmiş biridir. Ödül törenine katılmak istemez çünkü bu ödülün kendisine başarısı için değil hastalığı için verildiğine inanır.

Film, ilerleyen dakikalarda seyirciyi ters köşe yapar; çünkü kadınların hayatlarını kesiştiren noktalar bir bir ortaya çıkmaya başlar. İşte bu kesişmelerden sonra etkileyiciliği daha da artan filmde kadınların çıkmazları ile onlara ihtiyacı olan yakınları arasında sıkışıp kalmaları, tercih yapmakta zorlanmaları, iç dünyalarında büyüttükleri ve kimseye anlatamadıkları üzüntüleri, intihar eğilimleri ve intiharları öyle güçlü anlatılmıştır ki o kadınlardaki sancıları, varoluşsal kaygıları kalbimizde çok derinden hissederiz. The Hours’un müziklerinden de mutlaka bahsetmek gerekir. Film boyunca hiç susmayan piyano sesi kadınların hayatlarıyla çok uyumlu ve fazlasıyla büyüleyicidir. Amerikalı besteci Philip Glass sanatını burada muazzam derecede icra etmiştir. “Şair Eylemleri, Bir Pasta Yapacağım, Ölü Şeyler, Birinin Neden Ölmesi Gerekir, Kaçmak, Yaşamı Seçmek... filmde çalan bestelerden birkaçıdır. Filmin müzikleri, Virginia’nın evinin yakınında bulunan ve intihar ettiği Ouse Nehri gibi akmaktadır.

The Hours/Saatler filmi; konusu, oyuncuların güçlü performansı, farklı dönemleri yansıtan görüntüleri ve doyumsuz müziği ile çok zengin ve çarpıcı bir yapım. Edebiyat ile sinemanın birbirini bütünleyen derinlikli yanını izlemek isterseniz “Saatler” filmi sizi bekliyor.

ESATİRUL EVVELÎN

E. Ecran ŞENEL*

Meleklerle konuştuğum gün kıyamet kopana kadar ölmeyeceğimi söylediler bana. Sana inananlara bu dünyada da öteki dünyada da hüznün, gam, keder yok, dediler. Peygamberle konuştuğum gün en sevdiğim ümmetimin sensin, dedi bana. Senin yolun benim yolumdur, dedi. Cennette en yakın komşum sensin, dedi. Siz benim eteğimi bırakmazsanız ben de sizin elinizi bırakmam. Böylece sizi doğrudan cennete ulaştırırım.

Şeyh Hızır'ın kadın ve genç kızlardan oluşan müritleri gözyaşlarıyla dinliyorlardı kendisini. Son cümleden sonra sırayla gelip cüppesinin eteğini öptüler. Herkes etek öpmeye kalkınca komşusu Şerife Hanım'ın ısrarıyla gelen Emine Hanım da mecburen kalktı. Kimseye fark ettirmeden şeyhin eteğine burnunu silip oturdu. Ne yapsın, yanına peçete almayı unutmuş. Şeyh, eteğindeki sümükten habersiz anlatmaya devam etti: Sıradan bir âdemoğluydum ben. Öyle sanırdım. Değilmişim. Peygamberler de bilmez peygamber olacağını, sıradan bir insan sanırlar kendilerini. Ne zaman Cibril-i Emin gelir, Allah'ın mesajını iletir, o zaman öğrenirler peygamberliklerini. Ben de öyle bir gün öğrendim Allah'ın sevgili kulu olduğumu. Kardeşim Kabil, Habil'i öldürdüğü gün içimi bir sıkıntı kapladı. Bir karanlık çöktü ruhum. Bir dağın tepesine çıktım. İçimdeki sıkıntıyı kusmak için avazım çıktığı kadar bağırdım. Olmadı. O sırada Kabil'i gördüm. Karşı dağın tepesinde Habil'in cesedini sürüklüyordu açtığı çukura doğru.

*“Herkes etek
öpmeye kalkınca
Emine Hanım
da mecburen
kalktı. Kimseye
fark ettirmeden
şeyhin eteğine
burnunu silip
oturdu. Ne
yapsın, yanına
peçete almayı
unutmuş.”*

Taa karşı dağın tepesini nasıl görüyorsa, diye düşündü Emine Hanım. Şeyh Hızır, Emine Hanım'ın gözlerine bakarak benim gözlerim şahin gözü gibidir, baktığımın en uzağını, en derinini görürüm, dedi ve anlatmaya devam etti. Kabil'e bağırdım ne yaptın sen, diye. Kabil duymadı beni. Gidip ben de onu öldürecektim. O esnada tepemdeki beyaz bir bulut yere indi. Bulutun içinden bir melek çıkıverdi. Sen, dedi. Sen seçilmişlersdensin. Salihlerden, siddıklardansın. Sakın Allah'ın emri olmadan hiçbir şey yapma, dedi. Durdum. Titremeye başladım. Melek beni sıkı. O zaman kustum içimdeki sıkıntıyı. Sonra beni meleklerle dolu bir yere götürdü. Melekler, ölümsüz olduğu-

* Yozgat'ta okur-yazar.

*“Kaynanamın
kayınbabamın
düğününü de
sen etmişsiniz
zahar, dedi
Emine Hanım
içinden.”*

mu anlatan bir şarkı söylediler bana. Töbe töbe, dedi Emine Hanım içinden. Allah'ın melekleri hiç şarkı söyler mi, töbe töbe. O günden sonra Allah, her önemli işe beni koştu, diye sürdürdü Şeyh Hızır konuşmasını. Nuh'un gemisine ben yetiştirdim iman edenleri. Lut'un karısını ben oyaladım, azaptan kaçan ailesine yetişemesin diye. Yusuf'un düştüğü kuyuya o kervanı yönlendiren de bendim.

Kaynanamın, kayınbabamın düğününü de sen etmişsiniz zahar, dedi Emine Hanım içinden. Şeyh Hızır, Emine Hanım'a bakarak; senin kalbinde şüphe var, kalbini karartıyor o şüphe. Karanlığın bizi de sarmadan o şüpheden arınman gerek. Sor, neyi merak ediyorsan anlatayım, dedi. Emine Hanım, benim herif ne zaman ölecek, diye sordu. Şeyh Hızır gaybı Allah'tan başkası bilir mi bre gafil, diye kızdı. Maziden sor soracaksan. Emine Hanım biraz düşündükten sonra sordu: Şeyh Efendi niye evlenmedin? Yalnızlık Allah'a mahsus değil mi? Evlenmek sünnet değil mi? Şerife Hanım, komşusunu dürttü kız başka soru bulamadın mı? Koca şeyhe böyle soru sorulur mu?

Şeyh Hızır bir Emine Hanım'a baktı bir diğer müritlerine. İçini çekti. Gözleri doldu. Ben, dedi sesi titreyerek. Süleyman (as) zamanında cinlerden bir dişi cine âşık oldum. O güne kadar yeryüzünde onun gibisini görmemiştim. Şimdiye kadar da görmedim. Gözleri ahulardan, sesi bülbüllerden, yüzü hurilerden güzeldi. Güzelliği içime işledi. Kalbim aşktan yanıyor, beynim uyuşuyordu. Kendimi kaybettim. Eridim, tükendim. Neredeyse kime kul olduğumu unutacaktım. Allah seçilmiş kullarını günahahtan korur. Yusuf'u koruduğu gibi beni de korudu da aşkın sahibini hatırlayıp istiğfar ettim. Ama aşk illetinden kurtulamadım.

Cinin aşkı yüreğime ağır gelince gittim itiraf ettim kendisine. Âdem'den bu güne bir seni sevdim, bir sana yandım, dedim. Evlen benimle, dedim. O ise benim aşkıma alaylı bir kahkahayla karşılık verdi. Kahkahası asumanı sardı, dağlarda yankılandı, toprakta bitti. Toprakta bitene kahkaha çiçeği dediler. Şimdilerde balkonları, bahçeleri süsleyen o çiçek gururumun celladıdır. Duymayan kalmadı karşılıksız aşkımlı. Günlerce tüm mahlukât dalga geçti benimle. Beni bu hâle düşürdüğü için çok kızdım cine. Sevdaya da aşka da küstüm. Allah'tan cini öldürmek için izin istedim. Zedelenen gururumu ancak o şekilde telafi edebilirdim.

Kadınlar duydukları karşısında şok oldular. Aboo, dediler. Vıyh anaam, dediler. Önce şeyhe acıdılar sonra ürktüler. Şeyh devam etti: Allah beni sevdiği için izin verdi cini öldürmeme. Aşkı öldüreni öldürmek caizdir hem. Hele hele aşkla dalga geçeni azapların en şiddetlisiyle cezalandırmak gerek. Allah izin verince ben, gece gündüz cini gözetler oldum. Öldürmek için en uygun zamanı kolladım. Gece uyumuyor, gündüz kalkmıyordu. Bir bulutun üzerinde derin derin uyuduğu bir sabah sapanıma ateşte kızdırdığım bir çakıl taşıyı yerleştirip fırlattım. Tam kafasına isabet eden o tek taşla can verdi. Âşıkların maşuklarına tek taş alması da o olayı temsil eder esasında. Cini öldürdüğümü duyan bütün cinler bana düşman oldular. İns ile cinin kavgası da o gün başladı. Ben de o gün bu gündür tövbeliyim aşka, evliliğe. Yeniden içini çekti şeyh efendi. Gidin artık, bugünlük bu kadar yeter, yoruldum, dedi kadınlara.

- Evlilikle aşkın ne alâkası var?

- Efendi Hazretleri cine mi aşıkmiş zamanında vııııyy!

- Cinlerin kadınları bizden daha güzelse iyi ki bizim herifler onları görmüyor.

- Akşama yemek de yapmadım. Siz ne yaptınız gıı, ben de onu yapıyım.

- Bizim Hatçe'nin oğlan da evlenmiyor ya acep diyom, o da mı cine âşık ?

- Töbe töbee....

“Allah beni
sevdiği için
izin verdi cini
öldürmeme.
Sapanıma ateşte
kızdırdığım
bir çakıl taşınu
yerleştirip
fırlattım.
Tam kafasına
isabet eden o
tek taşla can
verdi. Âşıkların
maşuklarına tek
taş alması da o
olayı temsil eder
esasında.”

PULSUZ MEKTUP

“Ölümler Diyarından Diriler Ülkesine”

Feyza Nur EMİROĞLU*

*Ölüm âsude bahar ülkesidir bir rinde;
Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter.
Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter.*
Y. Kemal Beyatlı

Sevgili İdil;

Senin bu dünyadan ayrılıp ebedî yurduna intikal edişinin ardından iki koca yıl geçti. Biz geride kalanlar ise sevdiklerimizi toprağa emanet etmenin hüznüyle ne yapacağımızı, bundan sonra nasıl yaşayacağımızı düşünüürken bulduk kendimizi. Gel gör ki hepimiz bir şeylerle oyalanıp meşgul ediyoruz kendimizi. Tüm bu meşguliyetlerin arasında hiç geçmeyen bir sızımız var. 6 Şubat gecesinin burukluğuyla sürdürdüğümüz bir ömrümüz var artık. Yaşayabildiğimiz ve hâlâ gülümseyebildiğimiz anlar olduğu için mahcubiyet duyuyoruz. Bir kere musallat oldu bu acı ve utanç duygusu hepimize, istesek de bundan kaçamıyoruz. Peki ya sence biz kaçmak istiyor muyuz? Nereye kaçacağız sevgili İdil, her yanımız yaralanmış baksana. Zannedersem benim gibi birileri daha var bu acıdan kaçamayan, kaçmak istemeyen. O geceyi unutmamayı, unutturmamayı kendine vazife bilen. Sevdiklerini, bu dünyada bilip gördükleri en güzel insanları; pis para sevicilerin, işinin ehli olmayanların, ahlâk yoksunu sefillerin kirli elleriyle yaptığı binaların enkazında, tozun dumanın arasında umutla arayıp tam da orada umutlarını yitirenler var. Bunu bir isyan cümlesi gibi algılamamı istemem. Çünkü o en büyük umutsuzlukların enkazında kalıp da Zümrüdüanka gibi küllerinden yeniden doğanlar da yine onlar oldu. Öfkelenlik İdil, kederlendik, yıkıldık, yeniden kalktık ayağa. Kaderin aslında ne olduğunu sorgulayıp durduk. Sevdiklerimizi erken kaybetmeye “kader” deyip geçemedik. Kader deyip geçebilsek öfkemiz yatışır mıydı? Bunu mu istiyorlar bizden? Ölüm hak, bunu elbette biliyoruz. Fakat eğer tüm önlemler alınsaydı ve buna rağmen yine de sevdiklerimiz göçüp gitseydi bu yalan dünyadan, işte o zaman “kader” demeyi bizden iyi kim bilebilirdi?

*“Aslına bakarsan
şimdi sen
hepimizden daha
hürsün. Görünür
ve görünmez tüm
parmaklıklardan
azadesin.”*

* KSÜ Yeni Türk Edebiyatı yüksek lisans öğrencisi, eğitimci, yazar.

*“O yaralı
kuşların
ayaklarına
bağlanan bu
mektubu bulup
okuyanlar,
ellerini duaya
açar belki
sonra...”*

Dünyayı ve insanlığı anlamak zor İdil. Bu çağda, bizi aynılaştırmaya çalışanlara inat hâlâ duygularımız var, hâlâ gözyaşlarımız ve hâlâ umutlarımız var. Bizim “sen” gibi şehadete erişen dostlarımız var. Ne kadar öfkeli olsak da, inancımız var. İnancımızı suiistimal edip bizi susturmak isteyenlere inat; kalemimiz var, şiirimiz var, duamız var. En zayıf noktamız, sevdiklerimiz. Ve aynı zamanda bize en büyük gücü veren de yine sevdiklerimizin ta kendisi değil mi? İşte tam da bu yüzden kudret kalemiyle çekilmiş çatık kaşlarımız var. Çatılan kaşlarımızın altında hüznü ama derin bakışlarımız var. Sevgimiz var İdil, vatanımız var, yurdumuz var, çocuklarımız var. Hiç olmazsa onlara güzel bir gelecek sunma umudumuz var.

Ömrümüz, genelde farklı zamanlarda birbiriyle çelişen sorular sormakla ve bunlara cevaplar aramakla geçiyor. Aslına bakarsan şimdi sen hepimizden daha hürsün. Görünür ve görünmez tüm parmaklıklardan azadesin. Bahar ülkesinde âsudesin. Tüm o bilinmez soruların cevaplarına ulaşılan makamdasın. Böyle inanıyoruz. Böyle inanmakla güç buluyoruz. Belki de böyle avu-

nuyoruz. Yine de kim, ne diyebilir ki?

İnsan sevdiği birini kaybedince, yüreğinde biriken acıyı en çok onunla paylaşmak istiyormuş. Senin ölümünün yasını seninle beraber tutmak isterdim. Yamacına oturup seni ne kadar sevdiğimizi, ne kadar özlediğimizi, sesini yeniden duymak istediğimizi anlatmak isterdim sana. Tıpkı, dünya gözüyle seni son kez gördüğüm gündeki gibi gülümsemi ve derin, manalı, buğulu gözlerinle yüzüme bakmanı ne çok isterdim. “Dünya katlanılmaz bir yer ve acın da dayanılmaz bir acı,” dediğimde belki birkaç cümleyle avutturdun kalbimi. Muhtemel ki şöyle söylerdin bana ve hepimize:

“Ne dünyayı ihmal edin ne de ahireti. Dünya için emek harcayın ama kendinizi dünya nimetlerine kaptırmayın. O geçici âleme gönül verip, ebedî âlemi unutmayın. Ben burada iyiyim, ailemleyim; benim için kederlenmeyin. Yine de geride kalanlar için mücadeleyi bırakmayın. Siz nasıl ki beni seviyorsanız ben de sizi seviyorum. Ve burada siz sevgili dostlarımı bekliyorum.”

Avutulmaya muhtacız İdil. Ağlayan ve annesinin şefkatli kollarında avunan

bebekler kadar muhtacız avutulmaya. Peki, 6 Şubat'ta pek çok akrabasıyla beraber annesini ve babasını kaybeden Bilge'yi kimler avutsun? Oğlunun, gelininin, torunu Asude'nin cansız bedenini enkazdan çıkaran Nurgül anneyi kimler avutsun? Senin dostlarını kimler avutsun İdil? Bizler gibi daha nice kederli ve öfkeli insanı kim, nasıl avutsun? Bazen birbirimizi avutuyoruz ama yetmiyor sanki. Yine de insan, insanın yurdudur derler. Bize neler öğrettin de gittin bir bilsen. Ömür dediğin gelir ve geçer, dedin. Senin gidişin erken oldu ama bu ölümler diyarını biz de terk ederiz elbet ve o gün hasretimiz biter öyle değil mi?

Ne çok şey birikiyor anlatılacak. Bak, bir mektupla da çağa meydan okuyor üstelik insan. Bu telekomünikasyon çağında hâlâ mektup yazan kaç kişi kaldı? Mektuplaşmanın samimiyetini özleyen kaç kişiyiz? Başka türlü iletişim imkânı olmadığında son çare olarak mektuba başvuruyor insanlar artık. Fakat biz öyle değiliz. Yazmaktan hiç vazgeçemeyiz. Şimdi tüm bu yazılanları sana ulaştırmanın yolu var mıdır peki? Baksana elimizde bir mektup var fakat posta güvercini yok, postacısı yok, pulu yok. Yine de adresin belli İdil, yurdun belli, makamın belli. Demek ki bir yol var. Demek ki sana ulaşmanın yolları her zaman bulunur bizim için.

Biliyorum tuhaf bir mektup bu. Göndericisinden ve alıcısından başka okuyanları da olacak. Kimlerin okuyacağını ise hesabını yapmak bize düşmez öyle değil mi? Biz tarihe bir anı, bir ses, bir iz olarak bırakırız; o da kendine uygun kalpleri bulup oralara yerleşir. Posta güvercinlerimiz de dergi editörlerimiz, yayıncılarımız olur. Ortak dostlarımız yani. Seni sevenler, seni unutmayanlar ve unutturmak istemeyenler... 6 Şubat gecesinden sağ kurtulsalar da yaralı birer kuş şimdi hepsi. Yine de uçmaya çalışıyorlar, çırpınıp duruyorlar. Hâlâ kan sızıyor kanatlarından. İz bıraka bıraka ilerliyorlar, adım adım ama kararlılıkla. Postacı kuşlar... Birazdan mektubu katlayıp bağlayıvereceğim ayaklarına. Onlar üzerine düşeni yaparlar. Kâh yürür, kâh dinlenir, kâh uçarlar ama menzile ulaşırlar. O yaralı kuşların ayaklarına bağlanan bu mektubu bulup okuyanlar, ellerini duaya açar belki sonra... Gözleri yaşarır da seni anar, sana dua ederler... Senden çok biz geride kalanların ihtiyacı yok mu bu dualara? Bu mektup dua ile hem sana hem elini duaya açanların yüreğine ulaşsın o hâlde. Hatta bu mektup, dua olup temizlesin kirlenen kalplerin hepsini.

Cümleler uzar gider ya, fazla söze ne hacet? Seni seviyoruz, seni özlüyoruz İdil. Ve bizler, biz geride kalanlar ancak sevgi ile direniyoruz içinde bulunduğumuz bu 'ölüler diyarı'na. Sevgiyle ve inançla 'diri' kalıyoruz. Biraz da umudumuz var, ne âlâ. Yoksa gidenlerin ardından hepimiz öksüz ve yetimiz aslında. Dünya dediğin, herkesin tutunacak bir dal bulup ayakta kaldığı yer değil mi zaten? Bizim de tutunacak dalımız bunlar olsun varsın.

Yeniden görüşeceğimiz güne dek, seni hep seveceğim kardeşim İdil.

Deprem şehidimiz İdil Övgün Armut'un ve kıymetli ailesinin nezdinde tüm deprem şehitlerinin aziz hatıralarına saygıyla.

SANDIK HELVASI

Yasemin KULOĞLU*

Ne üzüliyorum değil mi? Gamdan değil gemilerim
Aşktan ve kaybolan aynadan, habercisi güzelliklerin
Yakarım Semerkant'ı, işte ihbar işte tutanak, al sana itiraf
İş bu halde ateşe veren minareleri, ciltli kitapları ey,
Hocaların hası, aşk dersinin ulusu sevgili, nedir hâkim kararı?

Kendime yargıç, başkasına savcı, sana avukat bu şiir bahsi
Sabırmış vahdetin en kestirmesi, uzatmaya ne hacet yolu
Şöyle bol köpüklü bir methiye sana, sandığımdan nişan bohçası
Gözlerin Kudüs, kandillerini yakan yağs Aksa'nın, sevgilim!

Başkentler veresiye defteri, üçe beşe bakmadan Belkıs postası
Karın ayağına dolanınca karınca, kar kar eriyince yaşlarım
Soğuk da olsa, helvanın yağı belli, unu, şekeri, tuzu biberi
Bağnazlıktan hiyerarşi, pars zinciri, sarık ver takke kap ezberden
Çünkü kader de aşktır, aşk da kader, kaçılmaz zincir hürriyetten
Ya da aşktan kaçanı sivrisinek kovalar, yakalar kalp kalesinde komutan
Papağanlar da şeker bekler susmak için ve atlar da şekerdir
Çamurundan yaratılmış dünya, Âdem benim içimde bir âlemdir.

Koynumdadır yazgım, alnıma yazılmayan kâğıda yazılmıştır.

* Tokat'ta yaşıyor, MEB'de Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni.

TOPUK SESLERİ

Büşra GÜNEŞ*

Tak. Tak. Tak. Bir gün daha başladı. Pazar geçti. Pazartesi. Salı ve ertesi. Hava sıcak mı sıcak.

“Hayattan değil hayata kaçmak için tam zamanı. Hani şu “sahi” dediklerinden. Sahilde pamuk şekeri diye yediklerinden.”

Çok mu düşündü yine repliklerini. Doğaçlama yapabilen meslektaşlarına hep imrenmişti. Merdivenler de bitmek bilmedi. Saat kaç deyip kaçsa mıydı acaba? Çocukken oynadığı saatli merdiven oyunundaki gibi geçmiyordu saatler. Adımlarıyla birlikte basamaklar da büyümüştü zamanla.

“Zamansız hayat olur mu canım. Zaman, içinde hayatın kaynatıldığı bir kazan.”

O da öğrendi zaman içinde. Tak. Tak. Tak. Sonunda bitti basamaklar. Adımları yavaşladı biraz. Fakat düşünceleri koşarak kaçıyordu. Sığınamazlardı hiçbir yere. Hayat onları, her rolün bir oyuncuya sinmesi gibi kabuğuna sığdırırdı. Düşüp aklını başından almadan önce duyguları raftaydı. Şimdi tozlandı da diyemiyor. Dese bile laftaydı. Bir adım daha. Tak. Bir adım geri. Tak. Adımlarının niyeti belli. Bekle diyorlar ona.

“Godot’u değil de Toremna’yı bekle. En fazla iki saniye.”

Sahi sayabiliyordu ikiye kadar. Yalancıkıtan da on ikiye kadar. Şimdi bıraktılar ya avuçlarına. Zaman denilen...

“Hani balık desen öldü çoktan. Çiçek desen solmuştu. Zamanı var demişlerdi ya. Kim görmüş, kim duymuş, kimse dokunmuş muydu?”

Ne balık ne çiçek ne de uçamayan bir böcekse bu. Şayet insan. Beklemekten mi ibaretti varoluşu? Sonranın sonrası. Tak. Tak. Tak. Bu kadın kesin hayata başladı. Toplumun kendisine yüklediği roller mi daha zordu yoksa bugün sahneleyeceği oyundaki rolü mü? Tiyatroya yetişmeye çalışırken monolog provasını sesli yapmayı geçirdi aklından. Neydi o “esas” replik?

“Durdurun zamanı. Yıkın duvarları. Tarihe bırakmayın mekânları.”

Tak. Tak. Tak. Tak. Tak. Tak. Gölgesinin ardında gölgeler. Karanlık beklemez adımlarını. Peki ya şimdi kim kazandı? Gözleri hislerine,

*“Hayattan
değil
hayata
kaçmak
için tam
zamanı.”*

* Şanlıurfa’da öğretmen, yazar, şair.

*"Bir çiçek
kadar
olamadın.
Ne suya ne
de toprağa
doydun."*

sözleri kulağına sadık. Bir tek kalbi sanık. Saklanmak istedi. Adımları ele verdi kendini. Keşke oyuncuların gerçek duygularını gizleyebilecekleri bir kostüm tasarlanabilseydi. Tak. Tak. Tak. Tak.

"Eskiden geleceğe, yeniden geçmişe bir kaçış. Onlar da sussunlar. Susarak kaçmalıyız."

Taaaaak. Taaaaak.

"Önce gözlerimiz alışacak sessizliğe. Zamanla zaman da. Bekle ve gör. Sonra istersen susabilirsin. Ama sakın unutma; değişeceksin."

Neden susmadılar. Susturun şunları. Gideceğim deme. Gidecekler mi önce onları bir dinle. Taak. Taak. Tak.

"Yavaş yavaş öğrenip hızlıca çürüyeceksin. Uçamayan böcekler seni yemeye gelmeden önce delireceksin. Deli diyecekler. Ne olduğunu merak etmeyeceksin. Deliliği de satın alabilecekler."

"Bir çiçek kadar olamadın. Suya da toprağa da doydun. Kaç defa anlattım sana, ikiden sonrasını sayamadın. Balık baştan kokar. En başından anlamalıydım."

En sonunda... Sustular. Oyun bitti. Daha yapılacak bir sürü şey... Belki var. Belki yok. Sanki zaman bütün eylemlere tok. Sanki... İşte bu kadının sesiydi. Sahi adı neydi bu kadının? Yalancı adımlar sahnenin perdelerini kapattı. Kadın gerçek adımlarıyla gidiyordu ya da geliyordu. Aslında kaçıyordu. Alkış seslerine bakılacak olursa zihnini kemiren bütün sorular düalistik bir sahne tekniği olarak algılanmış olacak ki seyirci de yönetmen de memnundu. Ertesi gün eleştirmenler köşe yazılarında "Sahnedeki Ontolojik Realizm" başlığı altında performansı için övgüler yağdırıyordu. Şaşkınlıkla karışık tuhaf ve acı bir tebessüm beliriverdi yanağında.

Kimeydi bu tebessüm? Aynaya. Hayata. Zamana. Zamanla edindiği acı tecrübeler rolüne kusursuz bir yön vermişti. Sahne bitti ama adımlarının vardığı yer ne yüreği ne de düşünceleriydi. Havva'dan bu yana her kadın gibi o da rolünün hakkını vermişti. Susturmuştu sesleri. Ama unutamamıştı besbelli. Önce kırmızı ceketini çıkardı. Sessizlik... Düşünceleri düşünüyor. Ya kalbi... Yine unutamamış. Yorulmuş. Sadece duyuluyor a-d-ı-m-l-a-r-ı... Taakk. Taaakkk. Taaaaakkkk...

13. YÜZYILDAN 21. YÜZYILA UZANAN BİR SÖZ VARLIĞI SERÜVENİ

Sedanur ÇETİNKAYA*

Kahramanmaraş Akdeniz Bölgesi'nde yer alan çeşitli kültür ve medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir Anadolu şehridir. Kültürel hayat-taki bu zenginlik yöre halkının dilinde de kendini göstermektedir. Türkçe sözlükte ağız kavramı “aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dili” olarak tanımlanır. Tarihi dönem-lerde var olan fakat günümüzün yazı dilinde kullanılmayan birçok söz ve sözcüklere ağızlarda rastlamamız mümkündür. Ağızlar hem toplumun kültürel birikimini ortaya koyar hem de dilin kendi tarihi dönemleriyle olan bağını belirler. Kahramanmaraş ağızı Anadolu ağız-larının Batı grubu içinde yer almaktadır. Osmanlı seyyahı Evliya Çe-lebi seyahatnamesinde Maraş halkı için, “kelimatları lisan-ı Türkidir ve ekseriya halkı Türkmendir” der. Maraş ve çevresi, başta Oğuzların Avşar, Bayat ve Beğdili boyları çoğunlukta olmakla birlikte hemen hemen yirmi dört Oğuz boyunun tamamı mevcuttur. Kahramanmaraş yöresinin Türk yurdu olmasının da etkisiyle, bölgenin ağız özellikleri Türk dili açısından daha kıymetli hale gelir. Günümüzde Kahraman-maraş ağızında Eski Anadolu Türkçesiyle birebir aynı olan ya da ufak ses farklılıkları olan yüzlerce kelime vardır.

Eski Anadolu Türkçesi, Batı Türkçesinin ilk döneminin adıdır. Eski Anadolu Türkçesi 13. yüzyılda başlar ve 16. yüzyılın başlarına dek sürer. 16. yüzyılda yerini Osmanlı Türkçesine bırakır. Bu dil aynı za-manda Oğuz Türkçesinin ilkyazı dili olma özelliğine sahiptir. Eski Anadolu Türkçesi siyasi olarak Anadolu Selçukluları dönemini, Beylikler dönemi, Karakoyunlu ve Akkoyunlu dönemleriyle, Osmanlı Devletinin ilk dönemini içine alır. Eski Anadolu Türkçesi temelinde her ne kadar ölü bir dil sayılsa da Kahramanmaraş ağızında canlı bir şekilde yaşamaktadır. Maraş ağızında eski izlerini taşımaktadır. 13. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar uzanan bir söz varlığı serüveni görülme-

* Türk Dili ve Edebiyatı mezunu, okur ve yazar.

tedir. Eski Anadolu Türkçesi ve Maraş ağzındaki kelimelerde birebir aynı ve ufak ses farklılıkları olan kelimeler çoktur. Bunlar aşikâren Eski Anadolu Türkçesini başka bir dil gibi görmek çok saçmadır.

Süheyl-ü Nev Bahar'da Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış;

Dua okudı karşudan ürdi ol/Kamu gussa tumarını dürdü ol dizelerinde geçen ürdi kelimesi ürmek kelimesinden türemektedir. Ürmek üflemek anlamındadır. Kahramanmaraş ağzında üflemek olarak ufak ses farklılıkları göstermektedir. Ürmek>üfürmek>üflemek olmuştur.

*Hikâyet-i Ashâbi'l-Kehif*ten bir alıntı;

Yâ Rab! Bu zâlim bizi öldiriserdür; yigrek öldür ki bu gêce kaçavuz dizesinde yigrek ırak, uzak anlamındadır. Kahramanmaraş ağzında yırak olarak yine ufak ses farklılıkları göstermektedir. Yigrek >yırak >ırak olmuştur.

Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış bir beyit;

Bilezükden üşenür iken kolı / Nite balta salmağa vardı eli

Eski Anadolu Türkçesinde “bilezük” Kahramanmaraş ağzında “bilenzik” bilezik anlamındadır. Ufak ses farklılıkları görünmüştür. Bilezük >bilenzik>bilezik olmuştur.

Anadolu Türkçesinin bağımsız bir yazı dili olarak oluşumuna *Dîvân ve Risâletü'n-Nushiyye* adlı iki büyük eseriyle yön veren Yunus Emre, Eski Anadolu Türkçesinin bir yazı dili olarak gelişmesine, varlığını korumasına, bir kültür ve edebiyat dili olmasına şüphesiz en büyük katkıyı yapmıştır. Yunus Emre'nin eserleri kelime hazinesi niteliğindedir. 1307 yılında yazılmış olan ünlü eseri *Risâletü'n-Nushiyye* Anadolu sahası divan edebiyatının ilk mesnevilerindendir. Bu eserde Eski Anadolu Türkçesinden günümüz Maraş ağzına kadar taşınmış birebir aynı ya da ufak ses farklılıklarına uğramış onlarca örnek görürüz.

Risâletü'n-Nushiyye'nin;

Key arı can gerek şeh hazretinde / ırılmadın dura sultan katında beytinde ırılma ayrılmak, uzaklaşmak anlamındadır. Kahramanmaraş ağzına bu kelime Eski Anadolu Türkçesinden birebir geçmiş ırılmak>ırılmak hiçbir ses değişikliğine uğramamıştır.

Anunçün dost yüzinden gözin ırmaz / Buçuk saat bu ansuz hiç dem ırmaz beytinde ırmaz uzaklaştırmak anlamındadır. Kahramanmaraş ağzında bu kelimenin yerini ırmak almaktadır. ırmaz>ırmak ufak ses farklılığına uğramıştır.

Gözün görmez dir-isem kakıyasın / O tamardan beni hod dokıyasın beytinde kakımak öfkelenmek anlamındadır. Kahramanmaraş ağzında bu kelime birebir kullanılmaktadır. Kakımak>kakımak hiçbir ses farklılığına uğramamıştır.

Arı dirlik gerek dost ileyinde / Buguz buşu nolur maşuk yolında beytinde geçen dirlik hayat anlamındadır. Maraş ağzında bu kelimenin yerini dirim almıştır. Dirlik>dirim ufak ses farklılığına uğramıştır.

Budur sermaye ol bahre dalana / Arı dirlik gerek gevher bulana

**“Yunus Emre'nin
şiiirlerinden
Maraş'ın
sokaklarında
yankılanan
kelimeler bize
kültürel miras
değil de nedir?”**

beytinde arı temiz anlamındadır. Maraş ağzında bu kelime birebir kullanılmaktadır. Arı>arı hiçbir ses farklılığına uğramamıştır.

Tama' habsına düşdüm çıkamazın / Katı berkdür divarı yıkamazın beytinde berk sert, katı anlamındadır. Maraş ağzında bu kelime birebir kullanılmaktadır. Berk>berk hiçbir ses benzerliğine uğramamıştır.

Heva-yı kibr ile ne başarasın / Ecel eli uzun kanda varasın beytinde kanda nerede, nereye anlamındadır. Maraş ağzında bu kelime birebir kullanılmaktadır. Kanda>kanda hiçbir ses benzerliğine uğramamıştır.

Tag u yazı kamu gulgule taldı / Kime cennet kime arasat oldu beytinde yazı ova anlamındadır. Maraş ağzında bu kelime birebir kullanılmaktadır.

Gafil olma evüne uğrı gele / Katı uyur-ısan divarı dele beytinde uğrı hırsız anlamındadır. Maraş ağzında bu kelime uğru olarak geçmektedir. Uğrı>ugru ufak ses farklılığına uğramıştır.

Eski Anadolu Türkçesi, halkın dilini kullanmayı bilhassa tercih eden Yunus'un şiirlerinde güçlü bir ruh kazanmış ve edebî bir dil olma yoluna girmiştir. 13. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar uzanan söz varlığı serüveni yerli Maraş halkının ağzında canlılığını korumaya devam etmektedir. Birçoğumuz kültürel mirasları sadece yapılardan ibaret sanırız. Oysaki, Yunus Emre'nin şiirlerinden Maraş'ın sokaklarında yankılanan kelimeler bize kültürel miras değil de nedir?

limeler bize kültürel miras değil de nedir?"

ŞİİRSEL DENEYİMLER TOPLAMI: PARİS-DAQAR

Gazi TAŞ *

Akademisyen Mehmet Akif Kireççi'nin gençlik yıllarından beri *İkinci Yazıları*, *Yönelişler*, *Mavera*, *Kayıtlar*, *Albatros*, *Dergâh* dergilerinde yayımladığı şiirleri *Paris-Dakar*^{**} isimli kitapta toplanarak okurla buluştu. Kireççi'nin ABD'de bulunduğu yıllarda yazdığı ve orada bazı dergilerde yayımladığı İngilizce şiirleri ise kitaplaşmayı beklemektedir. Paris-Dakar, aynı adlı şiirin başlığını taşıyor, ancak daha da ilginç bu şiirde ve kitabın bütününde çeşitli çağrışımlara açık olan Dakar rallisinin ilk adını almasıdır. 1977 yılında bir motosikletçinin

çölde kaybolması ve ölümüne ramak kala kurtarılmasının ardından çöl, o motosikletçi tarafından amatörler için heyecan verici bir yarış yeri olarak keşfedilir. Paris-Dakar olarak bilinen ralli ise Fransa/Paris'ten Senegal/Dakar'a uzanan bir ralli rotası olur. Bu rota çölde bitecek şekilde başka yerlerle değişir, ancak ralli, Dakar ile özdeşleşerek günümüze kadar gelir. Dakar rallisi, birbiriyle alakasız ve bağlantısız iki şehri birbirine bağladığı gibi çölde kayboluş heyecanını, çeşitli tehlikeleri ve hatta ölümü yarışa dâhil etmektedir.

* Adıyamanlı, KSÜ'de Yeni Türk Edebiyatı alanında doktora öğrencisi.

** Mehmet Akif Kireççi, Paris-Dakar, İstanbul: Süle Yayınları 2024.

Şairin muhayyilesindeki Paris-Dağar ise şiirde öznenin günlük yaşamda etrafını toz bulutu gibi kaplayan yapay/sanal unsurları ve modern şiirle sorgulanagelen birtakım durumları barındıran kurak bir koşturmaca alanıdır. Yaşanılan çağın hızına bir şekilde dâhil olsa da özne bu döngüde “karşı” bir izleyici konumundadır. İnsanlığın değer hazineleri, yerini bir yandan sanal, yapay, kapitalist ve ölümcül unsurlara; daha temelde ise anlamı sınırlayan mutlak bir mantığa veya düşünsel kalıplara bırakmıştır. Söz gelimi “Paris-Dağar” adlı şiirde “Freddy, Terminatör, kovboy, Red Kit, Süpermen” gibi isimler şov dünyasının benimsenen sanal karakterleri olarak öne çıkar ve hakiki bağların çoktan yitirildiğini sezdirir. Benzer şekilde ironiyle karşılanan birçok unsurun yanı sıra modern bilimin meşhur efsanelerinden biri de “*ozon deliğinden düşen cevizleri/yiyen âlimler*” ifadesiyle yapılan göndermeler arasında yer alır. Ayrıca hem hegemonik biçimde hem de buna elverişli olmakla gerçekleşen değişimin bulunduğu bir yaşam, şiirde kaos hâli olarak betimlenir. Kireççi, aslında çöle ve çölün verimsizliğine denk bir mekân ve hızın/yapay estetiğin/maddenin egemen olduğu döngüyü betimlerken tüketime matuf bir gösteri toplumu okura sunar. Şiirlerin birçoğunda beliren ironi ve avangart açılımların belirleyiciliği, şairin imgesel buluşlarını veya sıra dışı söyleyiş biçimlerini geniş bir yelpazeye yaymakta, şiirin yorumunu da açık yapıt usulünce çeşitlendirme imkânı taşımaktadır. Lirizmin kapılarını zorlayan, imgesel ve başka sürrealist unsurlarla gerçeği aşma çabası sergileyen “İkizkenar Üçgen” adlı şiirde ise esasen değişimin de değişimi kurgulanır: “*Yeni coğrafya rotaları üzerinde/Çalışabiliriz güneşle/Gecenin ıslığı/Dalgın yakalanır üniformasıyla/Terleyen kareler/Üç adım öne.*” (s. 23) İçinde bulunduğu koşullara karşı her fırsatta değişimi arzulayan, gizemli olanı -yeniden- çağıran aktif bir memnuniyetsiz vardır. Onun devinimi, şiirin yapısını durağan olmaktan çıkarır. İşte bu yönüyle karşımıza çıkan özne önceki şiirin öznesine eklenir.

“İnsanlığın değer hazineleri, yerini bir yandan sanal, yapay, kapitalist ve ölümcül unsurlara; daha temelde ise anlamı sınırlayan mutlak bir mantığa veya düşünsel kalıplara bırakmıştır.”

Paris-Dağar’ın en dikkat çeken özelliği, geniş bir poetik deneyim evrenini yansıtmasıdır. Kireççi bir bakıma söz ve biçim noktasında denemekten sakınmayan bir şair hüviyeti çizer. Şairanenin imkanlarını belirli ölçüde terk edip sadeliğe sığındığını veya onları dönüştürüp farklı olanı aradığını görmek de mümkün; şairaneden doğrudan faydalandığını görmek de. Bu bakımdan şairin şiir hafızası, onun yazma serüveninin önemli bir parçasıdır. Kitaptaki bazı şiirlerde gelenek ve yeni şiirde aşına olunan eğilimler tekrarlanabildiği gibi bazı şiirlerde özgün bir bağlamda farklı söyleyiş biçimleriyle de harmanlanmaktadır. Örneğin “B.” adlı şiir, gazel/kaside türlerinin sentezlendiği ve büyük ölçüde dönüştürüldüğü

yeni bir form teşkil eder. Klasiklerden mülhem bu şiirde öznenin yaptığı muhasebe ise dinî duyarlılık vesilesiyle keskin uçlardan sıyrılmış bir görünüme sahiptir. Başka bir deyişle yeni biçim ile bir modern zaman sorunu olan anlamın muhafazası/arayış, kadim inanç etkisiyle bir dengenin şiiri olur. Dinî izlekler, lirik veya kıs-men epik karakterli şiirlerde de bulunur. “Beyaz Çıgıllıklar” şiirinde dinî duyarlılık ironiden sıyrılarak sade bir lirizmle şiirin estetik dinamiklerine nüfuz eder. Bu bakımdan şairin dili fazlalıklardan -veya kaostan- azade bir hâle gelir. “Bölümler” ve “Lacivert Işığında Ayın” adlı şiirler ise ilgili duyarlılığın yine benzer şekillerde, ancak şairin gelenekle içsel barışıklığının açık yansımalarıyla şekillenmiştir. Geleneğin direnişi olarak değilse de Sezai Karakoç ile birlikte zikredilebilen, geleneğin dirilişi türünden bir poetik çizginin alışılagelen örneklerindendir. Şiirde “muştular”, “güller”, “sürgün kuşları”, “ebabil kuşları” gibi Sezai Karakoç sesinin duyulduğu kelime ve imgeler ayrıca bir etkilenenin de izlerini taşır. “Bölümler” adlı şiirdeki *“Bir ulu nefes alır mezarları/Bir aşına ses/Büyür kulaklarda: Haydi!/Ayağa kalkarız sonra.”* (s. 45) dizelerinde ise diriliş metaforu bir de inanç yönüyle betimlenir. Daha önce öznenin hesaplaşmasında veya arayışında belirleyiciliğiyle merkezde yer alan inanç, burada da hayata ve sonrasına dair bir motivasyon/onarım sağlama görevindedir. Tamamen Doğu’ya odaklanan ve gelenekle ilişkisinin doğrudan görülebildiği bir şiir de “Pervane”dir. Ancak Doğu, bir ideal veya varılacak hedef olarak değil, bir hatıra, bir romantik mazi özlemi olarak soyanır: *“Doğu’ya eserdî leylak kokusu taşıyan rüzgârlar/Doğudan eserdî, Leyla vü Mecnun’un buluştuğu topraklardan”* (s. 67).

Paris-Dağar birçok şiirde dizenin parçalandığı, yer yer deneysel veya mensur şiire dönüştüğü ve “öteki” de dâhil geneli duyan-duyuran yapıdaki çok sesli şiirden tek sesli şiire dönen bir çizgide varlık gösterir. Sadece birey olan öznenin ben’i etrafında değil, arka planda bir idealizmi çağrıştıran “biz” söylemi vasıtasıyla da duyulan bir tek sesliliktir bu. “İkinci Mersiye” adlı şiir, bu bakımdan şiiri tamamen kuşatmayan bir epistemik temelde, belirsiz iki kutbun mukayesesine hasredilmiştir. Ancak kesin olan şudur ki kahraman-mazlum biz’e; zalim-öteki ise siz’e atfedilir. Zulüm ve aleladelik siz’de; asıl zenginlik, derinlik, ölüm ve âh biz’dedir. Yani idealize edilen ve duyulan tek ses biz’in sesidir: *“Biz çünkü savaşıarak/Annelerimizin/Memelerinde bıraktık sütümüzü”* (s. 58). Benzer söylem, romantik tarih anlayışını sezdiren “Ömer” şiirinde de görülür. Şairin konumu ise özlenen ihtişamlı mazi ile yadığanan hâl arasındadır. *“Atlarımızı sürüp geldik/Yedi ülke geçtik imkânsız mevsimleri arayan”* (s. 76) dizeleriyle mazide başlayan

şiiir, “*Nice zaman sonra duvarlar/binalar adıyla/Kalabalıklar içinde yalnızlığımızın/Uzaklardan üzerimize sıçrayan kanların/Betondan bekçileri oldular*” (s. 78) dizeleriyle yaşanan yoksun zamanlara yönelir.

Gerek akan zaman içerisinde gerekse durağan bir boyutta zamanı ve çevreyi estetik, anlamlı veya yaşanılabilir kılan şey ise tabiatla olan ilişkide gizlidir. Nitekim “Nazire” şiirinde tabiatın ve mevsimin birçok yönü yine biz’in varlığı ve yapıp ettikleriyle birlikte hatta neredeyse biz sayesinde olanaklıdır: “*Cüretkâr cevaplar bizdedir/Bitmeyen sorularına toprağın/Gün bizimle ısırlapa lapa/Toprakla göğün arasında*” (s. 73). Ortaya konan birtakım değerler insanla başlar, tabiata doğru yol alır. Saf bir tabiat değil, biz’le özdeşleşen, biz’le anlam ve değer kazanan bir tabiattır bu. Hâliyle aynı mantık çerçevesinden bakılırsa şiirin bir de gizli öznesi vardır ki bu da tabiatı bütün “değerleriyle” kuşatan biz’in karşısındaki öteki’dir. Çünkü tabiat biz’le tamamlanırsa, öteki olanın eliyle tahrip edilir ve yaşam çölleşmeye yüz tutar. “Nitelemeler II” şiirindeki tabiatla yoğun temaslar ise “sen” üzerine kurulur: “*Mutlu kalabilir mi toprak/Sen onun üzerinde değilken*” (s. 65). Buradaki muhatap biz dairesinin bir parçası, fakat biz’in dışında kalmış, toprağa verilmiştir. Hüznü sağaltacak, yoksunluğu giderecek bütün değerine rağmen yitirilmiş bir güçtür.

Ne var ki tüm bu noktalara dair tespitler okurların yorum çemberinde çeşitlenecektir. M. Akif Kireççi’nin arz ettiği bütün deneyimlerin sonucunda *Paris-Dağar*’ın tuttuğu yekûnu eleştirel açıdan etraflıca değerlendirmek daha kapsamlı bir çalışmayı gerektirse de bu çeşitlilik içerisindeki özgün kırılmaların, dönüştürümlerin ve Türk şiirindeki başat poetik çizgilerin sürdürülme biçiminin dikkate değer olduğunu şimdiden söylemek mümkündür. Şairin ortaya koyduğu poetik fraksiyon veya yapı çeşitliliği, verimlilik arzusunun bir neticesi olarak okunabilir. Tek seslilik noktasında beliren bir üst dile/kültüre bağlılık da buna dâhildir. Son söz olarak “Gece/Yorgan” adlı şiirin son iki dizesi şairin adeta çöl kuraklığıyla yitirilen/başkalaşan hemen her şey karşısında duyduğu endişe sarmalını ve bu şiirsel deneyimler toplamını açıklar niteliktedir:

“Su gibi aziz olayım

Toprak gibi münbit” (s. 51)

BİTMEYEN ŞARKIMIZ NURİ DEMİRAĞ: HAYATI VE MÜCADELESİ ÜZERİNE

Sena BAYKAL *

H. Caner Akkurt tarafından yayıma hazırlanan Bitmeyen Şarkımız Nuri Demirağ Hayatı ve Mücadelesi üçüncü baskısıyla Ocak 2018'de okuyucusuyla buluşur. Söz konusu kitap, klasik bir biyografinin ötesinde Demirağ'ın verdiği mücadeleyle dönemin sahip olduğu sosyal, kültürel ve siyasi şartlar arasında bağ kurmak amacıyla kaleme alınır. Bunun için yazar, çalışmasına 19. yüzyılın Osmanlı'sının içinde olduğu koşulları anlatarak başlamayı tercih eder. "Giriş: 19. Yüzyıla Panoramik Bakış ve Osmanlı-Dünya İlişkileri" başlığı taşıyan bu bölümle birlikte

söz konusu çalışma "Akıllı Realist, Kalbi İdealist Bir Vatanseverin Hikâyesi", "Postkolonal Dönemde Millî Kalkınma Hamleleri ve Küresel Hegemonyanın Ayak Sesleri", "Siyasi Mücadele Yılları ve Sonuç", "Belgeler ve Resimler" olmak üzere toplam altı bölümden oluşur. Akkurt, çalışmasının amacını "Önsöz'de şu cümlelerle açıklar: Umut ediyoruz ki Demirağ'ın idealist ruhunu günümüze ve gelecek nesillere yansıtarak aynı realist beyinlerin ve idealist yüreklerin yetişmesine vesile olmak üzere bu görevi yerine getirmiş olalım. En azından, bu kitapta anlatılan Nuri Demirağ üzerinden, herkesin kendi hayatını sorgulaması için bir fırsat olmasını arzu ve temenni ediyoruz. Kısaca söylemek gerekirse, bakanların değil görenlerin, görmek isteyen herkesin kendini bu kitabın bir yerlerinde bulabileceğini umuyoruz (2018:12).

* Öğr. Gör., Polis Akademisi Yabancı Diller ve Türkçe Öğretimi Bölümü, Ankara

“Akıllı Realist, Kalbi İdealist Bir Vatanseverin Hikâyesi” başlığı altında, Demirağ’ın doğumundan itibaren hayat hikâyesine odaklanılır. Akkurt’un sosyal ve kültürel bağlamda Demirağ’ın hayat hikâyesini ele alması, yukarıda belirtildiği gibi, çalışmayı, alışılmış biyografilerin ötesine taşıdığının kanıtı niteliğindedir. Nitekim yazarın ilgili bölümde kullandığı cümleler bu görüşü destekler: Nuri Demirağ’ın asıl konumuz olan girişimci yönünü anlatmaya başlamadan önce dönemin ekonomik politikalarına ve bunun üzerinden oluşan dış ve iç siyasetin dinamiklerini genel bir projeksiyonla ele almak yerinde olacaktır (2018:57). Çalışmasının genelinde olduğu gibi yazar, Demirağ’ın hayatını ele aldığı bu bölümde de fotoğraflardan sıkça yararlanır. Nuri Demirağ’ın temelini attığı köprü, tünel, demiryolları ve bağışladığı uçaklar ile dönemin önde gelen bürokrat ve komutanlar bu görsellerin başında gelir.

Nuri Demirağ'ın Erzurum Demiryolu Atina Boğazı'ndaki sarp kapılara açılan tünelden.

Nuri Demirağ'ın Erzurum Demiryolu çelik köprü inşaatı.

“Postkolonyal Dönemde Millî Kalkınma Hamleleri ve Küresel Hegemonyanın Ayak Sesleri” başlıklı üçüncü bölümde Akkurt, Demirağ’ın havacılık çalışmalarını ayrıntılı bir şekilde ele alarak anlatır. 1936 yılında Demirağ’ın uçak sanayisine yoğunlaştığının anlatıldığı bu bölüm; Atatürk döneminin ekonomik, siyasi, kültürel ve -özellikle de- havacılıkla ilgili gelişmelerine geniş bir yer ayrılması bakımından önemlidir. Demirağ’ın, dönemin önde gelen siyasileriyle olan ve yine onun gazetelerde yer alan karelerine/haberlerine de bu bölümde yer verilmesi ve Atatürk yanında II. Dünya Savaşı yıllarındaki gelişmeler hakkında bilgi içermesi açısından da dikkate değerdir. Ayrıca Demirağ’ın yanında “Nuri Demirağ ve Diğerleri” alt başlığı altında Vecihi Hürkuş, Nuri Killigil ve Şakir Zümre gibi isimlerin yaptığı girişimler “Postkolonyal Dönemde Millî Kalkınma Hamleleri ve Küresel Hegemonyanın Ayak Sesleri”nde ele alınan diğer bir konudur. Akkurt, üzerinde durduğu dönemin havacılık düzlemindeki gelişmelerine bütüncül bir şekilde yaklaşarak okuyucusunun kafasında soru işareti bırakmamaya çalışır.

*“Bitmeyen
Şarkımız
Nuri Demirağ
Hayatı ve
Mücadelesi
isimli
çalışmada Nuri
Demirağ’ın
Türk sanayi,
siyasi ve ticari
hayatına
katkıları,
ilgili dönemin
sahip olduğu
şartlarla
bağlantılı ve
kronolojik
bir şekilde ele
alınır.”*

“Siyasi Mücadele Yılları ve Sonuç” Bitmeyen Şarkımız Nuri Demirağ Hayatı ve Mücadelesi isimli çalışmanın dördüncü başlığıdır. Akkurt burada özellikle Atatürk dönemi sonrasında Tek Partili döneme kadarki Türkiye’nin sosyal, siyasi, kültürel havasında cereyan eden değişimlerine odaklanır. Bunun yanında Demirağ’ın hayata geçirdiği

ve geçiremediği diğer projelerin yanında bu bölüm ilgili çalışmanın özeti niteliğindedir.

Nos 186 Galip Demirağ, Ömer İndönü, Nuri Demirağ, Endal İndönü, Mehmet Kim.

Nos 18c Ömer ve Endal İndönü Uçuşları İstiyor.

“Belgeler ve Resimler” söz konusu çalışmanın son bölümü olmakla birlikte Nuri Demirağ’ın yürütücülüğünü üstlendiği projelerin ve bunların hayata geçirilmesi için yapılan resmî yazışmaların/belgelerin görselleri okuyucuyla paylaşılır.

Sonuç olarak, Bitmeyen Şarkımız Nuri Demirağ Hayatı ve Mücadelesi isimli çalışmada Nuri Demirağ’ın Türk sanayi, siyasi ve ticari hayatına katkıları, ilgili dönemin sahip olduğu şartlarla bağlantılı ve kronolojik bir şekilde ele alınır. Böylelikle yazar, hedef kitesinin zihninde neden-sonuç ilişkisini kurabilmesini kolaylaştırırken bir dönemin panoramasını her yönüyle –bütüncül- bir şekilde çizmeyi başarır. Söz konusu çalışmada, birincil kaynaklardan yararlanılması yanında görsel malzeme zenginliği de araştırma/inceleme/inşa sürecinin derin bir kazı şeklinde ilerlediğini göz önüne sermektedir.

Kaynakça

Akkurt, H. C. (2018). *Bitmeyen Şarkımız Nuri Demirağ Hayatı ve Mücadelesi*. Ankara: DH Basın Yayın Matbaacılık.

Gölüşün Sahafta

Zaman, üstüme zimmetli bir mülk, içinde seni ağırılar.
Zaman ağzıma bulaşmış kekre bir tat,
Dudaklarımdan ruhumla, ılık ılık akar.
Zaman, sırtımdan gömleğimi yırtan bir Züleyha,
Gölüşün, Yusuf; kuyularda uyur, zindanlarda yatar.

Dudağımın kenarına oturmuş
Yorgun bir anne senin gölüşün, şimdi bende.
Gölüşün kehribar rengi eprimiş bir kâğıt ellerimde!

Hangi gizli el koparır elbisenin taze çiçeklerini?
Kuşlar ne zaman karar verir terk etmeye sesini?
Kim soldurur fotoğraflardaki bu gölüşleri?
Bir sahafta tozlu raflarında mı kayboldu hepsi?

Sahaflar!
Zamanın saklandığı tozlu raflar
Sahaflar!
Zamanla bir olup,
Yaşamı hüznle kaynatan simyacılar!
Güneşli bir gölüşü, göz kenarlarıma,
Yağmurla bozulmuş bir yol yaparlar.

Senin saçlarını savuran o taze rüzgâr,
Mahzun gözleriyle, bana uzaktan bakar!
Sen eski bir anısın bende,
Gölüşün, hafızamda kayıp bir bahar.

Şimdi biz, farklı şiirlerde farklı kadınlar.
Ben, hüznü bir anne, yürümekten yorgun,
Sen, bir genç kadın, bir sahafta tozlu rafında, durgun.
Kâh bir şiirin dizesinde karadut, çatalkara
Kâh bir başka şiirde, ceylan koşması, karahindiba!

Gölüşün, ruhumda eski bir yara,
Gölüşün, sahafta bir kutuda on lira!

Fırat İPBULAN KAHVECİ *

* Kahramanmaraş'ta öğretmen, şair.

BİR EVE DÖNÜŞ ÇAĞRISI OLARAK İSLAMCI ŞİİRİN ŞARKISI: GÖLGELERDEN DİASPORAYA

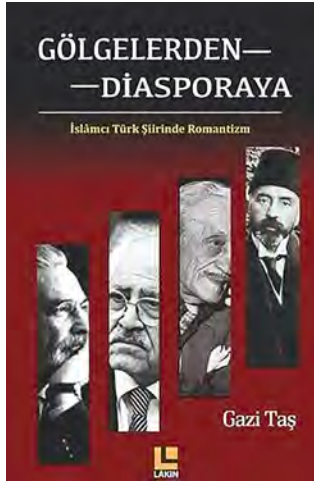
Tuğçe GÖK *

Gölgelerden Diasporaya, “İslamcı Türk Şiirinde Romantizm” alt başlığıyla, geçtiğimiz yılın mayıs ayında Gazi Taş tarafından yayınlanan araştırma-inceleme kitabıdır. Lakin Yayınları tarafından basılan kitap, aynı yılın son günlerinde Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları tarafından Alman Romantikleri (Ausgewählte Schriften Der Deutschen Romantik) başlığıyla Almanca olarak da basılmıştır. Türk şiirinin ana damarlarından birini oluşturan İslamcı kanadın benimsediği romantik te-

mayüle mercek tutması, kitabın özgün değerini arttıran başat etmendir. Yazar romantizm kavramını yanlış tanımlamalar arasından sıyrır ve kelimenin kök anlamına, bu anlamın kapsadığı alana odaklanır. Bu “araştırmacı-eleştirel” tavır, eserin muhtelif bölümlerinde ayrı ayrı kendini hissettirir.

Uzun ve kapsamlı bir girişin ardından üç ayrı bölümün işlendiği çalışma, okur ve araştırmacılar için meselenin alt başlıklarını da içeren tatminkâr bir sonuçla tamamlanır. İncelemelerin odağını oluşturan iki temel kavramdan biri İslamcılık, diğeri ise romantizmdir. Yazar, giriş kısmında on iki sayfa boyunca İslamcılığın bir kavram olarak anlamını sorgularken, Türkiye’deki İsl-

lamcılık fikrinin Cumhuriyet’e kadarki seyrini, farklı bakış açılarıyla yüzleşerek geçirdiği değişim ve dönüşümleri anlatır. Bu seyrin içinde özellikle 2000 ve sonraki süreçte ortaya çıkan siyasî oluşumların, İslamcılık fikrinin özüne uzak düşen muhafazakarlık anlayışını yorumlarken yaza-

rın benimsediği objektif tavır dikkat çekicidir. (Burada incelenen husus genel anlamda İslamcılık fikrinden ziyade çalışmada ele alınan şairlerin yorumladığı İslamcılık fikridir.) Aynı objektif yaklaşım, şair poetikalarının incelendiği bölümlerde de kendini gösterir.

Yazar, kitabın ilk ana bölümü olan “Romantizm” başlığına geçmeden önce, kastettiği romantizmin içeriği ve kapsamı üzerine detaylı açıklamalarda bulunur. Buna göre romantizm kavramı, bugünkü popülist kültürde yaygınlaşan sığ romantizm algısından çok farklı, fikirlerin devrinde büyük ölçüde yer alabilen ciddi bir meseledir. Hatta yazara göre romantizmin en doğru tanımı, akademik alanda kapsamı belirlenen tanımlamaların da ötesinde; duygusal coşkunluğun değil fikişel referansın ön plana çıktığı derin anlam sahasına temas eder. Bu ayırım, kitabın ele aldığı konunun özgün değerine dikkat çekmesi açısından oldukça önemlidir. Yine romantizm kavramını bir karmaşa olmaktan çıkarmaya yönelik yazarın ifade ettiği şu cümle, sonraki bölümlerde romantik yaklaşımlarıyla gündeme getirilen şairlerin fikir zeminini işaret etmede mahirdir: “Romantizm akla değil, aklın mutlak egemenliğine eleştiridir.”

Bu açıklamanın ardından romantizmin Avrupa toplumlarında, aydın kesim arasındaki seyri incelenir ve akabinde kitabın asıl bağlamı olan Alman romantiklerinden bahsedilir. Nitekim ilerleyen bölümlerde Türk İslamcı şiirinin ana damarını oluşturan şairlerde görülen romantiklik eğiliminin Alman romantikleri ile benzeştiği vurgulanacak, böylece fikrin kaynağına yönelik bir bağdaştırma eğilimi ortaya konacaktır. Burada adı geçen şairleri (Mehmet Akif Ersoy, Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç ve İsmet Özel) Alman romantikleri ile bağdaştıran nokta; her iki grubun da aydınlanma fikrini “aklın şeytanileşmesi” şeklinde yorumlamaları ve bu aşırılığın sezgi / duygu denkliği ile ılımlı, makul ölçülere kavuşabileceğini savunmalarıdır. Diğer bir ifadeyle her iki grup da akıl ve sezginin aynı potada harmanlandığı bir felsefeyi, dünya görüşünü idealize etmektedir. Tam bu noktada romantizm kavramı yazar tarafından şöyle yorumlanır: “Şairlerin poetik ve politik anlayışlarında adeta kalıtımsal bir yaklaşım, duyuş tarzı olarak bulunan “romantizm”. Esasen farklı bir yorum gibi görünmeyen bu cümlede, giriş kısmından beri düşünsel zeminiyle açıklanmaya çalışılan temel vurgunun anonsunu görmek mümkündür. Yazar bu cümle ile Türk şiirinin özellikle İslamcı kanadında görülen romantizmin, kat’i surette aydınlanma karşıtı bir tavır olması amacıyla değil, şairliğin tabiatı gereği ortaya çıkan doğal bir meyil, alışlagelmiş bir yatkınlık şeklinde belirlediğini öne sürer. Burada bahsi geçen şairleri romantizm hususunda diğer şairlerden ayıran özellik ise “sahiplik dürtüsü” ile gelen “üstünlük” fikridir. İslamcı şairlerde çok daha yüksek seviyelerde seyreden vatan-millet-din sahipliğinin, dürtüsel bir tavır olarak üstünlük fikrini harekete geçirdiği savunulur. Bu fikrin şiirlere yansımaları da romantizmin şaire attığı “yüksek değer ve misyonun” bir karşılığı olarak okunur. Böylelikle yazar, romantizmin şiir ile bağlantısını kuvvetlendirirken kitabın ilerleyen sayfalarında üstünlük fikrinin “ötekilik” hissine, dolayısıyla derin bir “diaspora”ya nasıl dönüştüğünü sebep-sonuç ilişkisi bağlamında açıklar. Bu açıklama, kitabın adına ilham olan ana tema ilk dokunuş iken bağlantıyı inşa eden bölüm, “Türk Romantizmi” başlığını taşıyan ikinci bölümdür. Ardından “İslamcı Türk Şiirinde Romantizm” başlığı ge-

*“Gölgelerden
Diasporaya,
romantizm
kavramının
İslamcı
Türk şairler
üzerindeki
tesirini,
altta yatan
dinamikleriyle
birlikte ortaya
koyar.”*

“İslamcı düşünceyi özümseyen dava insanı; kendini kapitalizmin ve modernizmin çarklarına kaptıran, bu çarklar arasında kimliğini kaybeden insanların cemiyetinden dışlanmış, böylesi bir toplumdan sürgün edilmiştir.”

lır. Seçilen sıralama yazara tümünden gelimci bir incelemenin imkanlarını sunmuş, romantizm kavramının İslamcı Türk şairler üzerindeki tesirini altta yatan dinamikleriyle birlikte okumayı kolaylaştırmıştır.

Ele alınan şairleri yalnız edebî yönleri ve poetikalarıyla değil, yaşadıkları çağın sosyo-politik, kültürel ortamı içerisinde birer figür olarak da inceleyen çalışmada, sık sık devir-politika ilişkisinin yorumlandığı görülür. Özellikle bu kısımlarda yazar, “romantik memleketçi”, “millici sosyalist” gibi şahsına ait birtakım yeni ifade biçimleri üreterek hem çalışmanın konusuna hem de bahsi geçen devrin genel haritasının seyrine farklı bir yorum getirmiştir. İncelenen şairlerin romantizme yaklaşımları konusunda seçilmiş şiirlerden verilen örnekler, tatmin edici bir çözümleme metoduyla işlenmiştir. Burada yazarın da aynı zamanda bir şair oluşu, şiirlere yaklaşımın mahiyetini besleyen, güçlendiren unsurdur.

Şiir çözümlemelerinde dikkat çeken bir diğer konu ise Sezai Karakoç şiirinin incelenen diğer şairlerin şiirine kıyasla daha iyimser ve kapitalist sömürgeciliğin karşısında İslamcılığın başvuracağı yollar / yöntemler konusunda çözüm odaklı bir şiir oluşu üzerine yapılan vurgudur. Burada yazar, Sezai Karakoç şiirinin iyimser mizacının karşısına Necip Fazıl’ın buyurgan-öfkeli, İsmet Özel’in partizan-öfkeli şiirini yerleştirir ve “öfke” temasının ana kaynağını “asabiyet” kelimesiyle açıklar. Bu kelime eserde ilk olarak “Kutuplaşma, Asabiyet ve Şimdinin Sancısı” başlığı altında yüzeysel olarak incelenmiş, daha sonra İsmet Özel ve Necip Fazıl’ın şair kimlikleri üzerinden derinleşerek ilerlemiş, söz konusu şairlerin karakteristik özelliklerini de kapsayan ayrıntılı çözümlemelerle nihayete ermiştir. Yazar, seçtiği kelimenin inceleme sahasına özel olarak bu iki ismi yerleştirerek onların şiirinde belirginleşen başka bir izleğe; “sürgünlük” hissine dikkat çeker. İslamcı düşünceyi özümseyen dava insanı; kendini kapitalizmin ve modernizmin çarklarına kaptıran, bu çarkların dişlileri arasında ezilip kimliğini kaybeden insanların cemiyetinden dışlanmış, böylesi bir toplumdan sürgün edilmiştir. Onun sürgünlüğü nihayetinde derinleşen bir “diaspora” algısını zihne yerleştirir ve bu algıdan kurtulmanın tek yolu “eve, şarkıya, kalbe” dönmektir. Yazar, eserin son bölümünü oluşturan diaspora ve ana yurt kavramlarını yine İslamcı şiirin sesleriyle açıklar:

*“Dostlarının eşiğine varınca başlıyor
senin diasporan.*

*Herkesin bahanesi var senin yok
günahlı bir gölgenin serinliğinde
biraz bekleyebilirsin, daha sonra
burada kalamazsın, başa dönemezsin
ama dön*

*Eve dön! Şarkıya dön! Kalbine dön!
Şarkıya dön! Kalbine dön! Eve dön!
Kalbine dön! Eve dön! Şarkıya dön!”*

(Özel, 2018b, s.247).

RÜYA GERÇEK HAYAL ÜÇGENİNDE BİR KİTAP: İBRAHİM EFENDİ KONAĞI

Şeyma SARI *

Samiha Ayverdi'nin 1964 tarihli kitabı İbrahim Efendi Konağı, bir konak etrafında şekillenen bir ailenin hikâyesini dile getirmektedir. Bu konağın en üst mevkisinde yer alan İbrahim Efendi, onlarca insan ile paylaştığı konakta zamanın dönüştüren, yıkan, parçalayan, yok eden hükmüne maruz kalacaktır. Kızları, damatları, hizmetçileri, halayıkları ile geniş bir nüfusu barındıran bu konak, devletin yaşadığı yıkılış sürecine yakından tanıklık edecek ve sonunda onu var eden insanlardan koparak bir başına kalma kaderiyle yüzleşecektir.

Kitabın kendi varlığının amacını okuyucuya sunduğu bir bölüm olarak tasarlanan takdim kısmında, Ayverdi'nin üç farklı algı düzlemine vurgu yaptığı görülür. Okuyucunun henüz başında olduğu bu kitabın içeriğini nasıl algılayabileceğine dair üç alt başlık bulunur takdimde: rüya, gerçek ve hayal. Öncelikle kitapta yazanların ne hikâye ne masal ne de roman şeklinde isimlendirilemeyeceğini çünkü karakter kadrosundan tutun da olayların seyrine değin yaşanmış bir hayatın, devrin hakikatlerinin gözler önüne çıkarıldığını belirtiyor yazar. Halbuki "Yalnız o devri görmemiş olanlar, tüm bu anlatılanları birer hayal ve fantezi ürünü addedebilirler"

diyerek bu hayatı solumamış olanlara gerçek dışı görünecek bir hikâyeyi anlattığını da açık ediyor yazar. Böylece hem gerçek olaylar silsilesi içinde duruyoruz hem de bu bir hayali anımsatıyor. Peki, yaşanan bu hayal gibi gerçeğin içinden geçip gitmiş ve onu sonsuza dek yitirmiş olan tanıklar için anlatılanlar nerede duruyor, nasıl tanımlanıyor? Bir rüyadan uyanmak gibi.

Bu rüyadan uyanan kişiler arasında Samiha Ayverdi'nin ismini de bizzat zikredebiliriz. Kitapta ismi geçen Hilmi Bey'in oğlu Server Bey

* Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı yüksek lisans öğrencisi, yazar.

*“İbrahim
Efendi,
onlarca insan
ile paylaştığı
konakta
zamanın
dönüştüren,
yıkran,
parçalayan,
yok eden
hükümüne
maruz
kalacaktır.”*

aslında Ayverdi'nin dayısı oluyor. Kendisi henüz küçük bir kız çocuğu iken bu konağa girmiş, konağın insanları ile tanışmış ve hatta şaşalı devirlerine şahit olma imkânı bulmuş yahut o devirlerin masallarını dinlemişti. Takdim bölümündeki hakikat uyarısının varlığını da doğrudan gerçek hayata bağlanan kişiler, mekânlar ve olaylar kadrosuna borçluyuz. Ancak her ne derecede yaşanmış hakikatlerden bahsediyor olsak da Ayverdi'nin kaleminde tüm yaşananlar kurgu zemininde bir araya gelmiş, bir yandan gerçek dünyadaki referanslarına bağlanırken bir yandan da kurgu âleminin birer kahramanları hâline dönüşmüşlerdir. Bu yüzden her ne kadar Ayverdi böyle bir isimlendirmeyi doğru bulmamış olsa da bu kitaba bir roman ve anlatılanlara da birer kurgu olarak yaklaşmak ilk önceliğimiz olmalıdır, dünyadaki gerçek referanslarını da akıldan çıkarmadan.

Romanın kendisine temel iki odak noktası belirlediği görülmektedir. Bu noktalardan biri İbrahim Efendi ve Hilmi Bey arasındaki gerilimde saklıdır, diğeri ise İbrahim Efendi Konağının kendi iç dinamikleri ve dağılma hikâyesinde. Kitapta tanıtıldığına göre İbrahim Efendi ile Hilmi Bey birbirine hem karakter hem de yaşam biçimi olarak zıt iki karakter olarak karşımıza çıkarlar. Maliye Reisi olan varlıklı ve nüfuslu İbrahim Efendi'nin konağı en az kendisi kadar ihtişamlı, şatafatlıdır; ev sahipleri, çalışanları, yardımcıları, misafirleri ile insan üreten bir makine gibi devamlı çalışır. Maliye reisi olduğu dönemde devlette önemli bir kademeye sahip olmasının güvencesine ve Şevkiye, Şükriye olmak üzere iki kızının evliliklerinin sağlamlığına bel bağlar İbrahim Efendi. Kendi çocuklarının geleceğini garantiye aldığını oysa Hilmi Bey'in çocuklarının geleceğinin meçhul olduğunun imasını yapar Hilmi Bey'e. Halbuki devir düzü ters yapacak, insan üreten makine bozulacak ve insanları öğütmeye başlayacak, kalabalık ve ihtişamın yerini sessizlik ve kimsesizlik alacak, İbrahim Efendi'nin tasavvuru büsbütün tersine dönecektir. Bu iki karakterin karşı karşıya getirilmesi aynı ailenin farklı iki kanala akan oyuklarının da oluşma hikâyesidir ancak bir açıdan da o devrin iki ayrı kutbunu okuyucuya işaret eder.

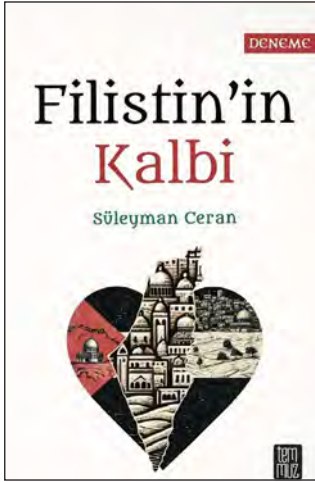
Romanın bir diğer gelişim noktası İbrahim Efendi Konağı'nın iç dinamiklerinde yaşananları kapsar. Ölüm, doğumlar, ayrılıklar, boşanmalar, evlenmeler, terk edişler... Konağın dağılması imparatorluğun içinde bulunduğu kargaşanın ve dağılma süreçlerinin eş zamanlılığı içinde çözülür. Zaten hakiki sevgi bağları kurmayı bilmeyen İbrahim Efendi'nin çevresini oluşturan, konağını döndüren yüzlerce insan dağılma süreci ile konaktan teker teker elini eteğini çeker. Maddi sıkıntılar nedeniyle çalışanlar evi terk etmek mecburiyetinde kalır. Kimileri servete konamadığı için ayrılır kimileriye henüz sancılı zamanlar başlamadan ölüm yolculuğuna çıkar ve bir rüyadan uyanmanın hüznünü yaşamadan terk-i diyar ederler. Tüm kadrosu ve olaylarıyla konak romanın başkahramanı, anlatılanları birbirine bağlayan temel direk olma görevini üstlenir.

Kimine göre bir rüya kimine göre gerçek kimine göre de hayaldir anlatılanlar. Tüm bunlar okuyanın kim olduğu, neye şahit olduğu, ne bildiği, ne duyduğu ve ne hissettiğine göre değişebilecek tanımlamalardır. Tanpınar'ın rüya, hayal, gerçek üçgeninde kesişen yazılarının tadını çağrıştıran bir üslupla belki hepsini birden içererek belki de üçünü de es geçerek yazılmıştır bu kitap. Siz kimseniz size göre şekillenecek bir anlatı evreni...

BİR DAVANIN KALBI FİLİSTİN

Aylin Melek TOPAK *

Filistin'i, Peygamberlerin akın akın gittiği, ibretlik hadiselerin, ağır imtihanların yaşandığı bir coğrafya olarak ifade ediyor Süleyman Ceran *Filistin'in Kalbi* adlı kitabında. Kitabın konusu 7 Ekim'den bu yana dünya gündeminde yer alan Filistin'in direnişi. Ceran, mabetlerin de bir ruhu olduğunu savunuyor. Tıpkı Mescid-i Aksa'nın bir ruhu olduğu gibi. Mescid-i Aksa'nın etekleri uzun süredir kanlıdır. Sayısız insanın kanı dökülmüştür onun özgürlüğü uğruna. Yazar, Filistin'in yüzyıllardır süren bu mücadelesine rağmen hâlâ sağlam ve mukavemetlere hazır olduğunu, insanların da buna uygun sıklette olduğunu ekliyor.

Süleyman Ceran, Filistinlilerin her şeye rağmen umutlarını kaybetmediğini, Filistin'de en fazla bulunan şeyin umut olduğunu, hatta umudun ekmekten ve temiz sudan daha fazla olduğunu anlatıyor. Ceran, Filistin halkının direnişinin, "*Eşref-i Mahlûkat ve Esfel-i Safilin*" arasında gidip gelen ve gönlü Habil'den yana olup da Kabil'le işbirliği yapan insanoğluna büyük bir ders verdiğini düşünüyor. Ceran'a göre Filistin, kurulduğu zamandan bu yana nice yiğit, nice düşünür, nice rol model yetiştiren bir mektep.

Filistin mektebi insanlığa "Davaya nasıl sahip çıkılır?"ı öğretti, zor zamanlarda umut dolu olmayı, zorluklara rağmen yılmamayı, iman dolu bir kalple nasıl savaşılacağını öğretti. Nice Müslümanın sözlerle anlatamadığı Müslümanlığı Filistinliler zulme karşı verdikleri direnişle, şükretmekle, her şeyin Allah'tan geldiği ve ona gideceği bilinciyle

* Kahramanmaraş'ta İmam Hatip 11. sınıf öğrencisi, yazar.

öğretti. Filistin'in taşına, toprağına, suyuna ve davasına sahip çıkmanın bir inanç meselesi olduğunu da...

Filistin'in haklı davasına şahit olan yüzlerce insan, şehadet getirip Müslüman oldu. Süleyman Ceran *"Filistin'in Kalbi"* kitabında Müslüman olmadığı halde, Filistin davasında, haklı olanın -Filistin'in- yanında duran, bu uğurda şehit olan bu kahramanlardan bahsediyor. Kiptaki adıyla "İsimsiz Kahramanlar". Bunlardan ilki, bir çoğumuzun bildiğı, "Zulüm bizdense ben bizden değilim" sözüyle hafızalarımıza kazınan Rachel Corrie. Ceran, Rachel anılırken diğeri isimsiz kahramanların anılmamasından yakınıyor. Yakındığı durumu ise "Öncülük böyledir. Öncüler hatırlanır, takip edenler umursanmaz" diyerek açıklıyor.

Ceran, Filistin'deki nice evladın bebeklikten sonra çocukluğunu yaşayamadan büyümek zorunda kaldığını, Filistin'de anne babasının sesi yerine bomba sesiyle kalkan çocuktan, gözünün önünde babası yakılan çocuktan, anne babası şehit olduğu için daha çocukken kardeşini teselli etmek zorunda kalan çocuktan, sokaklarda koşup oyun oynayacakken bombalardan kaçan çocuktan bahsediyor. Tüm bunlara rağmen hiç birinin şikayetçi olmadığını, hepsinin birer devrimci olduğunu da ekliyor.

İşgalciler Kible Mescidi'ndeki murabıtların üzerine bombalar atarken Gazzeliler koşa koşa yardıma, bir nevi ölüme gidiyorlar. Gazze halkı, işgalcilerin alçakça saldırısına uğrayan Kudüs için, Aksa için kendisini topyekûn feda ediyor. Yazar, insanın başka bir insan için kendini feda etmesinin olağan ama bir şehir halkının başka bir şehir için kendisini feda etmesinin modern aklın anlayacağı bir şey olmadığını savunuyor.

"İşgalci güçler, Mescid-i Aksa'ya girip Müslümanlara saldırırken, Ramazan öncesi temizlenip pırıl pırıl olan Mescidimiz kan içinde bırakılırken dünya horultuyla uyuyordu, hâlâ da uyumaya devam ediyor. Alem-i İslam her bayrama hüznün ile girerken dünya daha ne kadar uyuyacak, durmaksızın çalan alarm seslerine daha ne kadar bigâne kalacak?"

Filistin, bunca zulme karşı hâlâ metanetini koruyor. Ölüsüyle bile dünyaya meydan okuyor. Filistin direnişi asık yüzü tercih etmiyor, gülümseyi tercih ediyor. Onlara engeller bile engel olamıyor. Onların bu tertemiz direnişi tüm insanlığa ilham oluyor. Yazar, Filistin halkının direnişinin bu kadar temiz olmasının sırrının büyük bedelleri göze almış sayısız yiğidin emeğinin olması olduğunu düşünüyor.

Ceran, Filistin'in de kalbi olduğunu, onların robot değil bir insan olduğunu, bu kadar yalnız kalmaya, bu kadar acıya Filistin'in kalbinin kırıldığını belirtiyor. "Filistin kalbinin sesini dinleyenlerin, öfkelerini her gün demleyenlerin, kalbi kırıkların, korkudan kalpleri duran çocukların yurdu değil midir?"

"Ceran, mabetlerin de bir ruhu olduğunu savunuyor Filistin'in Kalbi kitabında. Tıpkı Mescid-i Aksa'nın bir ruhu olduğu gibi."

Yazar, Ortadoğu'nun kritik bir virajda olduğunu, ya bağımsız Filistin'i ya da yok olmuş Gazze'yi ve sınırlarını büyütmüş İsrail'i göreceğimizi söylüyor. İkinci seçeneğin olmaması için Müslümanların, sadece Gazze'ye para göndermekle yetinmeyip fiilen oralara gidip safların arasına karışması gerektiğini ekliyor. Her Müslüman'ın içinde uyandırılmayı bekleyen bir murabıt, murabıta olduğunu da vurguluyor.

Yazar, Filistin davasının hâlâ sonuçlanmamış olmasının sebebini Müslümanların sahipsiz olmasıyla ilişkilendiriyor. Böyle devam ederse olacakları da şu şekilde vurguluyor. "İslam dünyası, büyük bir öz eleştiri yapıp, toparlanıp bu olaya sistematik müdahalede bulunmazsa, Mescid-i Aksâ'yı, makus bir kader bekliyor."

Yazar, "İnsalık Mescid-i Aksâ'yı muhafaza eden, Kudüs halkının izzetini koruyan, yeri geldiğinde kendisini topyekûn feda eden, kahraman Gazze halkını ve direnişini asla unutmayacak" diyor. Filistin'in direnişi, yüzyıllar geçse bile her daim anılacak, Müslümanlara her zaman örnek ve ders olacaktır. İnsanlık hiçbir zaman bu zulümleri ve zulme direnen şerefli halkı unutmayacaktır.

Filistin halkına yapılan her zulmün hesabının sorulacağını da ekliyor. O zafer elbet Filistinlilerin olacak ama o zafere giden yolda çektikleri acıların hesabı, bu dünyada olmasa da ahirette elbette sorulacaktır. Ceran'ın dediği gibi bütün bu zulümlerin tahsili yapılacaktır. Kitabın sonunda çabasının amacını da açıklıyor Süleyman Ceran, *"Unutulmuşlukların, vefasızlığın ur gibi yayıldığı çağa inat; okuru ve faya ve hatırlamaya davet ediyorum bu çabayla."*

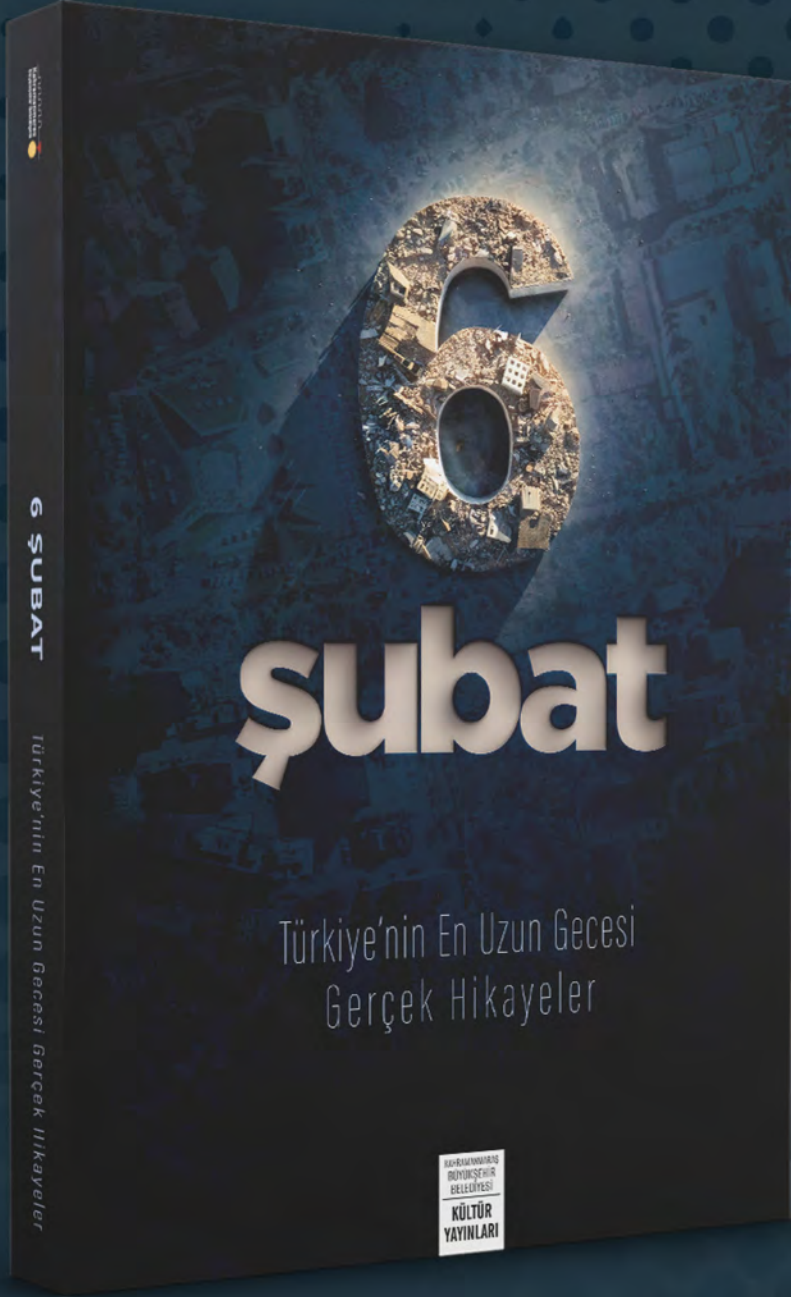
Kudüs; Filistin'in davası değil, Hz.Muhammed'e ümmet olan herkesin davasıdır. Akif İnan'ın da şiirinde dediği gibi Mescid-i Âksa'nın gözleri yollarda bizi bekliyor...

Gözlerim yollarda bekler dururum

Nerde kardeşlerim diyordu bir ses

İlk Kiblesi benim ulu Nebi'nin

Unuttu mu bunu acaba herkes.

Hep O Deniz

Yukarıda, çimenlerle üstümüzde rüzgârın savurduğu hıçkırık kesilir gibi oldu. Acı, bütün, saf, yalnızca havanın aktığı sessizlikte uğuldayan boğuk şarkı duyulmaya başladı. Mekânın dört bir yanına sirayet ediyordu onun büyüğü, garip, yaban çiçeklerin tozlarıymışçasına hafif, bitimsiz ezgileri. Güneş doğu tepelerine vurdu parıldayarak, çok koyu bir gümüşe boyadı taşlı dorukları. Çevik, küçük bir rüzgâr kanatçıklarıyla dokundu otların çiyli yapraklarına...

Ve bu, Tanrı'nın kutsal soluğunun izlerinin korunmasıydı dağlarda. Kulak kabarttım iyice.

Gitgide uzak bir ağacın yapraklarının iç çekişini andırıyordu sesler. Her duygulanışı, her düşünceyi sezer olduydum, ufuklarda geziyor gibiydim ruhumla. Öyle eşsiz, öyle yumuşak bir sertlikle yayılıyordum ki çevreye, nihayet o duygulanışın ve düşüncenin nabız atışını kavrayabilirdim artık. Yüreğin en derin noktasından, kendinden kendine korkusuzca bir akış, garip bir mırıldanmaydı şarkı:

“Denizler, oy denizler,” diyerek sürdürdü akışını:

“Hiç ulaşamayacağımız denizler!

Apak, beklenmedik, gizli ama kanlı canlı, görünürsünüz devasa bahçelerinizle. bakışı arı, ulvi, deveren eden bir yıldız misali yönlerle çevrilen sizler, bilir misiniz gördüklerimi hayalden uzak özgürlükte? Bir rüya zamanının gölgeleri arasında beklentisiz bir bekleyişle açıldım açılabilirdiğim kadar o sahilden bu sahile; uyanmıştı sonsuzcasına derin özlemlerimin şafağı, nice dış gökler, uzaklıklar, gözlerimin önünde hışırdayan kanatsız kanatçıklar gördüm ve mahvolan âşıklar, inci suretinde bir okyanustu her biri: Saydam, tıpkı gençliğimde kapıldığım renk idealindeki gibi -huşu ve azamet damlalarına bürünmüş gizil varlığa dirilmişlerdi.

ve değişmeyen can ışığının sizde köpükleniyordu tüm eseri.”

Bilmiyorum, neden hüzünleniyor ve coşkuyla doluyordu kalbim ona kulak kabartırken. Oturdum uzun süre yelkensisiz ve dümensiz sürüklenircesine bir kaynakta, beklenmedik, geriye döndürülemez akışın hayali gözümde canlanırken, berrak örtüsü altında göğün.

Hasibe Çerko